UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01280762 4

Byron, George Gordon Noël Byron
Childe Harold's pilgrimage: Italy

PR
4357
A1
1860

LORD BYRON

CHILDE HAROLD'S PILGRIMAGE

CANTO THE FOURTH

VENICE

IN THE ISLAND OF S. LAZARUS.

1860

The J. C. Saul Collection
of
Nineteenth Century
English Literature

Purchased in part
through a contribution to the
Library Funds made by the
Department of English in
University College.

Sidney Brooks
c/o San Lazzaro. Venice

LORD BYRON

May. 3. 1862

CHILDE HAROLD'S PILGRIMAGE

ITALY

381283
3. 6. 40

VENICE

PRINTED

AT THE ARMENIAN MONASTERY OF S. LAZARUS

1860

PR
4357
A1
1860

Ի. ՏԱԼԻԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍԲՐՈՑՆ ՂԱԶԱՐՈՍ
1860

Ա.Զ.Դ

Ոչ ընդ նշանաւորս միայն քերդողաց դարուս, այլ եւ առաջին ի նոսին վկայեալ է ի յոլովից գիտնոց՝ ՊԱՅՐՈՆ Անգղիացի. զորոյ ճաշակս քերդուածոց մատուցեալք երբեմն մերազնեայցս ի ծաղկաքաղս ուրեք. իսկ այժմ ընծայեմք զընտրելագոյնն մասն համօրէն գրուածոց նորին, որ է յետին կամ Չորրորդ երգ անուանեալ քերդուածեանն ՊԱՆԴԻՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՐՈՒԼԴԱՑ ԱՍՊԵՏԻ, **Childe Harold's Pilgrimage.** յորում գիտալիս նկարագրէ, թէ եւ ոչ բովանդակ, վասն այնորիկ եւ ԻՏԱԼԻԱ կոչեցաք զհրատարակեալս առ ի մէնջ զերգս զայս: Հռչակ քերդողին եւ քերդուածոյն, նեւթ բանիցն՝ որ է անմահ յիշատակն Իտալիա, վեհագոյն ի գեղատպատիս աշխարհս նորոց գարուց, եւ ստէպ այցելուածիւնք հոմանիներայց քերդողին ի դրուատեալսն առ ի նմանէ վայրս, եւ մանաւանդ ի նախակարգեալն ի գլուխ երգոյն՝ ի Վենետիկ, յորում եւ մեզ եհաս պանդխտել հուսոյ կամաք եւ երկրորդ ատանալ հայ-

բենիս, ի նմին իսկ ի քաղաքի՝ յորում եւ մեռան ինչ երիցս յօրինեալ է ի բանաստեղծէն, եւ դիմովին ի կղզւոջ մենաստանի՝ որում յաշխա նա յայց ելանէր՝ մինչդեռ Պանդուխտն իւր Թափառէր տակաւին յանեբեւոյթ հրապարակս մտաց իւրոց· այս ամենայն ոչ փոքր յորդոր էր ի ձեռնարկութիւն Թարգմանութեան, այլ ոչ համարձակ բաւական, եթէ ոչ հարկ ինն ի վերայ գնէր մեզ մերս իսկ նժդեհութիւն ի հայրենիս անդր քերդողին, ուր առաւել քան զյօժարութիւն յամեալ, զտաղտուկ օտարութեանս այսպիսեաւ ինն կամեցայ ափոփել կամ տանջել՝ ոչ դիւրաթափ Թարգմանութեամբ· սոյնպիսի ինն հնարս հնարեալ եւ հեղինակին երբեմն՝ արկանէր զանձն ի փորձ եւ ի ոտյժ՝ ուսանել զմերս հայերէն դժուարագիւտ բարբառ, ի մերում իսկ դրան վանաց: Բայց զի շատ հեռի է Թարգմանողս որպէս ի Ճարտարութենէ հեղինակին նոյն եւ ի խորհրդոց եւ ի դիտանց նորին, պարտս

անձին վարկանի ծանուցանել ընթերցանելեաց և դա-
տասերաց, զի ոքան եւ սիրող եւ պատուող իցէ կամ
էր ստեղծաբան եւ խորհմաց հանճարոյ քերդողին,
այնքան եւ առեցող Թերայոյս եւ սակաւահաւատ ո-
գւոյն, զոր եւ ուրեք ուրեք նշանակէ՝ զեղծմամբ նո-
րայոցն ասից կամ ծանօթուԹեամբք եւ կամ լուս-
Թեամբ իսկ • զի ողջամտացն յայտ յանդիման կան
մեղմեխանքն :

Իսկ վասն ոՀոյ ԹարգմանուԹեանս ոչ ունիմ
այլ ինչ ասել, բայց ի գիտողս երկաքանչիւր լեզուացն
Թողուլ զդատաստան, եւ յանձն առնուլ զպարտու-
Թիւն՝ եԹէ ուրեք ոչ իցեմ քաջ ի վերայ հասեալ բա-
նից քերդողին, որ չէ պարզաԽօս եւ դիւրափոխելի՝
որպէս զայլս ի քերդողաց եւ զնոր իսկ համազգիս հե-
տեւողս նախնեացն եւ կտակարանաց ոՀոյ :

ITALY

Italia! too, Italia! looking on thee,
Full flashes on the soul the light of ages,
Since the fierce Carthaginian almost won thee,
To the last halo of the chiefs and sages
Who glorify thy consacrated pages;
Thou wert the throne and grave of empires; still,
The fount at which the panting mind assuages
Her thirst of knowledge, quaffing there her fill,
Flows from the eternal source of Rome's imperial hill.

Ի Տ Ա Լ Ի Ա

Ո՛հ, Իտալի Իտալի, Ճաճանչ դարուց անցելոց [1]
Հառագայթե ի հոգիս ուշով ի քեզն յառելոց,
Ի Պունիկեան Գոռոզէն [2] որ խուն մ՚ եւ զքեզ նըւաճէր՝
Մինչ ի յետին լուսապսակ վարչաց քոյոց ու իմաստնոց,
Որք յաճախեն փառըս մեծ քոց դիւանաց սըրբանուէր.
Դու պետութեանց հանապազ եղեր եւ գահ եւ գամբան.
Նա եւ այժմիկ ծարաւեալ ոգիք առ ումմ գիտութեան
Ի վերհաչուքըն Հռովմայ երթեալ դիմեն ի դիտակ՝
Յորմէ բըղխէ յարահոս անմահարբքըն վըտակ։

I

I stood in Venice, on the Bridge of Sighs;
A palace and a prison on each hand:
I saw from out the wave her structures rise
As from the stroke of the enchanter's wand:
A thousand years their cloudy wings expand
Around me, and dying Glory smiles
O'er the far times, when many a subject land
Look'd to the winged Lion's marble piles,
Where Venice sate in state, throned on her hundred isles!

II

She looks a sea Cybele, fresh from ocean,
Rising with her tiara of proud towers
At airy distance, with majestic motion,
A ruler of the waters and their powers:
And such she was;—her daughters had their dowers
From spoils of nations, and the exhaustless East
Pour'd in her lap all gems in sparkling showers.
In purple was she robed, and of her feast
Monarchs partook, and deem'd their dignity increased.

III

In Venice Tasso's echoes are no more,
And silent rows the songless gondolier;
Her palaces are crumbling to the shore,
And music meets not always now the ear:
Those days are gone — but Beauty still is here.
States fall, arts fade — but Nature doth not die,
Nor yet forget how Venice once was dear,
The pleasant place of all festivity,
The revel of the earth, the masque of Italy!

Ա.

Ալաչ երբեմն ի կամուրջն Հառաչանաց ի վընեէժ [3].
Պալատ աստի ամբառնայր եւ տուն բանտի՝ Հանդիպոյց.
Տեսի գշինուածքն նորին ընդ նիւս ալեաց բարձրուղէշ
Իբր յեղակարծ ի բարձանց գիւթականին Հարուածոյ։
Պառակալապատ թափառին Հազարք ամաց շուրջ զինեւ.
Փառք նուաղելք ծաղը արձակեն զամանակօքըն նախկին՝
Մինչդեռ գաւառք նըւաճեալք ի հեռուստ ակնարկէին
Ի թեւատանձ առիւծունս ի ծագըս սեանցըն կըճեայց,
Ցորժամ՝ վընեէժ ի հարիւրս իւր բազմեր գահըս կըղզեաց։

Բ.

Որպէս Կիւբել [4] ծովային ի զով ալեացն Ովկեանոս
Բարձեալ գլուխ խոյրազգեաց բրգազարդիկ բարձրայօն
Ի հեռաստան օգաճեմ վըսեմական տարազու՝
Ջուրց եւ ջրոց պետութեանց արկանելով սանձ ըզգօն.
Աչգոյն նազեր նա, և տայր պաշտաւտական դաւերաց
Ջաւար ազգաց եւ ազանց. եւ արեւելք անըսպառ
Ճապաղէին առ ոտիւքն ազգ ազգ ականըս պայծառս.
Ինքն ըզգենոյր ծիրանիս ու առներ կոչունս արքայից,
Եւ էին փառք մեծամեծք լինել նըմին հացակից։

Գ.

Այլ ոչ հընչէին արդ ի վընեէժ երդոց Դաստոյ [5] արձագանգք.
Լըռիկ ու աներգ թիարկէ կոնատավարըն մանուկ.
Ջակտին կործան յեզը ափանց խըրոց չընչաղըն ապարանք,
Ոչ ևս ըստէպ գուռանաց բաղխի առ ունկըն շըշուկ.
Անցեալ գնացին այն աւուրք. գեղեցկուհիւն մընայ գեռ.
Խամրին արուեստք, գըմիւն գահ, Բընութիւն կեայ յաւիտեան.
Եւ ոչ է մարթի մոռանալ՝ քանի՛ սիրուն վընեէժն այն՝ [տեան.
Էր խրախճան համախուռն ամենազան տօնահեղտ,
Ըզգեսաբան աշխարհի, ու խոսլիոյ միմբ զաւեշտ։

IV

But unto us she hath a spell beyond
Her name in story, and her long array
Of mighty shadows, whose dim forms despond
Above the dogeless city's vanish'd sway;
Ours is a trophy which will not decay
With the Rialto; Shylock and the Moor,
And Pierre, can not be swept or worn away —
The keystones of the arch! though all were o'er,
For us repeopled were the solitary shore.

V

The beings of the mind are not of clay;
Essentially immortal, they create
And multiply in us a brighter ray
And more beloved existence: that which Fate
Prohibits to dull life, in this our state
Of mortal bondage, by these spirits supplied
First exiles, then replaces what we hate;
Watering the heart whose early flowers have died,
And with a fresher growth replenishing the void.

VI

Such is the refuge of our youth and age,
The first from Hope, the last from Vacancy;
And this worn feeling peoples many a page,
And, may be, that which grows beneath mine eye:
Yet there are things whose strong reality
Outshines our fairy-land; in shape and hues
More beautiful than our fantastic sky,
And the strange constellations which the Muse
O'er her wild universe is skilful to diffuse:

Դ

Այլ է մեր անդ յիշատակ քան ըզդիպացոյ պատմական
Եւ քան զերկայն ըզդատաին ուրուականաց քաջածին
Որք թաղձադէմք ի սգի ակընկորեալք տրխուրք կան
Ընդ ապաշուքըն քնքշանս դըքսակորոյս քաղաքին։
Աբբան յաղթից անվըհատ քան Ռիալդոյ [6] է մեր անդ,
Շալըզդ, Մովբիկ, եւ Պետրիկ [7], սոք ՚անաղարտ անկորուստ
Յամենաճախ մընայցեն ժամանակէն մեզ պահուստ.
Անկիւնակալք կամարաց, թէ եւ անկցի ընաւ տապաստ՝
Սգօքք՝ ափունքս ամպիքք՝ մեզ մարդաբնակք իցեն աստ։

Ե

Գանգն հաստատուածք մըտաւորք ոչ ի կատոյ զանգանին.
Անմահականք ի ըմնուստ՝ ստեղծուն ու ածել տան ի մեզ
Ըզլուսափայլ ճառագայթս եւ էութիւնս սիրային.
Ու այն զոր ժըխտէ բանտ կենացս ի ցաւագին աստղակէզ
Մեռելութեանն օրինօք կաշկանդելով անհամբոյր,
Օժանդակեալ զօրութեամբ ամընըկանաս այս ոգեաց
Մերժէ ի մենջ նախ, ու ապա լընու զտեղի ստեղեաց.
Այրուցանէ զսիրտ խամրեալ ծորմամբ ծաղկանցին առաջնոց
Եւ նորաբոյս գալարեաւ պըճնաղարդէ զունայն ծոց։

Զ

Այս մանկութեան մերոյ, այս եւ ծերութեանս ապաւէն՝
Մինչ առաջինն ի յուսոյ, միւսն յընկերաց ըզքանի.
Այս սըրտահար ըզդացումն ելից ծածկեաց բիւր քարտէն,
Նոյն եւ զաս ՚ըդեօք որ ընդ իմ՝ իսկ աչօքս արդ լընանի։
Այլ են ինչ իրք լուսաւորք ըստուգագոյն էութեամբ
Յաղթկուք երկրիս ցընորից, ի ձեւ ու ի գոյն բարեբեկ՝
Ինան մըտածին մերս երկինք յոյժ առաւել գեղեցիկ,
Եւ քան զնոյնչ աստղակոյտըն՝ զոր ճարտարըն Մուսայ
Դասաւորէ յամոյն տիեզերաց պղտոտայ։

VII

I saw or dream'd of such, — but let them go, —
They came like truth, and disappear'd like dreams;
And whatsoe'er they were — are now but so:
I could replace them if I would; still teems
My mind with many a form which aptly seems
Such as I sought for, and at moments found;
Let these too go — for waking Reason deems
Such over-weening phantasies unsound,
And other voices speak, and other sights surround.

VIII

I've taught me other tongues — and in strange eyes
Have made me not a stranger; to the mind
Which is itself, no changes bring surprise;
Nor is it harsh to make, nor hard to find
A country with — ay, or without mankind;
Yet was I born where men are proud to be,
Not without cause; and should I leave behind
The inviolate island of the sage and free,
And seek me out a home by a remoter sea.

IX

Perhaps I loved it well; and should I lay
My ashes in a soil which is not mine,
My spirit shall resume it — if we may
Unbodied choose a sanctuary. I twine
My hopes of being remember'd in my line
With my land's language: if too fond and far
These aspirations in their scope incline, —
If my fame should be, as my fortunes are,
Of hasty growth and blight, and dull Oblivion bar

Է

Տեսի աչօք կամ յանուրջս . . . այլ զի կայ իմ եւ նոցա.
Երեւեցան իբր ըստուգ, անհետացան իբր երազ.
Էին որ զինչ եւ էին, արդ այսպիսիք են ահա.
Եւ կարեմ այլս ընդ նոսին փոխանակել Հանապազ.
Զի պատկերօք լի է գլուխ իմ տակաւին այնպիսեօք՝
Զորոց հարեալ մերթ ըղձիւք եւ մերթ ըզբռամբ խակ ածի . . .
Այլ մոռասցուք եւ զոտս . քանզի առ բանն որ զարթչի՝
Անդէպ անճահ երեւին մրտացընորքն անդաճմունք .
Այլ ձայնք խօսին այժմ եւ այլք յածին զինեւ երեւմունք :

Ը

Արդ ընդելալ իմ ի լուր այլաձօսիկըն լեզուաց
Օտարական չեմ ես յայսմ հետէ առ աչս օտարին .
Միտք անյողդողդք ոչ ապշին ի փոփոխել պատկերաց .
Ոչ դըժուարին ինչ է գիւտ ոչ ըստեղծուած դըժուարին
Բազմամարդիկ ըզտանել կամ անմարդի հայրենիս .
Սակայն ծընեալ եմ յերկրի՝ ուր ծընանել փառք գըրի .
Եւ յիրաւունս իսկ . արդ իմ Թողից լըքից ըզկղզի
Ուր անկասկած իմաստունն եւ այր ազատ յօրանայն ,
Եւ խընդրեցից տուն յաչխարհ հեռի ու ի ծով բացական :

Թ

Այլ գուցե քաջ սիրելով սիրեցի ես զայն տեղիս
Եւ արդ յօտար աշխարհի կայցէ Թողուլ զիմ Ներչաւ .
Սակայն առ նմին վերըստին Թող արասցէ դարձ հոգիս ,
(Թէ հոգի զերծ ի հողոյն կարէ ընտրել իւր տաճար) :
Այլ ես ըզայս՝ անմոռաց կալայ ի յուշ ազգակցաց՝
Խառնեալ զոհեմ ընդ բարբառ. որով վարին հայրենիք .
Բայց Թէ յանճուկ տարի վարեն զիս անդրադոյնս խղճք անոտիք ,
Թէ զոգ բաղդիս և համբաւս աճեալ փոյթ՝ փոյթ և խամրի ,
Թէ յանընշոյլ դերեցօյց մոռացութեան խաւարի ,

X

My name from out the temple where the dead
Are honour'd by the nations — let it be —
And light the laurels on a loftier head!
And be the Spartan's epitaph on me —
« Sparta hath many a worthier son than he ».
Meantime I seek no sympathies, nor need;
The thorns which I have reap'd are of the tree
I planted, — they have torn me, — and I bleed:
I should have known what fruit would spring from such a seed.

XI

The spouseless Adriatic mourns her lord;
And, annual marriage now no more renew'd,
The Bucentaur lies rotting unrestored,
Neglected garment of her widowhood!
St. Mark yet sees his lion where he stood,
. . . . . .
Over the proud Place where an Emperor sued,
And monarchs gazed and envied in the hour
When Venice was a queen with an unequall'd dower.

XII

The Suabian sued, and now the Austrian reigns —
. . . . . .
Kingdoms are shrunk to provinces, and chains
Clank over sceptred cities; nations melt
From power's high pinnacle, when they have felt
The sunshine for a while, and downward go
Like lauwine loosen'd from the mountain's belt:
Oh for one hour of blind old Dandolo!
Th'octogenarian chief, Byzantium's conquering foe.

Ժ

Եւ թէ զանուանս իմ հերքեն ի տաճարէն այն ի լաց
Ուր պատուեն աղջիք եւ ազինք ըզմեռելոց յիշատակ, . . .
Ինչ . . . եւ թող դամին պակ դիցի վերից ճակատաց.
Արձանագիր ըսպարտեան չատ լիցի յիմ տապանակ.
Թէ՝ « Պարտայ են են որդիք արժանաւորք քան ըզսա [8] »:
Զեմ հետամուտ համակիր սիրոյ այլոց ու ոչ կարօտ.
Իմ ձեռատունկ ծառոյս տուրք է ինձ փըչոցս այս նարօտ.
Ի նոցանէն խոցոտեալ ահա կամեմ ես զարիւնս.
Ո՞չ յարկանել անդ ըզսերմն՝ եր պարտ յիշել եւ գարդիւնս:

ԺԱ

Այրիացեալն Ադրիա լալով արդ լայ զամուսին [9].
Ո՛չ եւս ամաց յամս հանդէսք իւր կատարին հարսանեաց,
Եւ եղնացլիկ ճըճեկեր անկեալ դընի յամային,
Իբրեւ անպէտս պաճուճանք այրիութեան եթեսաց:
Այլ դիտէ ցարդ Սուրբ Մարկոս զառիւծն ուր կայրն իսկ յա-
. . . . . [ւաջ.
Ի հրապարակ անդր՝ ուր գայր ինքնակալ յաւետ ողբոյ [10],
Ուր եւ արքայք պըշնուին ընդ վէնետիկ ի նախանձ,
Ցորժամ բազէքըն գըշխոյ պըճնեալ ի պատդ մեծագանձ:

ԺԲ

Սուաբեանն [11] եբբեւն աղբերք. արդ իշխէ տէրն Աբեզան
. . . . . .
Աբքայութիւնք խոնարհեալք կային ի մարդս անընչան,
Գաղաքանի վարչակիր չըղթայակապ ի կաշկանդ.
Չալեալ աղանց ի կատարս անդ զօրութեանց վերնածայր
Այն ինչ ազդեալք յարեւուն ճառագայթից փառապանծ,
Ու ահա գլորին իբրեւ ձեան հրոտակք ընդ կուշտըս լերանց:
Ո՛հ, ո՞զմի տայր ժամ եւեթ ըզՏանտոլոյ [12] զաչացուրն
Ջուխթաբնամեայ գոռ վարչի և Բիւզանդեայ յաղթողին:

XIII

Before St. Mark still glow his steeds of brass,
Their gilded collars glittering in the sun;
But is not Doria's menace come to pass?
Are they not *bridled?* — Venice, ...
. . . . . .
Sinks, like a sea-weed, into whence she rose!
. . . . . .

XIV

In youth she was all glory, — a new Tyre, —
Her very by-word sprung from victory,
The « Planter of the Lion », which through fire
And blood she bore o'er subject earth and sea;
Though making many slaves, herself still free,
And Europe's bulwark 'gainst the Ottomite;
Witness Troy's rival, Candia! Vouch it, ye
Immortal waves that saw Lepanto's fight!
For ye are names no time nor tyranny can blight.

XV

Statues of glass — all shiver'd — the long file
Of her dead Doges are declined to dust;
But where they dwelt, the vast and sumptuous pile
Bespeaks the pageant of their splendid trust;
. . . . . .

ԺԳ

Ի պատըշգամբ Մարկոսեան ձիք իւր շղան պըզընծիք [15],
Աբեգնափառ փայլակեալ յոսկեսարեան մանեկաց.
Ահա ոչ Դորեայ ապառնալիք ի գլուխ ելին աւադիկ [14].
Եւ ձիքն ահա սանձեցան։ — Վէնետիկ . . . .
. . . . . .
Անկաւ զինչ խոտ ծովափին յորմէ 'նձիւղեալ եւ կանդներ.
. . . . . .

ԺԴ

Ի մանկութեան յօրացեալ փառազգեաց նոր ոճն էր Տիւբ
Զ 'առ առակէ զբոյց իսկ զիւր ետուն նըմա յաղթանակք,
Զ 'Ադիւծատունկն այն անուն [15]. քանզի 'նդ արիւն եւ ընդ հուր
Աճցեալ կանգներ առիւծունս յերկիր ու ի ծով վըտարակ.
Գերի վարեալ ըզգազում՝ ինքըն կելով միշտ ազատ։
Եւ Օսմանիկ բըռնութեան դէմ կայր պատուար Եւրոպայ.
Ցերաշխ ինձ կաս դու կրետէ՝ հակառակորդ Տրովադայ,
Անմահ ալիք դուք վըկայք նաւամարտին ի Լեպանդ.
Ոչ ժամանակ մաշէ ոչ բըռունք զանուանքդ անվըկանդ։

ԺԵ

Որպէս անդրիք բիւրեղեայք՝ դըբսից նորին լազմաշար
Հարեալ պատկերքն ի փըշուր որպէս փոշի հոսեցան.
Ահա ընակարան իսկ նոցուն ալաւարդն պերճ լայնատարը
Մեծաքարող հըռչակէ զպատպակ փառացն աննըման.
. . . . . .

XVI

When Athen 's armies fell at Syracuse,
And fetter 'd thousands bore the yoke of war,
Redemption rose up in the Attic Muse,
Her voice their only ransom from afar:
See! as they chant the tragic hymn, the car
Of the o 'ermaster 'd victor stops, the reins
Fall from his hands — his idle scimitar
Starts from its belt — he rends his captive's chains,
And bids him thank the bard for freedom and his strains.

XVII

Thus, Venice, if no stronger claim were thine,
Were all thy proud historic deeds forgot,
Thy choral memory of the Bard divine,
Thy love of Tasso, should have cut the knot
. . . . . .

XVIII

I loved her from my boyhood — she to me
Was as a fairy city of the heart,
Rising like water-columns from the sea.
Of joy the sojourn, and of wealth the mart;
And Otway, Radcliffe, Schiller, Shakspeare 's art,
Had stamp 'd her image in me, and even so,
Although I found her thus, we did not part,
Perchance even dearer in her day of woe,
Than when she was a boast, a marvel, and a show.

ԺԶ

Մինչդեռ բանակն Աթենայ ի Սիրակուս վատթարեր [16]
Եւ աքը հըղօքը մատնէին ի տըբրկութեան լուծ պահասատ,
Ատիկաստանըն Մուսա ըզփըրկութիւն հըռչակեր
Եւ գերեթափ առնէին նըւագքն հնչելք ի քաղցուստ.
Այն ինչ նոքա գեռ զողջոյն յերիւրէին եղանակ,
Տեսէք, զիարդ յաղթօղին կառք ընկալաճեալք եւ կառեան
Սանձըն սահէր ի ձեռաց, զուր մերկանայր սուր զպատեան.
Տայր ըւածանել ըզշքղթայն, եւ արձակեալ ըզգերին
Ազատութեանդ, ասէր, դէք շուք եւ երգոց քերթողին:

ԺԷ

Այսպէս եւ քեզ, վէնետիկ, եթէ չէին իսկ այլ վտառք,
Թէ զպանծալիդ արարոց վէպ մոռացօնք ունէին,
Այլ վերհալն գուանի մըշտանըւագքն ի քէն պարզ
Սէր Դասսոյիդ՝ էր արժան խըզել ըզկապն հանգուցեին
. . . . . .

ԺԸ

Ի մանկականս ի տիոց ես սիրեցի զվէնետիկ
Եղէւ ինձ նա ի քաղաց քաղաք, սըրտի դաստակերտ,
Իբր ի վերայ ջրեղինաց սեանց ի ծովէ ամբարձիկ,
Բընակարան հրճուանաց, վաճառանոց ընչաւէտ:
Օդուէյ, Ռէտգլիֆ եւ Շիլլեր եւ Շէքսպեր հանճարեղք [17]
Տըպագուցեալ՝ ունէին յիս ըզնորին կերպարան.
Ոչ անհաճոյ եւ յայժմուս ինձ կայ յանշուքըս պայման.
Հաճոյագոյն իակ արդեօք արդ ի վըշտացն իւր աւուրս
Քան մինչ պանծայր հրաշագեղ անմահըտիղ յընդհանուրս:

XIX

I can repeople with the past — and of
The present there is still for eye and thought,
And meditation chasten'd down, enough;
And more, it may be, than I hoped or sought;
And of the happiest moments which were wrought
Within the web of my existence, some
From thee, fair Venice! have their colours caught:
There are some feelings Time cannot benumb,
Nor Torture shake, or mine would now be cold and dumb.

XX

But from their nature will the tannen grow
Loftiest on loftiest and least shelter'd rocks,
Rooted in barrenness, where nought below
Of soil supports them 'gainst the Alpine shocks
Of eddying storms; yet springs the trunk, and mocks
The howling tempest, till its height and frame
Are worthy of the mountains from whose blocks
Of bleak, gray granite into life it came,
And grew a giant tree; — the mind may grow the same.

XXI

Existence may be borne, and the deep root
Of life and sufferance make its firm abode
In bare and desolated bosoms: mute
The camel labours with the heaviest load,
And the wolf dies in silence, — not bestow'd
In vain should such example be; if they,
Things of ignoble or of savage mood,
Endure and shrink not, we of nobler clay
May temper it to bear, — it is but for a day.

ԺԹ

Ոչ յանհնարիցն ինչ է ինձ ըզնա խըռնել անցելովք.
Շատ իսկ առիթս ընծայէ աչաց՝ ուշոյ՝ եւ որ կանս,
Եւ ոչ սակաւըս գըտցեն խոշճոճս անդ միտք մեհաւորք
Նա եւ յոլովս իակ գուցե քան զիմ ըզոյսս եւ ըզընձանս:
Եղն են այո ի թըւոյ բարեբաստիկ ըոպէից
Որք ի յառէչըս կենաց իմոց անկան չարանիւթ,
Եւ որք ի քէն, վկնեաւիկ, առեալ ըերեն զիւրեանց հիւթ [18].
Են կիրք՝ զորս ոչ ժամանակք ջընջեն ոչ սաստ տանջանաց.
Ա՛ւ՝ եթէ ոչ՝ իմքս համայն լինէին ցուրտք ու անըզգաց:

Ի

Որպէս սիրեն բարձրադոյնք տոճեաց կանգնիլ ի բարձունս
Քարաժեռից ու ապառիկ անպատըսպար կոհակաց,
Աբմատ ձըգել յամուլ վայր, ուր ոչ նեցուկ առ հողմունս
Ոչ գունն հող դէմ լեռնակոյտ եւ պըտուտան փոթորկաց.
Այլ եւ այնպէս աճեն բունք արհամարհեալ ըզմրըրկաք,
Մինչեւ հասակք եւ իրանք լինին լերանցն այն արժան՝
Ցորոց ի սեաւ կամ ի գորշ յորձաքարուտ ի կըռան
Հակայաբար ջովացեալ եղեն մայրիք սիգաստար:
Ոչ անընդման սոցին միտք ընդարձակին ճոխաբար:

ԻԱ.

Գոյ հնար տեւել էութեան. գոյ հնար կենաց եւ վչտաց
Զըգել արմատըս խորինս ի սիրտ ամուլ եւ ունայն.
Ծանրաբեռնեալ գընայ ուղտ ըզճանապարհն անկառաչ.
Նա քանասար եւ անգամ՝ գայլ սատակի լըռելեայն.
Մի վայրապար արաջուք զօրինակօքս այս ապահաս [19].
Եթէ անարգ արարածք եւ փանաքի այդոքիկ
Կըրեն զաղէտըս ցաւոց ժուժեն եւ ոչ հանեն ճիկ,
Տարցուք եւ մեք մեր վըշտաց՝ հաստեալքս յընտիր ի կաւոյ.
Նա զի եւ կիրք վըտանգացըս՝ կիրք աւուր են միոյ:

XXII

All suffering doth destroy, or is destroy'd,
Even by the sufferer; and, in each event,
Ends: — Some, with hope replenish'd and rebuoy'd,
Return to whence they came — with like intent,
And weave their web again; some, bow'd and bent,
Wax gray and ghastly, withering ere their time,
And perish with the reed on which they leant;
Some seek devotion, toil, war, good or crime,
According as their souls were form'd to sink or climb.

XXIII

But ever and anon of griefs subdued
There comes a token like a scorpion 's sting,
Scarce seen, but with fresh bitterness imbued
And slight withal may be the things which bring
Back on the heart the weight which it would fling
Aside for ever: it may be a sound —
A tone of music — summer 's eve — or spring —
A flower — the wind — the ocean — which shall wound,
Striking the electric chain wherewith we are darkly bound;

XXIV

And how and why we know not, nor can trace
Home to its cloud this lightning of the mind,
But feel the shock renew'd, nor can efface
The blight and blackening which it leaves behind,
Which out of things familiar, undesign'd,
When least we deem of such, calls up to view
The spectres whom no exorcism can bind,
The cold — the changed — perchance the dead — anew,
The mourn'd, the loved, the lost — too many! — yet how few!

Իբ

Ամենայն կիրք կամ մաղձն կամ ի կրողացըն մաչին,
եւ թէպէտ այս թէպէտ այն՝ համայն առնուն կատարած.
են որք ուստի մեկնեցանն՝ յուսով դառնան կաթոգին,
եւ ըստ նախկին տարազու կըկին զոստայն նոյնամած.
եւ են որոց կորակոր խորշոմերես գիսախայտ,
վաղ վաղ ծնգեալք անկանին եղեգնեայ ցցոմն յերեարան.
Ոմանք կրօնից կան պատկառ եւ այլք զանձինս ի գործ տան,
կէսք պատերազմըն յուզեն եւ կէսք ըզչար համբուրեն
Իւրաքանչիւր ըստ հոգւոյ գնացիցն ի վեր կամ ստորին։

Իգ

Աւյլ ոչ է վիշտ նըւաճեալ որ ոչ թողցէ զիւր կըծիկ՝
Հանգոյն կարճի խայթուածոց՝ ըզհարուածոյն նըշանակ,
Ցար զայրանայ թէ եւ գոգ աչաց հազիւ տեսանիկ.
եւ ի փոքուէ պատճառէ կուտին զիւրեաւ ծանրահակ
Ադիմք ցաւոց զոր ճըգնէրն ի բաց թափել ի սըրտէն.
Զայն ըզկ կամ երգ դաշնակից, ցայգ ամարան կամ գարուն,
եւ մի ծաղիկ, դիպուն հողմիկ կամ Ովկիան շառաչուն՝
են բաւականք ի խըզտել զըսպիս վիրաց զոր առաք,
Ցընցել զչըղթայն եղկարեայ որով ուժգինս եմք վարակք։

Իդ

Ոչ զուատ գիտեմք ոչ զընդէր ըզմըտաւոր փայլակեան,
եւ ոչ սլանալ յամպն ի վեր՝ յորում ծածկեալ նայն զօղի.
Սակայն ըզդալ ըզդամբ քաջ իսկ հարուածոց նորոգմանն,
Անզօրք ըզսեաւն եղծուլ հերկ՝ զոր արկն ի մեզ գողուզի.
եւ ի զբաղման իսկ մերում՝ ընտանեկան զարապամունք
Ցանըզդասից մինչ բընաւ ուսուեք չըկայր ինչ խեթ մեր,
ի տես աճեն ուրուականս՝ երդմնեցուցչաց անընքեր,
Աւյլափոխեալս եւ ցըրոնիս, գուցէ զմեռեալս մեր սիրունս
Ըզկորուսեալս եւ լացեալս, զի քաղցմն թէ եւ նուազունս։

XXV

But my soul wanders; I demand it back
To meditate amongst decay, and stand
A ruin amidst ruins; there to track
Fall'n states and buried greatness, o'er a land
Which *was* tho mightiest in its old command,
And *is* the loveliest, and must ever be
The master-mould of Nature's heavenly hand,
Wherein were cast the heroic and the free,
The beautiful, the brave — the lords of earth and sea,

XXVI

The commonwealth of kings, the men of Rome!
And even since, and now, fair Italy!
Thou art the garden of the world, the home
Of all Art yields, and Nature can decree;
Even in thy desert, what is like to thee?
Thy very weeds are beautiful, thy waste
More rich than other climes' fertility;
Thy wreck a glory, and thy ruin graced
With an immaculate charm which cannot be defaced.

XXVII

The moon is up, and yet it is not night —
Sunset divides the sky with her — a sea
Of glory streams along the Alpine height
Of blue Friuli's mountains; Heaven is free
From clouds, but of all colours seems to be
Melted to one vast Iris of the West,
Where the Day joins the past Eternity;
While, on the other hand, meek Dian's crest
Floats through the azure air — an island of the blest!

Իե

Այլ ընդ վայր միաք իմ յածին. ժամ է դառնալ ինձ ի փուլս.
Յաւերակաց մէջ կանգնիլ իւր աւերակ կենդանի.
Յարուցանել պետութիւնըս կործանեալս եւ խարխուլս
Եւ մեծութիւնըս թաղեալս ի ծոց երկրին անուանի՝
Որ մեծ եղեւ քան զՀամայն յիշատութեան անդ իւրում,
Զօքնաղագոյն է եւ ցարդ եւ հանապազ եղեցի.
Վէհօրինակ գաղափար, կերտուած բնութեան երկնածղի,
Որ դիւցազունս անդանօր ու ազատասուն կառոյց արս,
Աքուորագոյնս, գեղաւորս, ծովու ու երկրիս իշխող տէարս։

Իզ

Ո՛վ արքայից հրապարակ՝ ընկերահաչտ արք Հռովմայ.
Ո՛վ դու յանցեալն եւ յայժմուս իտալիա նազելի,
Ո՛վ վայելուչ դու պարտեզ տիեզերաց շուրջակայ,
Հանդէս հանուրց արուեստից, գեղոյ բնութեան հայելի.
Ցամայութեան իսկ քում՝ ով իցէ բնաւ քեզ հաւասար.
Գեղեցկագեղք են համայն վայրենագոյն իսկ քո տունկք.
Ծաղկին երեգքըդ խոպանք քան թէ գաւառք բարեբունք.
Դու եւ յանկման անդ քոյին վերերեւիս քաջափառ,
Եւ յաւերակքըդ խանգար շղթան շինորհ՛ք անըսպառ։

Իէ

Յառնէ լուսին, եւ գեռ ոչ է գիշերոյ երեւոյթ.
Այլ բաժանի 'նդ խնարհեալ արեգական նա զերկին.
Ծով լուսափառ ծաւալի 'նդ Փրիուլեայ բլուրըս կապոյտ [20].
Սուրբ են երկինք ի յամպոց. այլ ծիածան երփն յերփին
Համակ գունօք անկանի զարեւմտեան բովանդակ՝
Ուր շաղկապի հետասպոյզ տիւ ընդ անցեալն ամանակ.
Մինչդեռ ի յայնմ կուսէ զկարակնաձեւըն մահեակ
Ընդ մըկանունս եթերաց ալեաց վարէ Աստհիտ
Ջերանոթեան պարզելով ըզկըղզեակ քաջ Ճըշգըրիտ.

XXVIII

A single star is at her side, and reigns
With her o'er half the lovely heaven; but still
Yon sunny sea heaves brightly, and remains
Roll'd o'er the peak of the far Rhætian hill,
As Day and Night contending were, untill
Nature reclaim'd her order: — gently flows
The deep-dyed Brenta, where their hues instil
The odorous purple of a new-born rose,
Which streams upon her stream, and glass'd within it glows,

XXIX

Fill'd with the face of heaven, which, from afar,
Comes down upon the waters; all its hues,
From the rich sunset to the rising star,
Their magical variety diffuse:
And now they change; a paler shadow strews
Its mantle o'er the mountains; parting day
Dies like the dolphin, whom each pang imbues
With a new colour as it gasps away,
The last still loveliest, till — 'tis gone — and all is gray.

XXX

There is a tomb in Arqua; — rear'd in air,
Pillar'd in their sarcophagus, repose
The bones of Laura's lover: here repair
Many familiar with his well-sung woes,
The pilgrims of his genius. He arose
To raise a language, and his land reclaim
From the dull yoke of her barbaric foes:
Watering the tree which bears his lady's name
With his melodious tears, he gave himself to fame.

Իզ

Մի միայն աստղ նազելալ հետոց նորին ուղեկից
Թագաւորէ ի վերայ կիսոյ երկնի սիրայնոյ.
Այլ առ տակաւ տակաւ լոյս ծովանըման ճաճանչից [21]
Տարածանի զհեռաւոյր Հռետեան բարձամբ հանդիպոյ.
Տիւ եւ գիշեր անտանօր թըւին ի վորձ գտեկռիւ,
Մինչեւ բնութիւն տայ հրաման հանապազօր օրինին.
Խաղայ ալեօք հեզասահ Մեդոական գետ խորին [22]
Ծիրանածայր մըկանամբ գեռափըթիթ վարդից պէս
Հոսեցելոց ի հոսանս եւ ծընեալոց տեսս ի տես,

Իթ

Զազդիազդին ըզգեցեալ եթերական երեւոյթ՝
Որ ի հեռուստ խոնարհեալ յերեսըս ջուրց հարկանի,
Ցարեւմըտին ճոխ ցոլմանց մինչեւ յաստեղն փայլըմթ
Անդ նըկարին ամենայն գիւթիանըշմար գոյնք երկնի:
Այլ արդ փոխի տեսարան, եւ նըւագկոտ հովանի
Պարաքօղէ զլեռնաստանն. տիւ վերջոնեալ ի մայր իւր
Մեռանի զտիպ գըլուխն, որ գոյնս առնու հիւռ ի հիւռ.
Աւ ամէն ցունց օրհասին, յորըս չը քնաղ՝ հուսկն է գոյն.
Մինչեւ անցեալ եւ նորուն՝ տիրեսցէ լոկ գորշըն մոյն:

Լ

Տապան շիրմի է յԱրկուա մահարձանեալ սիւնաբարձ [23]
Ըզլաւրային հոմանւոյ ամբարելով զոսկրոտի.
Անդըր դիմեն ապաստան՝ որոց եղերք նըւագաց
Ձարտար երգոցն եւ հանճար բանաստեղծին է 'ղձալի:
Յայըղեցաւ նա կանգնել զիտալականըն բարբառ,
Եւ ի խըժիցն ոտիկաց ծանրադանդաղըն լըծոյ
Ըզհայրենիս իւր թափել. եւ յարտասուաց կաթուածոյ
Ոտգելով ըզդափնիդ ծառ սիրուհւոյն համանուն
Անմահական եւ անձին վերաստացաւ պերճ անուն:

XXXI

They keep his dust in Arqua, where he died;
The mountain-village where his latter days
Went down the vale of years; and 'tis their pride —
An honest pride — and let it be their praise,
To offer to the passing stranger 's gaze
His mansion and his sepulchre; both plain
And venerably simple, such as raise
A feeling more accordant with his strain
Than if a pyramid form 'd his monumental fane.

XXXII

And the soft quiet hamlet where he dwelt
Is one of that complexion which seems made
For those who their mortality have felt,
And sought a refuge from their hopes decay 'd
In the deep umbrage of a green hill 's shade,
Which shows a distant prospect far away
Of busy cities, now in vain display 'd,
For they can lure no further; and the ray
Of a bright sun can make sufficient holiday.

XXXIII

Developing the mountains, leaves, and flowers,
And shining in the brawling brook, where-by,
Clear as its current, glide the sauntering hours
With a calm languor, which, though to the eye
Idlesse it seem, hath its morality.
If from society we learn to live,
'Tis solitude should teach us how to die;
If hath no flatterers; vanity can give
No hollow aid; alone — man with his God must strive:

ԼԱ.

Նշխարք նորուն խաղաղեալ կան ուր մեռաւն ՅԱրկուաւոն,
ի լեռնավայրն յայն ի գեղջ, ուր ի վայրէջս կենաց
Անցոյց զաւուրսըն վերջինս. արդ չինակամք բարձրայօն,
եւ ոչ ընդ վայր բարձրայօն՝ կամ՝ գուրկք յիրաւ պարծանաց,
փուռեան առնել մանանիւք տաբաշխարհիկ խուզարկուաց
Ըզընակուեան քերթողին վայր եւ շիրմին ըզտապան.
Երկաքանչիւր պարզք եւ վճիռք, երկաքանչիւր դէպ պատկան
Յեղանակի եւ ոճոյ քերդողականն այն քնարի,
Ջան զհոյակապ մահարձան յուբանաձեւ տաճարի:

ԼԲ

Խաղաղաւէտ եւ ախորժ բընակուեանն հանդերձեան
Մի արդարեւ յայնցանէ՝ որ գան ի ճահ այնոցիկ՝
Որոց առեալ քաջ ի միտ ըզմահացուս այս պայման
Եւ վճէպ եւ ելեալք ի յուսոյ ակընկալեաց խաբուսիկ,
Ջըստուերամած հովանիս բըլրոց խնդրեն ապաւէն,
Ուստի տեսիլ բացակայ գոյեցե ի տես ի հեռուստ
Գաղաքանուոյ բազմազբաղ՝ զոր պըճնելոյ քաջ հարուստ.
Գանգղ ոչ եւս զօշոտե զաչըս՝ խըտիղ պաղպաջուն.
Ի խրախուճիւն՝ շատ է անդ պայծառ ճաճանչ արեւուն,

ԼԳ

Որ ըզլերինս յանդիման ածէ, ծաղկունս եւ սաղարթ,
եւ շողշողեալ հարկանի 'քաղցրակարկաջըն վըտակ,
Մինչ վայրապար ժամուց ծիրք՝ ալեաց հանդոյն չինչ զըւարթ
Սահին հանդարտ նըւաղմամբ՝ ազդեալ խմաստ արդարակ,
Թէպէտ եւ յոյլք թըւխցին հարեւանցի տեսողաց.
Ընկերութիւն թէ զկեղտն ուսուցանէ աղագ մեզ,
Ցառանձնութեան ուսանիմք՝ զերթեալ ի մահուն ասպարէզ.
Ուր շողքորթ՝ անդ, եւ ոչ ունայնութեան սին ծաղն.
Ընդ Աստուծոյ լոկոյ մարդ ճըգնի միայն ընդ միայն.

XXXIV

Or, it may be, with demons, who impair
The strength of better thoughts, and seek their prey
In melancholy bosoms, such as were
Of moody texture from their earliest day,
And loved to dwell in darkness and dismay,
Deeming themselves predestined to a doom
Which is not of the pangs that pass away;
Making the sun like blood, the earth a tomb,
The tomb a hell, and hell itself a murkier gloom.

XXXV

Ferrara! in thy wide and grass-grown streets,
Whose symmetry was not for solitude,
There seems as' twere a curse upon the seats
Of former sovereigns, and the antique brood
Of Este, which for many an age made good
Its strength within thy walls, and was of yore
Patron of tyrant, as the changing mood
Of petty power impell 'd, of those who wore
The wreath which Dante 's brow alone had worn before.

XXXVI

And Tasso is their glory and their shame.
Hark to his strain! and then survey his cell!
And see how dearly earn 'd Torquato 's fame,
And where Alfonso bade his poet dwell:
The miserable despot could not quell
The insulted mind he sought to quench, and blend
With the surrounding maniacs, in the hell
Where he had plunged it. Glory without end
Scatter 'd the clouds away — and on that name attend

ԼԴ

Կամ ԹԷ ինքնին իսկ ընդ գետս, որոց բարձեալ լցկորով
Մըտածութեանց ամբոցաց՝ ի մաղձայղց անդաճմունս
Գերեալ վարեն ըզՀոգիս, որք ընդ ցընորս յար գալով
ի մանկութեան հասակէն՝ ձըգեցին կեանս անսրուներս,
Ախորժելով ի դանդիոն եւ յարհաւիրըս բնակել.
Եւ կարծելով անձնամատն այնպիսւոյ իմըն բաղդի՝
Որ ոչ հանգոյն անձկութեանց ժամանակաւ փարատի.
Որք փոխեցին զարեգակն յարիւն, զերկիր ի դամբան,
Զդամբան ի գժոխս, եւ զգըժոխս ի մըթագոյն եւս գընդան:

ԼԵ

Ո՛վ Փերարա, ի փողըցըս քո Նգարձակս ու ի խոպան [24],
Ոյց ուղղաձիգ չափ ազդէ զի չէր պարտ գոլ անապատ,
Թըւին անէնք տարածեալք յիշխանանիստըն կայան
Եաւետն տոհմի հինաւուրց՝ պերճացեալ երբեմն աստ.
Որ յօրանայր ամրացեալ ի պարըսպիդ՝ երկայն դար.
Եւ մերթ պաշտպան եղեալ մերթ բըռնաւորաց հաւասար,
Ըստ ադրելոյ յեղափոխ կըրից ի սիրտս տըկար,
Ձեռն արկանէր ի նոսա՝ որք կըրեցինն ըզպըսակ,
Այլ՝ զոր Տանդեայ Ճակատ ցոյն վայր էր կըրեալ միայնակ:

ԼԶ

Եւ Դասալոյ փառք է տոհմին այնմ իշխանաց, եւ պարսաւ.
Լուր միանգամ զերգ նորուն ու ի խուղն հայեաց ի տըխեղծ [25],
Եւ տես քանի ծանրադին Տորկուատեայ լեալ է համբաւ.
Եւ յոր սահմանս Ալփոնսոս զիւրըն վարեաց բանաստեղծ
Զըւառակն բըռնաւոր, ոչ կարեր ամնձ արկանել
Մըտացն ազատ՝ զոր ստեպր ու առնել ջանայր հեղձուցիկ.
Շրջապատեալ մըւեկան գընդաւ դիւաց-ըզգեցիկ
Իջուցանէր ի տանդարս. այլ հասին փառք անվախճան
Հալածեցին հերքեցին զոր լընովաւ մեգ դիպան:

XXXVII

The tears and praises of all time; while thine
Would rot in its oblivion — in the sink
Of worthless dust, which from thy boasted line
Is shaken into nothing; but the link
Thou formest in his fortunes bids us think
Of thy poor malice, naming thee with scorn —
Alfonso! how thy ducal pageants shrink
From thee! if in another station born,
Scarce fit to be the slave of him thou madest to mourn:

XXXVIII

Thou! form'd to eat, and be despised, and die,
Even as the beasts that perish, save that thou
Hadst a more splendid trough and wider sty:
He! with a glory round his furrow'd brow,
Which emanated then, and dazzles now,
In face of all his foes, the Cruscan quire,
And Boileau, whose rash envy could allow
No strain which shamed his country's creaking lyre,
That whetstone of the teeth — monotony in wire!

XXXIX

Peace to Torquato's injured shade! 'twas his
In life and death to be the mark where Wrong
Aim'd with her poison'd arrows, but to miss.
Oh, victor unsurpass'd in modern song!
Each year brings forth its millions; but how long
The tide of generations shall roll on,
And not the whole combined and countless throng
Compose a mind like thine? though all in one
Condensed their scatter'd rays, they would not form a sun.

ԼԷ

Զանուն նորա հռչակեն գարք յարտասուս եւ ի ճառ,
Մինչ քո անուն, Ալփոնսոս, ի մուռացօնըս մատներ
Եկեալ ընդ աղք պիղծ փուշոյ՝ զոր զարմ քոյին սընաւիատ
Ցունաշնութիւնըս ցընդէ, թէ ոչ երկաթեն անընըկեր
Ցոր պարանեալ պընդեցեր զերանութիւն քերդողին՝
Տայր մեզ ըզհեգ չարութիւնդ յիչել եւ զմեծ նախատինս:
Ո՛, իբր ի քէն դըքսական պաճոյճք անկեալ երեւինս.
Եթէ յայլում վիճակի քեզ ծընանել հասեալ էր՝
Մեծ էր ըստրուկ լինել այնըմ՝ զոր վըշտօք զբզուեցեր.

ԼԸ

Ա՛յ դու հաստեալ լըկ յուտել, ի կեալ անարգ եւ ի զուր
Ո՞ւ ի սատակիլ անբանից զոյգ, այսու լըկ գերազանց.
Զի՞ քո ախոռ ճոխափայլ եւ ընդարձակ քո մըսուր:
Նա զխորշոմեալ ճակատուն ածեալ պընակ լուսապանձ
Որ ծագէրն յայնժամ եւ այժմիկ ակնախըտիղ շողշողէ,
Ընդէմ հանուրըն ոսոխաց կայ, եւ կրուակեան կաճառու
Եւ զռանիանձ պուալըլ, որ զկընճեալ ոչ յանձն առնու
Թէ ձաղիցէ զՀայրենի կերկեր քընարն՝ երգ օտար,
Ջատաճնառուն զայն յետան եւ զհոմանային տողից շար:

ԼԹ

Նախատակոծ Տօրկուատեայ խաղաղութիւն արդ ուրուեաց.
Ջոր եւ կենօք եւ մահու թիրախ կարգեալ քէն ժըխոր
Դեղեալ փըքենօք նետաձիգ եղեւ յաճախ՝ եւ վըիպեաց:
Ո՛վ դու հանուրց յաղթական երգահանից գարուց նոր.
Բիւրք բիւրուց գան ամ յամէ, այլ ոըքան ծով մարդկութեան
Վերընթացացի եւ զինչի, եւ ի խըռան անդ ազգաց
Համօրէն ոչ գացեն միաք մի հաւատարք քոց մըտաց.
Գումարելով ճառագայթք թէ գումարին ամէն ցիր
Ոչ բաւիցեն արեգակըն մի գործել լուսաճիր:

XL

Great as thou art, yet parallel'd by those,
Thy countrymen, before thee born to shine,
The Bards of Hell and Chivalry: first rose
The Tuscan father's comedy divine;
Then, not unequal to the Florentine,
The southern Scott, the minstrell who call'd forth
A new creation with his magic line,
And, like the Ariosto of the North,
Sang ladye-love and war, romance and knightly worth.

XLI

The lightning rent from Ariosto's bust
The iron crown of laurel's mimic'd leaves;
Nor was the ominous element unjust,
For the true laurel-wreath which Glory weaves
Is of the tree no bolt of thunder cleaves,
And the false semblance but disgraced his brow;
Yet still, if fondly Superstition grieves,
Know, that the lightning sanctifies below
Whate'er it strikes; — yon head is doubly sacred now.

XLII

Italia! oh Italia! thou who hast
The fatal gift of beauty, which became
A funeral dower of present woes and past,
On thy sweet brow is sorrow plough'd by shame,
And annals graved in characters of flame.
Oh, God! that thou wert in thy nakedness
Less lovely or more powerful, and couldst claim
Thy right, and awe the robbers back, who press
To shed thy blood, and drink the tears of thy distress;

Խ

Ա՛յլ Թէպէտ մեծ իցես գու , սակայն են քեզ զուգական
Երիցագոյնք ծընընդեամբ՝ հայրենակիցք անուանիք ,
Դըժոխերգուն այն պըւէտ , եւ ասպետաց գովասան [27] .
Նախ Տուակեան հօր ձօնեցաւ Աստուածային խաղալիկ ,
Եւ ապա ոչ ինչ պակաս քան զՎաղկունին երեւէր
Հարաւայինն այն Ըսկոտ , զարմանալին պարերգակ ,
Որ արարած իմին Նորս հանէր տաղիւքըն դիւթակ ,
Եւ համազոյգ հիւսիսեանին Աբիսողոյ Նըւագաձայ
Ըզսէր կանանց եւ ըզմարտ , ցուցս եւ արարս ասպետաց :

ԽԱ

Կայծակնահար կապտեցաւ ՀԱբիսոսեայ կիսանդրին [28]
Տերեւակեղծ դափնիդեայ երկաթակուռըն պըսակ .
Ա՛յլ մի մեղանս դիցէ ոք տարերն այնմիկ չարաթոյն .
Քանզի զոր փառք հիւսէն՝ այն եււեթ է ստոյգ դափնի թագ՝
Բուսեալ ի ծառ անսասան եւ ի չանթից անվընաս .
Ըզկեղծադէմ սեթեւեթին հեգքեաց ընկէց այն ճակատ :
Ա՛յլ նանրախոհ եթէ 'Նդ այն ցաւիցեն միտք խանդակաթ՝
Գիտուն լիցին զի սըրբէ չանթ զոր հարու յերկրի ատտ .
Դըլուխ գորին աւադիկ է կըրկնակի բարեբաստ :

ԽԲ

Ո՛Հ իտալի իտալի , որում տըւան չարաչար [29]
Դեղեցկուհեանըն չընորհք եւ բօթաբերըն պըռոյտ
Վ ըշտացդ հանուրց անցեալոց եւ ներկայիցըս պատճառ .
Ա՛մէթ եւ ցաւք աբօրեն ըզճակատուդ դաշտ առդիդ .
Եւ տարեդիրք քո դրոշմեալք բոցեղինօք են տառիւք .
Իցէ թէ նուազ սիրունակ էին քո դէմք հոլանի ,
Կամ թ 'առաւել գոյր քեզ դժ խնդրել ըզվըէժ հայրենի ,
Դարձուցանել ահաբեկ ըզյարձակեալ հէնն ի քեզ
Ըզձարաւիս քում արեանդ եւ արտասուացդ աղէկեզ .

XLIII

Then might'st thou more appal; or, less desired,
Be homely and be peaceful, undeplored
For thy destructive charms; then, still untired,
Would not be seen the armed torrents pour'd
Down the deep Alps; nor would the hostile horde
Of many-nation'd spoilers from the Po
Quaff blood and water; nor the stranger's sword
Be thy sad weapon of defence, and so,
Victor or vanquish'd, thou the slave of friend or foe.

XLIV

Wandering in youth, I traced the path of him,
The Roman friend of Rome's least-mortal mind,
The friend of Tully: as my bark did skim
The bright blue waters with a fanning wind,
Came Megara before me, and behind
Ægina lay, Piræus on the right,
And Corinth on the left; I lay reclined
Along the prow, and saw all these unite
In ruin, even as he had seen the desolate sight;

XLV

For Time hath not rebuilt them, but uprear'd
Barbaric dwellings on their shatter'd site,
Which only make more mourn'd and more endear'd
The few last rays of their far-scatter'd light,
And the crush'd relics of their vanish'd might.
The Roman saw these tombs in his own age,
These sepulchres of cities, which excite
Sad wonder, and his yet surviving page
The moral lesson bears, drawn from such pilgrimage.

ԽԳ

Յայնժամ յաւէտ ահարկու կամ թէ նըւազ տարփելի
Նոտեալ հեզիկ ի քուժ տան վայելչիւր յանդորրու,
Եւ ոչ լայիր ըղձարեացդ առիթ ըղգեղ նազելի.
Ոչ եւս էր յայնժամ դիտել ընդ վախս Ալպեայց վայրիջու
Հեղեղազայր հրոս զինուց եւ խառն ի խուռն ազանց գրոհս,
Ապատակել եւ լափել յերիդանու ջուրս զարիւն.
Եւ ոչ պաշտօնան ցաւագին կայր քեզ սուսեր այլազգւոյն,
Որով թէպէտ եւ յաղթող թէպէտ յաղթեալ յօտարաց՝
Այսպէս ըստրուկ լինէիր բարեսիրաց կամ չարաց։

ԽԴ

Ի մանկութեանս յաճախս զհետս երթայի մըտերմին
Վերձագունի անմահիկ հռովմէական հանճարոյն [30],
Տուլէայ ասէմ մըտերմի. եւ ի հերձուլ իմ նաւին
Դաշչն հողմով ըզպայծառ ծովուն կապոյտ դաշտ սիրուն.
Ինձ Վեգաբա յառաջոյ ու ի թիկանց կայր Եդինէ.
ԸզՊիրէոնն ունէի յաչմէ, ձախմէ զԿորընթոս,
Եւ ընկողմեալ ի նաւուն ի խելս աչօք վայրագօս
Համանգամայն դիտէի զնոցուն սըփիւռ աւերակ,
Որպէս եւ նայն դիտեր յայնժամ ամայի նոյնդունակ։

ԽԵ

Ցանգի չէ եւս ըզնոսին վերակաւոյց ժամանակ.
Այլ տաղաւարք բարբարիկք ի դերբուկս անդ կանգնեցան
Ողբալիս եւս յարդարեալ եւ սըխրալիս հանգուռնակ
Ըզնըւազեալ Ճառագայթ լուսոյ նոցին ցիրեւցան
Եւ ընդընդայր ջախջախեալ հարբուտուխեանցն անցելոց։
Տեսանէր յայնժամ ուրեմն հռովմայեցին դերեզմանս
Դամբանարան քաղաքաց որ տըխրագին տան զարմանս.
Եւ արդ պատճէն խրատական ջըրոց նորին մընայուն
Վարդապետէ զոր ուսաւն ի տարաշխարհն անդ ի՝ չուն։

XLVI

That page is now before me, and on mine
His country's ruin added to the mass
Of perish'd states he mourn'd in their decline,
And I in desolation: all that *was*
Of then destruction *is*; and now, alas!
Rome — Rome imperial, bows her to the storm,
In the same dust and blackness, and we pass
The skeleton of her Titanic form,
Wrecks of another world, whose ashes still are warm.

XLVII

Yet, Italy! through every other land
Thy wrongs should ring, and shall, from side to side;
Mother of Arts! as once of arms; thy hand
Was then our guardian, and is still our guide;
Parent of our Religion! whom the wide
Nations have knelt to for the keys of heaven!
Europe, repentant of her parricide,
Shall yet redeem thee, and, all backward driven,
Roll the barbarian tide, and sue to be forgiven.

XLVIII

But Arno wins us to the fair white walls,
Where the Etrurian Athens claims and keeps
A softer feeling for her fairy halls.
Girt by her theatre of hills, she reaps
Her corn, and wine, and oil, and Plenty leaps
To laughing life, with her redundant horn.
Along the banks where smiling Arno sweeps
Was modern Luxury of Commerce born,
And buried Learning rose, redeem'd to a new morn.

ԽԶ

Մատեան նորա կայ 'առջի իմ, եւ յիմում մատենիս
Յաւելուն արդ աւերակք երկրի նորա յայնոսիկ՝
Զոր անշքեաւլս ողբայր նա, եւ ես ողբամ ամայիս.
Ա՛ռ հասարակ որպէս էր՝ կայ խանգարեալ աւադիկ.
Եւ Հառվմ ինքն իակ այժմիկ, հրամանահանն ինքըն Հառվմ,
Ա՛ւաղ ի նոյն ի մըրրկէ տասպատ դընի ուղնհար
Լինդ նոյն մաճեալ ընդ փոշի, ընդ նոյն մըռայլ եւ մըթար.
Եւ անցանեմք ընդ անկեալ տխտանակերպն ընդ կըմախ.
Նըշխարք այլոց աշխարհի, որոց դեռ չերմ է գազախ։

ԽԷ

Ա՛յլ տըխասանաք քոյին ոմ իտալիա, անվըկանդ
Ա՛ռ հասարակ ընդ երկիր բացե ի բաց հընչեսցին,
Ո՛վ արուեստից դու գայեակ, որպէս զինուց երբեմն անդ.
Յայնժամ պաշտպան մեզ եւ այժմ առաչնորդ ալ է քոյին։
Դու եւ կրծնից մերոց մայր, յորմէ՝ ազինք աշխարհաց
Ծրունըր կրկնեալ առաջի՝ ժըտին զէրկնից բանալիս։
Ի զեղջ եկեալ Եւրոպայ՝ ընդ մայրատեացն իւր ոճիրս
Յազատուեիւն հանցե զքեզ, ընկրկելով չետս անդրէն
Չալիս խուժիցն ամէհեաց, գոցե ներուժն առ ի քէն։

ԽԸ

Աւրդ ի սպիտակս անդր Աւնոս հրաւիրէ զմեզ պերճ յորմունս,
Ետրուրական ուր Աւթենք հռչակ հարեալ ծաւալեն [51]
Գիղաղիտակ դահլըճօքն՝ անդր ի սիրտ ըզդացմունս.
Թատերաձեւ չուրջ պատեալ բլրօք, յորոց ամբարեն
Ա՛ռատապէս ըզգործեան իւր, ըզգինեակ եւ ըզգէմ.
Սանք յղփուեիւն անդ կայթէ ամենեցկիւր ի՝ բըռնին։
Յափունս անդ ուր խաղք Աւնոյ ծիծաղագեղ դէպերին՝
Ծրնան այժմու վաճառուց եւ ճոխութեանց հեթեթանք,
Ո՛ւ ի՝նոր կենաց լոյս բացան մակացութեանց գերեզմանք։

XLIX

There, too, the Goddess loves in stone, and fills
The air around with beauty; we inhale
The ambrosial aspect, which, beheld, instils
Part of its immortality: the veil
Of heaven is half undrawn; within the pale
We stand, and in that form and face behold
What mind can make, when Nature's self would fail;
And to the fond idolaters of old
Envy the innate flash which such a soul could mould:

L

We gaze and turn away, and know not where,
Dazzled and drunk with beauty, till the heart
Reels with its fulness; there — for ever there —
Chain'd to the chariot of triumphal Art,
We stand as captives, and would not depart.
Away! — there need no words, nor terms precise,
The paltry jargon of the marble mart,
Where Pedantry gulls Folly — we have eyes:
Blood — pulse — and breast, confirm the Dardan Shepherd's prize.

LI

Appear'dst thou not to Paris in this guise
Or to more deeply blest Anchises? or,
In all thy perfect goddess-ship, when lies
Before thee thy own vanquish'd Lord of War?
And gazing in thy face as toward a star,
Laid on thy lap, his eyes to thee upturn,
Feeding on thy sweet cheek! while thy lips are
With lava kisses melting while they burn,
Shower'd on his eyelids, brow, and mouth, as from an urn!

Խթ

Ի անդանօր գիշանոյշ խանդաղակաթ ի վիմի [32]
Գեղեցկութեամբ խնկելով շուրջ զիւրեւ զօդս հասարակ,
Եւ տարփելոցն յանթառամ դիմացն ի տես արփենի
Անմահական լինքենէն ծորեալ բաշխէ օշարակ:
Կիսաբացիկ ընկրկի երկնաձեղունն առագաստ,
Կացեալ յակճիռս ի միջին՝ դիտեմք ի կերպն եւ գիմակ
Ըզգիւտ մարդոյս հանճարոյ՝ ուր չէր բնութիւն ինքն ատակ.
Եւ ընդ նախնի գիցպալտից խանդամբ վըսեմն ընդ եռանդ
Որ զայսգունակ ձուլեցին հոգեպատկեր հաստուածս անդ:

Ծ

Հայիմք յառիմք եւ դառնամք, ոչ գիտելով յո՞ւ շրջել.
Յարբեցութիւն ըմբռնեալք եւ ի խըտիղըս դեղոյ,
Մինչեւ սրտի պարտասեալ եւ դեղեւեալ դանդաչել.
Լըծեալք ընդ կառս յաղթական արուեստագէտն հանճարոյ
Իբրեւ ըսորուկք ինքնադատք կամք անդ, եւ կալ ցանկամք յար.
Օ՞ն անդր ի բաց սեթեւեթիք եւ հիւսք բանից կըռելոց,
Չէգ ատացուածք ի վաճառս հընչեալք կըճից կոփելոց.
Որովք պատրեն իմաստակք զամբոխ անմար. են մեր աչք,
Արիւն, ջարկ, կուրծք, հաւաստեն ըզդարդանեան հովուին
[վարկ [33]:

ԾԱ

Ո՞չ յայս գոյն ձեւ տարազոյ յայտնեցար դու առ Պարիս,
Եւ կամ առ նա ինքն յաւէտ բարերջանիկն Անքիսէս,
Կամ մինչ համակ փերւերտեալ յաստուածագեղդ ի սարիս
Նըւաճեցեր առ ոտամբդ ըզմարտից տէրն իսկ զԱրէս.
Որոյ յառեալ իբր յաստեղ լուսադիտակ ի քո դէմս,
Ի գուշս իջեալ անկաներ, ակն առ ի քէն անբըծիթիթ
Ձարակելով սիրատարփ յանուշակ գաշտ ծընօտիդ,
Մինչ ի շրթիանցդ ատրաչէկ աղբերացեալ հրակայլակ
Հոսեր համբոյր ի ճակատ, յօնս ու ի բերան բովանդակ:

LII

Glowing, and circumfused in speechless love,
Their full divinity inadequate
That feeling to express, or to improve,
The gods become as mortals, and man's fate
Has moments like their brightest; but the weight
Of earth recoils upon us; — let it go!
We can recal such visions, and create,
From what has been, or might be, things which grow
Into thy statue's form, and look like gods below.

LIII

I leave to learned fingers, and wise hands,
The artist and his ape, to teach and tell
How well his connoisseurship understands
The graceful bend, and the voluptuous swell:
Let these describe the undescribable:
I would not their vile breath should crisp the stream
Wherein that image shall for ever dwell;
The unruffled mirror of the loveliest dream
That ever left the sky on the deep soul to beam.

LIV

In Santa Croce's holy precincts lie
Ashes which make it holier, dust which is
Even in itself an immortality,
Though there were nothing save the past, and this,
The particle of those sublimities
Which have relapsed to chaos: — here repose
Angelo's, Alfieri's bones, and his,
The starry Galileo, with his woes;
Here Machiavelli's earth return'd to whence it rose.

ԾԲ

Յանձնատուչդ ջերեալք հուր, ձուլեալք ի սէր անբաբառ
Ոչ բաւէին համօրէն աստուածեղէն գիւտք հնարից
Բացայայտել կամ ժուժել ազդման կըրից ոգեպատառ,
Մահկանացուաց հաւասարք լինէին պարք անմահից.
Եւ բաղդ մարդկան բարձրանայր յաստուածափայլ աստիճան:
Այլ ծանրութիւն հողեղէնն ճնշէ զմեզ. — ծն, տացուք դուլ.
Կարեմք տեսիլս տեսանել, եւ կերպարանս ըստեղծուլ՝
Հաւաքելով յեղելոց կամ ի լինել կարելեաց
Նըմանս անդրդդ եւ ըզդից պատկերս յերկրի կըրելեաց:

ԾԳ

Մատանց թողում ճարտարաց եւ ձեռագէտ իմաստնոց՝
Արհեստողին եւ կապկին [34], վարդապետել պերճաբան՝
Եթէ զիարդ թըւիցի կարծեցեալըդն այնց գիտնոց՝
Գեղապատշաճ կորութիւնն կամ թանձրութիւն հեշտական.
Թող կրթեսցին ի ճառել զանճառելոյն հանգամանս.
Բայց մի շըքթել յատակին պըղծաշունչք զայն հեղնդատ՝
Յորում կացցեն նորայն տիպք կերպարանաց անըմհատ,
Զանպատկառելին հայելի հաճոյագոյնն անըրջոց՝
Ճանճանչելոց ի յերկինից ի խորագոյն խորշ հոգւոց:

ԾԴ

Ի սըրբազանն ագարակ Սըրբոյ խաչին պարագիր [35]
Հանգչին աճիւնք՝ որք ըզվայրն իսկ յարդարին սըրբագոյն.
Անմահութեամբ իմքն լի է խաղաղանալ այն մխիթր.
Թէպէտ չիցէ այլ ինչ անդ բայց յիշատակ անցելոյն,
Եւ խուն նըշխարք վեհազանց ի վիհ թաղիցին անկելոց.
Մխքանճելոյ աստանօր ու Ալփիներայ ոսկրոտի [36],
Եւ աստեղաց հետահան Գալիլէոյ աստ դընի [37],
Եւ տառապանք իւր ընդ իւր. գառնայ ի հող աստ կըրկին
Մագդեաւելլեայ հողն, ի վայր՝ յորմէ առաւըն նախկին [38]:

LV

These are four minds, which, like the elements,
Might furnish forth creation: — Italy!
Time, which hath wrong'd thee with ten thousand rents
Of thine imperial garment, shall deny,
And hath denied, to every other sky,
Spirits which soar from ruin: — thy decay
Is still impregnate with divinity,
Which gilds it with revivifying ray;
Such as the great of yore, Canova is to-day.

LVI

But where repose the all Etruscan three —
Dante, and Petrarch, and, scarce less than they,
The Bard of Prose, creative spirit! he
Of the Hundred Tales of love — where did they lay
Their bones, distinguish'd from our common clay
In death as life? Are they resolved to dust,
And have their country's marbles nought to say?
Could not her quarries furnish forth one bust?
Did they not to her breast their filial earth intrust?

LVII

Ungrateful Florence! Dante sleeps afar,
Like Scipio, buried by the upbraiding shore;
Thy factions, in their worse than civil war,
Proscribed the bard whose name for evermore
Their children's children would in vain adore
With the remorse of ages; and the crown
Which Petrarch's laureate brow supremely wore,
Upon a far and foreign soil had grown,
His life, his fame, his grave, though rifled — not thine own:

Ծե

Աղբա հանճարք չորեքին քառից տարերց հանդուռնակ
Յարուցանել՝ համօրէն ազգ նոր՝ իցեն բաւական :
Իտալիա՝ թէպէտ բիւր ած քեզ աղէտս ամանակ
Զաբթայակերպըդ գըձձեալ զարդու վառաց պատմուճան,
Սակայն զլացաւ եւ զլասցի ընդհել պլըզց աշխարհաց
Հանճարս՝ առողս խոյանաց յաւերակաց իակ միջոց .
Անմահութեամբ տոչորեալ է տակաւին եւ եղջ քոյ,
Յորմէ փայլք քեզ հատանեին վերակենդաղք վառ ի վառ .
Ա՛յսպիսի օք կանովա նախնեաց վեհից զուգափառ [39] :

Ծզ

Ա՛յլ ո՞ւր արդեօք հանգիցեն Ետրուրացիքն երեքեան,
Տանդէ, Պետրարք, ու ոչ նըւազ ինչ կամ կըրսեր ի նոսին
Ըստեղծագործն այն հանճար ու արձակ բանին երգահան,
Այն որ զըրոյցըս հարիւր վիսասանեաց սիրայիւ [40] .
Ո՞ւր արդ ոսկերքն այն հանգչին վեհք քան ըզկաւս հաւատակ,
Մեծք ի մահու իբր ի կեանս . ա՛ֆեթ գարձա՞ն ի փոշի
Եւ չունիցի զնոցանէ կին հայրենեաց բան յուշի :
Չի՛մ ոչ հատին քարահատք նորուն արձան կիանդրի .
Որդիական հող նոցին չաւանդեցաւ մօրն երկրի :

Ծէ

Ա՛պա՛շընո՛րհ Ծաղկաւան. Տանդէ նըմնչէ հեռ՝ ի քէն
Սկիպիոնի նըմանեալ ի ծանակիչ քեզ ափունս .
Հերձուածք եւ վէճք որ ի քեզ՝ քան քաղաքի մարտից քէն
Աբոսահման արարին ըզքերդող, զայն՝ զոյր անուն
Որդիք քոյին եւ թոռունք զուր պաշտեացեն հանապազ՝
Խայեեալ խղճիւ հնացելով . նա եւ պըբանն ինքնին արդ
Զոր պետրարքեայ ուր ուրեմն էառ ճակատ գաւինէզարդ
Յերկիր բուսեալ է օտար . եւ կեանք նորին եւ համբաւ
Եւ գերեզմանն իակ դրժեալ՝ ի քո հող ոչ ձօնեցաւ :

LVIII

Boccaccio to his parent earth bequeath'd
His dust, — and lies it not her Great among,
With many a sweet and solemn requiem breathed
O'er him who form'd the Tuscan's siren tongue?
That music in itself, whose sounds are song,
The poetry of speech? No; — even his tomb
Uptorn, must bear the hyæna bigot's wrong.
No more amidst the meaner dead find room,
Nor claim a passing sigh, because it told for *whom!*

LIX

And Santa Croce wants their mighty dust;
Yet for this want more noted, as of yore
The Cæsar's pageant, shorn of Brutus' bust,
Did but of Rome's best Son remind her more:
Happier Ravenna! On thy hoary shore,
Fortress of falling empire! honour'd sleeps
The immortal exile; — Arquà, too, her store
Of tuneful relics proudly claims and keeps,
While Florence vainly begs her banish'd dead and weeps.

LX

What is her pyramid of precious stones?
Of porphyry, jasper, agate, and all hues
Of gem and marble, to encrust the bones
Of merchant-dukes? the momentary dews
Which, sparkling to the twilight stars, infuse
Freshness in the green turf that wraps the dead,
Whose names are mausoleums of the Muse,
Are gently prest with far more reverent tread
Than ever paced the slab which paves the princely head.

ԾԸ

Պոգաչչիոյ աւանդեաց ըզՀողն յերկիր Հայրենեան.
Ո՜չ աւասիկ յաւագաց միջի կացցէ յանդորրու.,
Եւ քաղցր եւ վեհ ընչիցեն մաղթանք հոգւոց Հանգստեան
Յայն՝ որ բառնեցն ըզտուսկեան յուշկապարիկըն լեզու.,
Գուսանութիւն զայն ինքնին, որոյ եւ ձայնք՝ երգք խակ են,
Եւ քերդուածիւն է բարբառն [41]։ — Այլ եւս զնորին իսկ դամբան
Հար տապալեաց ի զայրուց նախանձամուղըն բորեան.
Զնիք արդ ներմա տեղի ու ոչ ի սինկքքոր գերեզմանս,
Չի մի՛ ուրուք ծանուցեալ Հանդէ եւ դոյզն Հառաչանս։

ԾԹ.

Եւ Սուբբէն-Խաչ ի վեհիցն արդ մնխրաց զուրկ է Նոցին.
Եւ յաղագս այսր իսկ զըրկման քաջ եւս լինի՜նըշաւակ.
Իբր յերախանս կեսարուց՝ բարձեալ Բրուտեայ կիսանդրին
Աչէր քաջիկ եւս ի յուշ ըզՀռոմմայ 'նտիբն այն զաւակ։
Քեզ երանի՛ Հռաւենա, զի տաբագիրն այն անմահ
Նընջէ յեզերդ հինն՝ յակաոըն պետութեան զաղփաղփուն [42].
Այլ երանի՛ եւ Արկուայ, որ ամբարեալ պանծայ բուն
Նըւագաւորըս նըշխարս՝ պահեալ սիրով ի գիրկս իւր.
Մինչ Ծաղկաւան զարտաւած մեռեալըն Հայցէ յողբ ի զուր [43]։

կ

Առ ի՛մ բրգունքդ այդոքիկ ի պատուական ի քարանց,
Պորփիւր, յասպիս եւ ակատ, ընտիրք կըճեայց եւ գոհար,
Ակնոտ պահել զոսկրոտի վաճառական դըքսաղանց.
Ո՜չ աւանիկ գիւրալոյծ կայլակ ցողոյ ամպամբար
Յերկորնեայ ատեղոյ վառք ախորժ սփռեն զովութիւնս
Մանուածաւալ ի մարմնդ որ զմեռելոց պատէ ղՀող՝[44]
Այց լոկ անուանքն առ Մուսայս են մահարձանք եւ կոթող։
Ո՜չ աւանիկ խորագոյն անդ յարգութեամբ ճեմք լինին
Քան ի չերիմըս յըղկեալս որ ծածկէ զգլուխ գուռզին։

LXI

There be more things to greet the heart and eyes
In Arno's dome of Art's most princely shrine,
Where Sculpture with her rainbow sister vies;
There be more marvels yet — but not for mine;
For I have been accustom'd to entwine
My thoughts with Nature rather in the fields,
Than Art in galleries: though a work divine
Calls for my spirit's homage, yet it yields
Less than it feels, because the weapon which it wields

LXII

Is of another temper, and I roam
By Thrasimene's lake, in the defiles
Fatal to Roman rashness, more at home;
For there the Carthaginian's warlike wiles
Come back before me, as his skill beguiles
The host between the mountains and the shore,
Where Courage falls in her despairing files,
And torrents, swoll'n to rivers with their gore,
Reek through the sultry plain, with legions scatter'd o'er

LXIII

Like to a forest fell'd by mountain winds;
And such the storm of battle on this day,
And such the frenzy, whose convulsion blinds
To all save carnage, that, beneath the fray,
An earthquake reel'd unheededly away!
None felt stern Nature rocking at his feet,
And yawning forth a grave for those who lay
Upon their bucklers for a winding sheet;
Such is the absorbing hate when warring nations meet!

ԿԱ

Եմ են բազում ինչ աչացնոյն եւ սըրտից ըսքանչանք
Յափունս Աղնոյ՝ յարուեստից ի պերճազարդ թանգարան,
Ուր անդրիաստեղծ մըրցի գիւտ ընդ քեռն իւրում բազմերանգ[44].
Իցեն անդ շատ հրաշալիք, այլ վասն իմ ոչ հրաշազան.
Չի պարարել ըզհանճար սովորութիւն արարի
Տեսլեամբ ընութեան ի գաշտի քան յարուեստից տեալվայր.
Թեպետ եւ միաք իմ պատուեն ըզհրաշակերտս ճարտար,
Այլ առաւել տեղի տան քան թէ լինին խորազգաց.
Չի այլամուխ իմն են զէնքն որով հարու 'նդ ըզգացուած։

ԿԲ

Եւ մըտադիւրըս յածիմ յափունս լըճին Տրասխմն[45],
Յանձուկ ի կիրճս անդ՝ Հռովմայ գոռոզութեանն յոտընթեքի.
Չի անտանօր ընդ առաջ իմ ի հանդէս ելանեն
Կարքեդոնեան վարողին խաբեմարտիկ սեթեւեթք.
Ո՞րպէս հընարս հընարեալ ձըգեր զոսոխն ի կափուլ,
Ա՛ծեալ փակեալ ընդ լերանց մէջ եւ ընդ ափըն լըճին.
Անդ անկանէր Աքուիլեան ի յուսահատ վաշտ ռազմին,
Ի դաշտ ջեռեալ խաղային գետահետեալ ճապաղիք
Ի ցիր կոտորս կաճառուց արձակեալ ծուխ հեղձուցիկ,

ԿԳ

Ի խուռն անկեալը որպէս մայրը մըրըրկամաքով ի լերանց.
Եւ այնպէս բուռն էր կըռիւ պատերազմին յայնմ աւուր,
Ա՛յնպէս սաստիկ մոլութիւն կավուցանէր զայս իւրեանց՝
Ըզտեսանել ինչ խապառ բայց ըզնախճիր մահակուր,
Չի ժա՛ժ լինէր ի տեղւոջն եւ ոչ ումեք լինէր ազդ.
Ըզզայր զահեղն ընդ ոսիւք ընութեան սարսուռ եւ տատանք՝
Մինչ անկելոցն ի մարտին ինքնին բանայր ըզըսպան,
Որք անպատանք ի վահանս իւրեանց կային դիտապատս։
Դիմամարտից ազգաց այսպէս բուռն է քէն անըզգաստ։

LXIV

The Earth to them was as a rolling bark
Which bore them to Eternity; they saw
The Ocean round, but had no time to mark
The motions of their vessel; Nature's law,
In them suspended, reck'd not of the awe
Which reigns when mountains tremble, and the birds
Plunge in the clouds for refuge and withdraw
From their down-toppling nests; and bellowing herds
Stumble o'er heaving plains, and man's dread hath no words.

LXV

Far other scene is Thrasimene now;
Her lake a sheet of silver, and her plain
Rent by no ravage save the gentle plough;
Her aged trees rise thick as once the slain
Lay where their roots are; but a brook hath ta'en —
A little rill of scanty stream and bed —
A name of blood from that day's sanguine rain;
And Sanguinetto tells ye where the dead
Made the earth wet, and turn'd the unwilling waters red.

LXVI

But thou, Clitumnus! in thy sweetest wave
Of the most living crystal that was e'er
The haunt of river nymph, to gaze and lave
Her limbs where nothing hid them, thou dost rear
Thy grassy banks whereon the milke-white steer
Grazes; the purest god of gentle waters!
And most serene of aspect, and most clear;
Surely that stream was unprofaned by slaughters —
A mirror and a bath for Beauty's youngest daughters!

ԿԴ

Որոց թիւըեր երկիրս այս որպէս նաւակ մի սահուն,
ի յատիեանս անդր առեալ առբերելով ընծաին.
Տեսանէին շուրջ զնաւամբք զհամատարած ծիր ծովուն
եւ չէր նոցա պատեհ միտ դընել շարժման նաւակին.
Կասեալ կային ի նոսա գամ մի օրինք բընութեան,
եւ չազգէին զարհաւիրս լերինաթունդ երերման՝
Մինչ լըունաւեր հաւուց րամք յամպըս խընդրին պահարան,
Բառաչ բառնան հօտ նախիր յարօտաւայրըս թափառք
եւ զարհուրեալ մահացուաց կարկին չըթունք անբարբառք:

ԿԵ

Այլ քանի այժմ պըլտիոս է Տրասիմենն այն նախկին.
Յարծաթի փոխեալ լիճն յերիվ, եւ ի գաշտի անդ զնաւս
Չածէ ոք այլ աւերած՝ բայց հեղկ մաճն արօրին.
Ծառք հինաւուրցք խիտ առ խիտ բառնան կատար բարձր յարեւ,
Որպէս երբեմն առ արմամբք նոցին խընդնեալ դիակունք.
Բայց առուակիկ մի փոքրիկ սակաւաջուր անձկահուն
ի Ճապաղեաց այնր աւուր՝ զարեան առեալ է անուն.
Եւ արդ պատմէ Աւրնակ [46] Թէ զոր Թացին անդ երկիր,
Կամ երբ անկեալքն՝ ըզխոժոռ ալեան հարին ի կարմիր:

ԿԶ

Այլ գու ինքնին կլիտուռնէ [47] ի խազ ալեացդ անուշակ
Ցակառակիտ քան զամէն բիւրեղ պայծառ կենդանի,
Յաւերժհարսին գետայնոյ ժամադիր վայր առանձնեակ
Ցորում յաւեալ եւ լուանալ, յանառագաստ հովանի,
Դու պարարես մարգս յուրեիս զըսարակաց կաթնափայլ.
Ո՛վ մաքրագոյնդ աստուածոց հեզանազիկ մըկանանց,
Պայծառագոյն երեսօք եւ ջընջագոյնդ համազանց.
Ոչ պըղծեցին ըստոյգ զայդ վըտակ խազից Ճապաղիք,
Ըզհայելեակն այն մատաղ գըստերց գեղոյ եւ քաղնիք.

LXVII

And on thy happy shore a Temple still,
Of small and delicate proportion, keeps,
Upon a mild declivity of hill,
Its memory of thee; beneath it sweeps
Thy current's calmness; oft from out it leaps
Thy finny darter with the glittering scales,
Who dwells and revels in thy glassy deeps;
While, chance, some scatter'd water-lily sails
Down where the shallower wave still tells its bubbling tales.

LXVIII

Pass not unblest the Genius of the place!
If through the air a zephyr more serene
Win to the brow, 'tis his; and if ye trace
Along his margin a more eloquent green,
If on the heart the freshness of the scene
Sprinkle its coolness, and from the dry dust
Of weary life a moment lave it clean
With Nature's baptism, — 'tis to him ye must
Pay orisons for this suspension of disgust.

LXIX

The roar of waters! — from the headlong height
Velino cleaves the wave-worn precipice;
The fall of waters! rapid as the light
The flashing mass foams shaking the abyss;
The hell of waters! Where they howl and hiss,
And boil in endless torture; while the sweat
Of their great agony, wrung out from this
Their Phlegethon, curls round the rocks of jet
That gird the gulf around, in pitiless horror set,

ԿԷ

Ցերանաւէտ քո ափունըս տակաւին կայ տաճար՝
Տարածութեամբ փոքրատար , գեղապատշաճ գլխովին
Բըլըղի փոքու կառուցեալ ի զառ ի կողն ի խնարհ .
Կըրէ ցայսօր ժամանակ ըզյիշատակ քո նախկին .
Փարի զոտամբն հանդարտիկ ալեակ քոյին հեզասահ
Ջորով վազէ սահէպ փայլեցեփ զքահազգեստիկըն լուղակ
Որ բընակէն եւ ղօղին անդ ի խորին բիւրեղակ .
Եւ մերթ կորզեալ հարմամատն ըսփիւռ նաւէ 'նդ մըկանունս
Ուր յեղյեղուկք զրուցեն վետք ըզվէպս իւրեանց պղպըջունս :

ԿԸ

Ընդ՞որդ , առանց օրհնելոյ զվայրացս Ոգի՝ մի երթար .
Ջի թէ զեփիւռ մաքրենի չընչէ յօդոցն ի քո դէմն՝
Գիտեա զի չունչ է նորին . եւ թէ յեզերս անդ պայծառ
Ի պերճաևօս իմն մարգ ճեմս առնուցուս ծաղկաճեմս ,
Թէ զովագինդ այդ տեսիլ ազդէ ի սիրտ հով հեշտին ,
Եւ ի փոշոյ մաճելոյ ծանրատաղտուկ կենացին ինչ
Մըկըրտութեամբ Բընութեան լուացեալ գործէ տուրք և ջինջ ,
Ապա քեզ պարտ եւ արժան է ունել չնորհըս նըմին ,
Ջի դադարեալ լըռեցոյց առ վայր մի զկիրս աղխին :

ԿԹ

Ո՛վ շառաչիւնք ջուրց ուղխից ի կատարաց բարձրաբերձ
Վխմակըտուր ընդ պարեխս ալեաց՝ վիժի վէլինոյ [48] .
Ո՛վ քաթավէժ սահանացն , երագ զինչ լոյս օգահերձ
Վակժոյժ կոհակք փըրփըրին յէջս անդընդին երերմոյ .
Ո՛վ գըժոխք ջուրց հոսանաց , ուր յար մռնչիւնք եւ հառնիւնք
Եռան զեռան հանապազ յորձանապատոյտ ի տանջանս .
Խեթիկեալ յահեղ օրհասէ ապաժոյժ քիրան ի հոսանս
Նոր փլեզեթեան [49] ընդոստու՝ հիւռ գայ զժայռիքն ի ցընցուղ
Ջեզերըք վըհին կանգնելովք , յանկարեկիր ինն երկիւղ ,

LXX

And mounts in spray the skies, and thence again
Returns in an unceasing shower, which round,
With its unemptied cloud of gentle rain,
Is an eternal April to the ground,
Making it all one emerald: — how profound
The gulf! and how the giant element
From rock to rock leaps with delirious bound,
Crushing the cliffs, which, downward worn and rent
With his fierce footsteps, yield in chasms a fearful vent

LXXI

To the broad column which rolls on, and shows
More like the fountain of an infant sea
Torn from the womb of mountains by the throes
Of a new world, than only thus to be
Parent of rivers, which flow gushingly,
With many windings, through the vale: — Look back!
Lo! where it comes like an eternity,
As if to sweep down all things in its track,
Charming the eye with dread, — a matchless cataract,

LXXII

Horribly beatiful! but on the verge,
From side to side, beneath the glittering morn,
An Iris sits, amidst the infernal surge,
Like Hope upon a death-bed, and, unworn
Its steady dyes, while all around is torn
By the distracted waters, bears serene
Its brilliant hues with all their beams unshorn:
Resembling, 'mid the torture of the scene,
Love watching Madness with unalterable mien.

Հ

Երկնապողող ցայտ՝ի վեր, տարափաձեւ ցինդ ի վայր
Ձախարակեալ անդադար եւ տարաձեալ շըրջապիտ.
Մանրակայլակ ամպահոս անձրեւածին ցօղ յամայր
Ցաւերժական ապրիել գործէ 'նդ ստորեւն իւր երկիր,
Առ հասարակ փոխելով տեղւոյն ի տիւղ զմիրխատ։
Քանի՛ խորին է վիհն այն եւ զիմարդ տարրըն հըսկայ
Խելաւ մալար ոստոստմամբ ժայռից ի ժայռ ընթանայ
Թաւալգըլոր կարկառօք՝ որք ընդ սանդուղըն խոժոռ
Խարդաւանեալ թօթափին բացեալ խոռոչս ահաւոր,

ՀՈ

Օժանդակել զ'ի բարձանցըն սահեալ սիւն լայնալիճ,
Որ առաւել բերէ զկերպ աղբեր ծովու նորածին
Ըզլեռնակոյտն արգանդի լուծեալ երկունս բարձրաճիշ
Ցարարչուհիւն աշխարհի նորոյ ձօնեալ անդըստին,
Քան ծընողի գետակաց կարկաջաձայն հոսելոց
Դարձ ի դարձի ճեմելով մանուածաւալ ի հովտին.
Հայեաց ընդ կըտնկըն, հանդոյն յաւերժուհեան իւին ինքնին
Համաքարշեալ վարելով զոր գըտանէն յիւրն հոսանս,
Սըխրանք աչաց եւ սարսափ, հոսի անզոյդս այս Սահանս.

ՀԲ

Գեղեցկուհիւն ահաւոր. իսկ ի վըհիցըն բերան
Ծիսաձաւալ ծայր ի ծայր առաւօտին պաղպաջուն
Ըզսանդարաք կոհակաց կախեալ կան թիւք հիւսուհեան
Որպէս թէ ձոյս ի վերոյ մահու մահճաց առկայուն.
Եւ մինչ համայն ըզնովաս ըլըրակոծեալ եւ ըմընչի
Նա երանգօքն անեղծիւք փայլ ըզփայլի հարկանի,
Հանդէս հանուրցն առնելով ճառագայթից տողանի.
Նըմանեալ իմն Սիրոյ որ ի դըժնեայ տագնապս անդ
Առ ցնորելովք հըսկիցէ՝ միշտ երեսօք անվըկանդ։

LXXIII

Once more upon the woody Apennine,
The infant Alps, which — had I not before
Gazed on their mightier parents, where the pine
Sits on more shaggy summits, and where roar
The thundering lauwine — might be worshipp'd more;
But I have seen the soaring Jungfrau rear
Her never-trodden snow, and seen the hoar
Glaciers of bleak Mont Blanc both far and near,
And in Chimari heard the thunder-hills of fear,

LXXIV

Th'Acroceraunian mountains of old name;
And on Parnassus seen the eagles fly
Like spirits of the spot, as'twere for fame,
For still they soar'd unutterably high:
I've look'd on Ida with a Trojan's eye;
Athos, Olympus, Ætna, Atlas, made
These hills seem things of lesser dignity,
All, save the lone Soracte's heights display'd
Not *now* in snow, which asks the lyric Roman's aid

LXXV

For our remembrance, and from out the plain
Heaves like a long-swept wave about to break,
And on the curl hangs pausing: not in vain
May he, who will, his recollections rake
And quote in classic raptures, and awake
The hills with Latian echoes; I abhorr'd
Too much, to conquer for the poet's sake,
The drill'd dull lesson, forced down word by word
In my repugnent youth, with pleasure to record

ՀԳ

Օ՜ն անդր հապա յԱլենին անտառախիտ միւսանգամ [80]
ՅԱլպեայ լերանցըն զաւակ, զոր պատուէր մեծապէս
Թէ չէր կանխաւ հրաշացեալ իմ ընդ ծընողն յաղթանդամ,
Ուր եղեւիկքն ընձիւղեն ի չեպ կոհակս ապալերս,
Ուր 'բուընդոստ գարգափամբ թաւալ բերին ուսինք ձեանց.
Ա՛լ իմ տեսեալ է զանկոխն ըզկնաւան լեառն երկնադէզ [81]
Սառամանեօքն յաւերժիւք, եւ ըզսառոյց լուսակէզ
Ցըրտասարսուռ Սըպիտակ լերինն՝ մեռուստ եւ հեռի,
Եւ աբհաւրաց հանդիպեալ կայծակնացայտ կիժեռի [82]:

ՀԴ

Ըզհինաւուրցսըն տեսի Շանթակատար ես լերինս [83]
Ուր ի՝ գագաթան Պառնասայ զարծուին սլացիկ ի խոյանս՝
Որպէս ըզգալ այնց վայրաց, իբր համբաւիւրն իակ առ հինս,
Զի ցարդ առնուն նոքա թռիչս յանհասականն ի՝ սահմանս:
Եւ տրովացի հայեցիւք կացի յակճիռս ընդ խդաս.
Ա՛թոս, եհան է, Ողիմպոս ու Ա՛լպս՝ անշուք եւ նըկունս
Կացուցանեն ըզլերանցս ինձ այսոցիկ ըզգաթոնս.
Փաւ ի միոյն՝ Սորակտեան բարձրաբանդէն միաշնակ [84],
Ոչ ձիւնափառ՝ իբր յիշէր հռովմայեցին քնարերգակ [85].

ՀԵ

Ա՛րտակիտեալ ի դաշտէն բերբե յինքեան կերպարանս
Մըկանաձիգ կոհակի մերձ եղելոյ ի խորտակ
Եւ վիմատառ կառելոյ յօձաձեւիկն ի ձրգանս.
Կամեցողաց ոչ անդէպ յուզել զմիտացն յիշատակ
Ըզքաջագիր սոփերացն յեղյեղել տառ սխրալի,
Ջարթուցանել ի բըլուրս լատինացի արձագանգ.
Ա՛յլ առեցի ես առ վարժ քերդողական եւ հրահանգ
Ըզդաս ուսմանըն տաղտուկ, առնուլ ի յուշ բան առ բան,
Մինչ դեռ մանուկն խակ էի, յուսով երբեմն այնց յիշման,

LXXVI

Aught that recalls the daily drug which turn'd
My sickening memory; and, though Time hath taught
My mind to meditate what then it learn'd,
Yet such the fix'd inveteracy wrought
By the impatience of my early thought,
That, with the freshness wearing out before
My mind could relish what it might have sought,
If free to choose, I cannot now restore
Its health; but what it then detested, still abhor.

LXXVII

Then farewell, Horace; whom I hated so,
Not for thy faults, but mine; it is a curse
To understand, not feel thy lyric flow,
To comprehend, but never love thy verse,
Although no deeper Moralist rehearse
Our little life, nor Bard prescribe his art,
Nor livelier Satirist the conscience pierce,
Awakening without wounding the touch'd heart,
Yet fare thee well — upon Soracte's ridge we part.

LXXVIII

Oh Rome! my country'! city of the soul!
The orphans of the heart must turn to thee,
Lone mother of dead empires! and control
In their shut breasts their petty misery.
What are our woes and sufferance? Come and see
The cypress, hear the owl, and plod your way
O'er steps of broken thrones and temples, Ye!
Whose agonies are evils of a day —
A world is at our feet as fragile as our clay.

ՀՋ

Ըզդառնըն դեղ օր աւուր տըւեալ առ ուշն իմ հիւանդ ·
Եւ թէպէտ չետ այնորիկ կըրթեաց ըզմիտս ամանակ՝
Խորհըրդածել յայնոսիկ զորըս ուսաւն երբեմն անդ ·
Սակայն նախկին հընացեալ ունակութիւնն այն վայրագ ,
Այնպէս ունի սեւեռեալ զանժոյժ խորհուրդս իմ վաղուց ,
Զի ետնց զայդ ընդ կորով դալարութեան հանճարոյս
Տեսչ ճաշակման զայնս՝ յորս չէր անմարթ խնդրելն ինչ հաճոյս՝
Թէ եր ազատ յընարութիւն · այլ բուժելոյ չէք իմ կար ·
Եւ զոր յայնժամն ատեցի , աստեամ եւս արդ հաւասար :

ՀԼ

Ապա ողջամբ ինձ մընաս Որատիէ զոր ատեմ ,
Ոչ թէ յաղագըս քոյոդ ինչ՝ այլ իմոյ վընասու ·
Զհոռանս քնարիդ հասկանալ եւս չըզգալ՝ կիրք են գըժխեմ ,
Ի միտ առնուլ զոճ տաղիդ եւս չըլինել սիրարկու ·
Թէպէտ եւս չիք իրր ըզքեզ խրատիչ կենացս համառօտ ,
Եւ ոչ քերթող այնպէս քաջ վարդապետեաց գիւրն արուեստ ,
Ոչ երգիծող փարելի զնիդճ եհար այնպէս համեստ
Առանց վիրի հըպելով սթափել ըզսիրտ զոր եհար ·
Այլ կաց ողջամբ · հրաժարիմք ի՝ Սորակտեանս աստ ի սար :

ՀԸ

Ո՛վ Հռովմ՝ , ով իմն հայրենիք , ով հոգետունչ ինձ քաղաք ,
Սիրաք որբացեալք առ քեզ լոկ ակնարկեացեն ի յակճիռս ,
Առ քեզ ով դու մեռելոց պետուրեանց մայր միայնակ ,
Եւ արգելչեն ի յոգւոջ ըզդուզնաքեայ զիւրեանց կիրս :
Քանզի զնոյն իսկ իցեն ամենայն ցաւք մեր եւ վիշտք :
Եկայք , տեսէք ըզնոճիս , ըզվէս բըլոց լըաւրուք ·
Խարխափեցէք ի դահուց եւ տաճարացս ի դերքուկ՝
Դուք՝ որոց ցաւք օրհասի՝ չարիք միոյ են աւուր · —
Հանգոյն կաւոյս մեր դիւրեղծ՝ աչխարհ մ՝ողջոյն կայ՝ռաճիոր :

LXXIX

The Niobe of nations! there she stands,
Childless and crownless, in her voiceless woe;
An empty urn within her wither'd hands,
Whose holy dust was scatter'd long ago;
The Scipios' tomb contains no ashes now;
The very sepulchres lie tenantless
Of their heroic dwellers: dost thou flow,
Old Tiber! through a marble wilderness?
Rise, with thy yellow waves, and mantle her distress.

LXXX

The Goth, the Christian, Time, War, Flood, and Fire,
Have dealt upon the seven-hill'd city's pride;
She saw her glories star by star expire,
And up the steep barbarian monarchs ride,
Where the car climb'd the capitol; far and wide
Temple and tower went down, nor left a site: —
Chaos of ruins! who shall trace the void,
O'er the dim fragments cast a lunar light,
And say, « here was, or is », where all is doubly night?

LXXXI

The double night of ages, and of her,
Night's daughter, Ignorance, hath wrapt and wrap
All round us; we but feel our way to err:
The ocean hath his chart, the stars their map,
And Knowledge spreads them on her ample lap;
But Rome is as the desert, where we steer
Stumbling o'er recollections; now we clap
Our hands, and cry « Eureka »! it is clear —
When but some false mirage of ruin rises near.

ՀԹ

Աղբաց ու ազանց Նիոբէ [36], աւադիկ կայ նա 'նտանօր,
Անզաւակեալ եւ անթագ, յաւալըլուկ ու անբարբառ,
Բարձեալ բազկօքըն կարկամ՝ ունայնացեալ մի սափոր՝
Որոյ աճիւն սըրբազան՝ վաղ իսկ եղեւ դիրուտար.
Թափուր է արդ ի մոխրոյ Սկիպիոնիկի դերեզման.
Եւ քընարանք դամբանաց բարձի թոզի անվարձ կան
Ի բնակելըցն ի նոսին ի դիւցազանց նախնական: —
Եւ դու Տիբեր ծերունի, հոսի՛ս ի կիճա աստ ամայս.
Արի՛ ալեաքըդ պըղտոր եւ վերարկուեա՛ զնեղեալս այս:

Զ

Գոհ, քրիստոնեայ, ժամանակ, պատերազմունք ջուր եւ հուր
Բաժանեցան ի զարդուց Եօթնաբըլուր քաղաքին.
Եւ տեսանէր նա 'ստղ ըզՀետ աստեղ նուազիլ ըզփառս իւր,
Եւ երիվարք խուժադուժ թագաւորաց դիմիկին
Ուր յաղթականք կառաձիգք ի Կապետոլ երթային [37],
Տաղաստ դընին ցիր եւ ցան Համբուն տաճարք ու աշտարակ,
Աւերակաց իմըն բոհք. ո՛ բաւիցէ յայն դաստարկ
Նըշմարել Հետս ի նըշխարս, սփռեալ աղօտ ինչ լուսնակ
Եւ ասել, « Աստ էր, կամ է ». մինչդեռ գիշեր է կրկնակ.

ԶԱ

Կըրկին գիշերըքըն՝ Գարուց եւ գիշերոյ իսկ դըստեր՝
Տըգիտութեան՝ սըփռեցին եւ սըփռեն շուրջ ըզմեօք թեւս.
Աւ դեգերել լոկ ընդ թիւր մեզ ճանապարհ՝ յայտնին մեր.
Ովկիանոս իսկ ցուցակ է, ու աստեղաց գոյ քարտէս,
Ջորըս պարզէ Գիտութիւն ի լայնաթիր պարուսակ..
Այլ անապատ իմն է Հոմով, յորում՝ շըրջիմք թափառիկ
Ի յիշատակս անցելոց, եւ ձայն ածեալ ծաւիշարիկ
Աղաղակեմք, « Եւրեգա, ահաւադիկ լուսացաւ » [38],
Մինչ առ երի աւերակք կան յերեւոյթ լուսադաւ:

LXXXII

Alas! the lofty city! and alas!
The trebly hundred triumphs! and the day
When Brutus made the dagger's edge surpass
The conqueror's sword in bearing fame away!
Alas, for Tully's voice, and Virgil's lay,
And Livy's pictured page! — but these shall be
Her resurrection; all beside — decay.
Alas, for Earth, for never shall we see
That brightness in her eye she bore when Rome was free!

LXXXIII

Oh thou, whose chariot roll'd on Fortune's wheel,
Triumphant Sylla! Thou, who didst subdue
Thy country's foes ere thou wouldst pause to feel
The wrath of thy own wrongs, or reap the due
Of hoarded vengeance till thine eagles flew
O'er prostrate Asia; — thou, who with thy frown
Annihilated senates — Roman, too,
With all thy vices, for thou didst lay down
With an atoning smile a more than earthly crown —

LXXXIV

The dictatorial wreath, — couldst thou divine
To what would one day dwindle that which made
Thee more than mortal? and that so supine
By aught than Romans Rome should thus be laid?
She who was named Eternal, and array'd
Her warriors but to conquer — she who veil'd
Earth with her haughty shadow, and display'd,
Until the o'er-canopied horizon fail'd,
Her rushing wings — Oh! she who was Almighty hail'd!

ԶԲ

Աւաղ, ասեմ ըզքաղաքն այն բարձրամուր եւ եղուկ.
Աւաղ երիցն հարիւրոց յաղթանակաց նորին պանծ.
Աւաղ աւուրն՝ յոր Բրուտոս՝ հընչականուն մեծաշուք
Ի ձեռն ըզգուսեր երկրակալ զսակուրն արար գերազանց:
Աւաղ Տուլլեայ բեմբասաց ու ողջանբուազ Վիրգիլեայ,
Նըկարաբանն եւ Լիւեայ [59]: — Բայց յարիցէ նա սոքօք. —
Իակ որ օտար ինչ քան զայս՝ լի է համային աւերօք:
Աւաղ երկրի, ոչ եւս աչք իւր փայլէն, այնպէս պայծառս
Որպէս մինչ Հռովմ վայելէր յաղատութեան իւրում փառս:

ԶԳ

Ո՛վ բաղդանիւ կառավար յաղթանակող դու Սիւլլա,
Որ ընկալեալ նուաճեցեր ըզՀայրենեաց թըշնամիս,
Եւ դուլ առ վայր մի չառեր առ ի դիտել քաջհաս
Ըզգործելոց առ ի քէն իակ ըզգարեաց արհաւիրս,
Եւ չեղջաղջ վըրիժանացդ ի հունձ առնել իւաւունս,
Մինչեւ արձուիք քո ալացան ՀԱֆիա քեզ տընօրագիր.
Որ ցըրուեցեր զծերակոյտն ճակատագդ ի կընճիռ.
Հռովմայեցիդ, թէ եւս ոչ անյանց. զի հաշտ ինչ ծաղուք
Եդեր ի վայր ի գլխոյդ ըզպըսակ գեր երկրաշուք,

ԶԴ

Ձիչհանապետըն պըսակ. — կարծիր արդեօք քեզ յայնժամ
Թէ յոր հասցէ անարգանս առ յապա այն՝ որով դուն
Գեր ինն եղեր մահացուաց. Թէ ատնհար եւ կարկամ
Լիցի երբեք Հռովմ՝ ի նոյն Հռովմայեցւոյ իակ համբուն.
Այն որ քաղաքըն կոչէր յաւերժական, որ զիներ
Ու ի յաղթանակ արձակեր եււեթ ըզզօրըն մարտիկ.
Որ բարձրանազ Հովանեաւն Հովանանայր յերկիր ձիգ,
Որ սաւառներ ընդ ոլորտ տիեզերաց Թեւս ափիւռ.
Նա որ ի վեհ յանուն, վաշ, Ամենակալ յորջորջիւր:

LXXXV

Sylla was first of victors; but our own
The sagest of usurpers, Cromwell; he
Too swept off senates while he hew'd the throne
Down to a block — immortal rebel! See
What crimes it costs to be a moment free
And famous through all ages! but beneath
His fate the mortal lurks of destiny;
His day of double victory and death
Beheld him win two realms, and, happier, yield his breath.

LXXXVI

The third of the same moon whose former course
Had all but crown'd him, on the selfsame day
Deposed him gently from his throne of force,
And laid him with the earth's preceding clay.
And show'd not Fortune thus how fame and sway,
And all we deem delightful, and consume
Our souls to compass through each arduous way,
Are in her eyes less happy than the tomb?
Were they but so in man's, how different were his doom!

LXXXVII

And thou, dread statue! yet existent in
The austerest form of naked majesty,
Thou who beheldest, 'mid the assassins' din,
At thy bathed base the bloody Cæsar lie,
Folding his robe in dying dignity,
An offering to thine altar from the queen
Of gods and men, great Nemesis! did he die,
And thou, too, perish, Pompey? have ye been
Victors of countless kings, or puppets of a scene?

ՁԵ

Սիւլլա եղեւ ի յաղթողսն վեհագոյն ընդհանուր.
Ի բռնաւորս զգօնագոյն եկաց Գրոմմուել յերկրիս մեր,
Անմահանունն ապրստամբ, ըղձերակոյս թաքթաքուր
Մերժեալ եւ սա՝ գոգ ի կոճղ ուրեմն ըզգահըն տալեր։
Տեսէք քանի՛ եղերունս ի մարդկանէ պահանջեն
Ազատութիւն առժամեայ ու անուն ի դարս անմոռաց.
Այլ ի բաղդի նորուն կայ թագուցեալ խրատ մահացուաց,
Զի յոր կրկին յաղթութեանցն եւ մահուն՝ զոյգ պետութիւն
Եաեա ստացեալ, եւ ըզշունչ իւր արձակեր գոհագոյն։

ՁԶ

Ցաւուր լուանոյն յերրորդումի՝ որոյ չըրջանն առաջին
Եղեւ նըմա թագաւոր, արդ ի նըմին իսկ աւուր
Իջոյց հեզիկ ի գահուց յոր ամբարձաւ նախն ուժգին [60];
Եւ ընդ նախկի հանգուցեալս հանգոյց յերկիր ըզկաւ իւր։
Ո՞չ եցոյց մեզ Բաղդ այսու՝ թէ պետութիւնք եւ համբաւ
Եւ ամենայն որ թըւիւրըն ցանկալիք՝ զորոյ զհետ
Զըկտիք՝ զամէն հընարեալ յամէն կրթեալ դըժուար հետ,
Ցաչըս նորա ոչ իցեն բարեբաստիկ քան զդամբան
Թէ զայս դիտեր եւ մարդ՝ իւր պլաղդ առներ դատաստան։

ՁԼ

Ո՛վ դու արձան աշաւոր, որ կառուցեալ ցարդ կանգուն [61]
Կաս յանպաճոյճ կերպարանս վեհիմաշուք մերկութեան,
Որ դիտեցեր յառողեալ ոտըդ յարեան թաթաղուն
Տապաստ անկեալ ըզկեսար ի սրկայիցն երախան
Օրհասական նազանօք հանգրիճելով ըզլոդիկ,
Իբրեւ ըսպանդ սեղանոյդ ի դըչկոյին արգադիր՝
Ի նեմեսեայ ի մեծէն՝ զոր դիք պատուեն եւ երկիր.
Պեռա՜ւ եւ նա, կորեար դու Պոմպէ. իցէք յաղթականք
Թագաւորաց դուք անթիւ, թէ թատերոյ գեմք ցուցանք։

LXXXVIII

And thou, the thunder-stricken nurse of Rome
She-wolf! whose brazen-imaged dugs impart
The milk of conquest yet within the dome
Where, as a monument of antique art,
Thou standest: — Mother of the mighty heart,
Which the great founder suck'd from thy wild teat,
Scorch'd by the Roman Jove's etherial dart,
And thy limbs black with lightning — dost thou yet
Guard thine immortal cubs, nor thy fond charge forget?

LXXXIX

Thou dost; — but all thy foster-babes are dead —
The men of iron; and the world hath rear'd
Cities from out their sepulchres: men bled
In imitation of the things they fear'd,
And fought and conquer'd, and the same course steer'd,
At apish distance; but as yet none have,
Nor could, the same supremacy have near'd,
Save one vain man, who is not in the grave,
But, vanquish'd by himself, to his own slaves a slave —

XC

The fool of false dominion — and a kind
Of bastard Cæsar, following him of old
With steps unequal; for the Roman's mind
Was modell'd in a less terrestrial mould,
With passions fiercer, yet a judgment cold,
And an immortal instinct which redeem'd
The frailties of a heart so soft, yet bold,
Alcides with the distaff now he seem'd
At Cleopatra's feet, — and now himself he beam'd,

ԶԸ

Եւ դու դայեակ չանթահար մատակապպղ մայր Հռովմայ [82]
Յորոյ ի ստեանց պըղընձեաց Թըւին Թորել Ծորք կաթին,
Կաթին յաղթաբեր. ի սրահի քոմ անդ կանդնեալ գըմբեթեայ
Որ եւ պատուիսըն նըշխար Ճարտարուեստեան հընային,
Արձանացեալ կաս անդէն, ով մայր սըրտի հըզօրի,
Զոր ի ստեանց քոց վայրենեաց մեծն այն ծըծեաց հիմնարկու.
Ի հռովմականն Որմըզդի անմահ փըքնաց խամրեալ դու,
Ու ի հարեւոց փայլականըն Թըխացեալ արդ համակ.
Զանմահ կորիւնքդ յիչես ցարդ եւ զմայրագոյթ քո վաստակ.

ՁԹ

Եւ կարի 'սկ քաջ. — այլ մեռեալ են ահա քո դիւեցիկք,
Աբքն երկաթեայք. եւ աշխարհ ի դամբանաց իսկ նոցին
Փաղաքանի յարտյց նոր. յարիւն եկին անդ մարդիկ
Ի նմանութիւն կըրթեալ այնց՝ յորոց երբեմն ահէին.
Մարտեան, ստացան, զասպարէզ ըզնդն հասին կապկաբար:
Այլ ցարդ ոչ ոք ոչ ուրեք երեւեցաւ հաւասար
Եւ ոչ լիցի մերձագոյն ոք ի վեհիցն այն ի պարթ.
Բայց մի եւեթ այր մնաւի, որ դեռ չեմուտ ի տապան,
Այլ սա յանձնէն իսկ յաղթեալ, գերի գերեացն է իւրեան [83].

Ղ

Սուտ պետութեան Թեկնածու, ազգիկորդի ոք նոր կեսար,
Հեռի մընայր յընթացիցն ի հետեւելն անդ հընոյն՝
Փանդի մըտաց նախնոյն այն հռովմայեցւոյ կաղապար
Նըւազ ուներ մասն երկրի. Թէպէտ կըրիւք յանդգնոյն
Այլ ի դատել անդ իւրում հանդարտագինըս վարեր.
Անմահ ի նմա բընազդումըն Թըւեր կալ ի չըքմեղս.
Ըզգոյ սըրտին եւ Թուոյդ քաւելով կիրըս մեղմեիս.
Ներեի իւիկան Ալկիպես Թըւեր յոտին կըլպատոցեայ
Եւ մերթ ինչեին ածելով գըլխոյն պըրսակ ճաճանչեայ:

XCI

And came — and saw — and conquer'd! But the man
Who would have tamed his eagles down to flee,
Like a train'd falcon, in the Gallic van,
Which he, in sooth, long led to victory,
With a deaf heart which never seem'd to be
A listener to itself, was strangely framed;
With but one weakest weakness — vanity,
Coquettish in ambition — still he aim'd —
At what? can he avouch — or answer what he claim'd?

XCII

And would be all or nothing — nor could wait
For the sure grave to level him; few years
Had fix'd him with the Cæsars in his fate,
On whom we tread: For *this* the conqueror rears
The arch of triumph! and for this the tears
And blood of earth flow on as they have flow'd,
An universal deluge, which appears
Without an ark for wretched man's abode,
And ebbs but the reflow! — Renew thy rainbow, God!

XCIII

What from this barren being do we reap?
Our senses narrow, and our reason frail,
Life short, and truth a gem which loves the deep,
And all things weigh'd in custom's falsest scale;
Opinion an omnipotence, — whose veil
Mantles the earth with darkness, untill right
And wrong are accidents, and men grow pale
Lest their own judgments should become too bright,
And their free thoughts be crimes, and earth have too much light.

Ղ.Ա.

Դիմէր, դիտէր եւ յաղթեր[64]։ Իսկ սա հնարեալ միշտ հընարս
Աբծուխս մարզել ի թըուխչս երկրապատիկ խոյանաց
Բազէաբար իջանել գաղղիական ընդ կաճառս.
Թէպէտ վարեաց արդարեւ ըզնոսին յօրս յաղթանաց,
Այլ վճռակեալ ապառումն եւ սալացեալ խուլ սըրտի,
Որ եւ ինքեան անգամ ոչ մատուցանէ ունկն ի լուր.
Զախտ ախտացեալ վատագոյն՝ զունայնութիւն հետաղուր,
Երկրակալէ փառասէր. եւ խղճ լինի տակաւին. —
Ես իմ արդեօք. — ասիցէ, կամ դիտիցէ իսկ ինքնին։

Ղ.Բ

Կամէր լինել կամ ամէն կամ ոչինչ. ոչ իսկ ժուժայր
Աշտարակոյս դամբանաւորն լինել հարթ հաւասար,
Ես յետ սակաւ ինչ ամաց զոյգ կեսարու եղեալ վայր
Լինել ի մէնջ ուրնկոխ։ — Բայւէ. այս ըզկամար
Ամբառնայցէ յաղթական. առ այս արեան ճապաղիք
Ես արտասուք ընթացեալ ողողեսցեն զընդհանուր,
Որպէս հեղեղն ի հընուն առ հասարակ յորդաջուր.
Այլ տագնապեալ մարդկութեան ոչ երեւի աստ տապան.
Ցորձանք զյորձանըս մըղեն։ — Տէր, ցոյց ըզքո ճիածան։

Ղ.Գ

Զինչ ի յամուլ պայմանիւ աստի հընձել կարացուք.
Ըզգայութիւնք մեր նեղք, կեանք համառօտք, միտք զաղփաղ-
ձըշմարտութի՝ պատուական գոհար՝ այլ կայ ստորիկուք. [փուն.
Ես ամենայն ինչ կըշռի սովորութեան սուտ չափուն.
Ամենակալ զօրութեան նըմանեալ, իմըն կարծիք
Ըստուերաձիգ վերարկուաւ պարաքօղն զերկիր արդ,
Ցորչափ ինըւն պատահարք չարն եւ բարի. պակուռ մարդ
Թէ մի արդեօք զատաստանք իւր թըւեցին պայծառք յոյժ
Ու ազատ խորհուրդք զըրեսցին ի մեղս, ու երկիր տեսցե ղլոյս։

XCIV

And thus they plod in sluggish misery,
Rotting from sire to son, and age to age,
Proud of their trampled nature, and so die,
Bequeathing their hereditary rage
To the new race of inborn slaves, who wage
War for their chains, and rather than be free,
Bleed gladiator-like, and still engage
Within the same arena where they see
Their fellows fall before, like leaves of the same tree.

XCV

I speak not of men's creeds — they rest between
Man and his Maker — but of things allow'd,
Averr'd, and known, — and daily, hourly seen —
The yoke that is upon us doubly bow'd,
And the intent of tyranny avow'd,
The edict of Earth's rulers, who are grown
The apes of him who humbled once the proud,
And shook them from their slumbers on the throne;
Too glorious, were this all his mighty arm had done.

XCVI

Can tyrants but by tyrants conquer'd be,
And Freedom find no champion and no child
Such as Columbia saw arise when she
Sprung forth a Pallas, arm'd and undefiled?
Or must such minds be nourish'd in the wild,
Deep in the unpruned forest, 'midst the roar
Of cataracts, where nursing Nature smiled
On infant Washington? Has Earth no more
Such seeds within her breast, or Europe no such shore?

ՂԴ

Ա՛յսպէս մարդիկ խորխաւիէն ծանրագանդաղ ի վըտանգ
Ծընգեալ ծիւրեալ հարց յորդիս, գարուց ի գար անմոռաց,
Եւ մեռանին պարծելով ընդ բընութիւն առատանկ,
Աւանդելով ըզգըրգռեակս զաւ. ի նախնեացն ըստացուած
Առ ազգ իւրեանց յետագայ՝ ազգ ընտօճին սըտըրկաց.
Փընջել փորձէ նա զընդիայն, եւ ոչ միայն ոչ ազատ՝
Այլ հանապազ ի մըրցանս մատնեալ հանգոյն գօտեմարտ,
Յաապարիզի անդր ի նոյն՝ ուր իւրքն անկեալ կան ընկերք
Կանխեալք քան զինքն՝ համաբուն իբրեւ ծառոյ սին տերեւք։

ՂԵ

Ո՛վ զհաւատոյ ինչ ճառեմ, որ ընդ Հաստիչն եւ ընդ մարդ
Այլ ըզպայծից ծանօթիդ եւ վկայելոց աստանօր,
Եւ զայնց՝ որ զօր ամենայն, յամենայն ժամ ստուգին արդ.
Զպարանոցացըս կըքիւ ըզլուծն ասեմ՝ կրկնակոր,
Զերեւեալն յայտ յանդիման բընաւորաց ըզդիտմունս,
Զպատգամն վարչաց աշխարհի՝ բերողս վարուց կապկակիր,
Այնմ որ երբեմն ընծոյայն գոռոզութիւն հար յերկիր,
Եւ բուռն հարեալ ըզգահոյց՝ ոտուցանէր ըզթմբեալս.
Օ՛չ թէ բազկացն հզօրաց՝ չէր արարեալ բայց լոկ զայս։

ՂԶ

Չիմ նուաճիցին լոկ բըռունք ի բընաւոր նըմանեաց. —
Եւ հիմ չիցեն նահատակք ազատութեան եւ որդիք,
Հանգոյնք նոցին՝ զոր ետես Կոլումբիա՝ մինչ վազեաց
Իբրեւ պալլաս սպառազէն եւ յարատոյ անմերձիկ.
Կամ թէ հանճարք այդպիսիք յանապատի լոկ բուծցին,
Ցանտառս՝ յոր ոչ հաս տապար, ու ի չառաչ ջուրց վիժանաց
Ուր բընութիւն ծըպտելով ըզվաչիկդեն դայեկեաց.
Ընդէր չիցեն այդպիսիք եւ այժմ յերկրիս ծոց՝ սերմանք.
Կամ Եւրոպեայ էր չիցեն ափունք ափանցն այն նըմանք [65]։

XCVII

But France got drunk with blood to vomit crime,
And fatal have her Saturnalia been
To Freedom's cause, in every age and clime;
Because the deadly days which we have seen,
And vile Ambition, that built up between
Man and his hopes an adamantine wall,
And the base pageant last upon the scene,
Are grown the pretext for the eternal thrall
Which nips life's tree, and dooms man's worst — his second fall.

XCVIII

Yet, Freedom! yet thy banner, torn, but flying,
Streams like the thunder-storm *against* the wind;
Thy trumpet voice, though broken now and dying,
The loudest still the tempest leaves behind;
Thy tree hath lost its blossoms, and the rind,
Chopp'd by the axe, looks rough and little worth,
But the sap lasts, and still the seed we find
Sown deep, even in the bosom of the North;
So shall a better spring less bitter fruit bring forth.

XCIX

There is a stern round tower of other days,
Firm as a fortress, with its fence of stone,
Such as an army's baffled strength delays,
Standing with half its battlements alone,
And with two thousand years of ivy grown,
The garland of eternity, where wave
The green leaves over all by time o'erthrown; —
What was this tower of strength? within its cave
What treasure lay so lock'd, so hid? — A woman's grave.

Ղէ

Արեամբ արբեալ փառնգաստան չոգաւ փըսխեաց շարաւ չար.
Տօնիցն հանդէպ սատուռնեան՝ ազատութեան ածին տոյժ,
Եւ հասուցեն հանապազ ամենուրեք յամէն դար.
Քանզի աւուրք որք հասնէըն մեզ աւուրք չարագոյժ,
Ամբարհաւաճ սէր գահոյս որ կառուցեալ կուռ պատուար
Ընդ մէջ մարդկան եւ յուսոյն ազատանտիկ խեթ էարկ,
Եւ որ յետ այնր ի թատերս հանդիսացաւ խաղ անարդ,
Բաղայք յաւերժ սորըկութիւն՝ կենաց ծառոյն վէր ազդոյ,
Ըսպառնալով զյետին չար՝ կրկին անկումըն մարդոյ։

Ղը

Բայց թ՝ եւ գձձեալ՝ սաւառնի Ազատութիւն դրօշ քո դէռ
Իբրեւ շառաւիղ շանթորոտ բախեալ ընդդէմ փոթորկին.
Թոպիւնք ձայնիդ թմբկահար թեպէտ բեկբեկք եւ կերկեր
Այլ քաջալուրք քան ըզքնաւ արտահընչեալս ի մրըրկին.
Թեպէտ քրշտեալ յընձիւղից եւ տեռազերծ քոյին ծառ
Տապալտաւալ կոշկոճեալ թեպէտ դընճուռ եւ խոտանս,
Այլ հիւթ խաղայ դեռ ի քեզ. եւ գըտանեմք մեք սերմանս
Ի հեռաւորս անպամ ծոցս հիւսիսականս ի խորին,
Տացե գարուն լաւագոյն՝ պըտուղս նըւազ մեզ դառինս։

Ղթ

Արձան աւուրց անցելոց՝ կայ 'շտարակ կոկ բոլորչի [66],
Ամուր զինչ բերդ, եւ պատուաբք քարակարկառք ըզնովաւ՝
Ցընդդիմանալ բաւականք զօրագումար մեծ ղակչի.
Կրելով ըզկէսըս բըրգանց ծայրազարդիկ կատարաւս.
Երկհազարամ բաղեղանց փարիս բազուկք ըզնովիմբ՝
Յաւերժութեանն այն պըսակք, շարժչին սաղարթիք իւր դալարք
Ջամենեքեան որ անկան յամանակէն ոտընհարք։ —
Ջինչ էր ամուրս աշտարակ. եւ ինքկուռն ի խորոջ
Ջոր գանձ ծածկէ զգոյշ ու այսպէս զանխուձ։ — Տապա՛ն մի —

C

But who was she, the lady of the dead,
Tomb'd in a palace? Was she chaste and fair?
Worthy a king's — or more — a Roman's bed?
What race of chiefs and heroes did she bear?
What daughter of her beauties was the heir?
How lived — how loved — how died she? Was she not
So honour'd — and conspicuously there,
Where meaner relics must not dare to rot,
Placed to commemorate a more than mortal lot?

CI

Was she as those who love their lords, or they
Who love the lords of others? such have been
Even in the olden time, Rome's annals say.
Was she a matron of Cornelia's mien,
Or the light air of Egypt's graceful queen,
Profuse of joy — or 'gainst it did she war,
Inveterate in virtue? Did she lean
To the soft side of the heart, or wisely bar
Love from amongst her griefs? — for such the affections are.

CII

Perchance she died in youth: it may be, bow'd
With woes far heavier than the ponderous tomb
That weigh'd upon her gentle dust, a cloud
Might gather o'er her beauty, and a gloom
In her dark eye, prophetic of the doom
Heaven gives its favourites — early death; yet shed
A sunset charm around her, and illume
With hectic light, the Hesperus of the dead,
Of her consuming cheek the autumnal leaf-like red.

Ճ

Եւ ով արդեօք եղեւ նա . ով էր մահուանդ այդ տիկին
Գերեզմանեալ ի պալատ . էր գեղեցիկ եւ հասեստ ,
Թագաւորաց արժան . լաւ եւս՝ առ Հոռոմ անկողին .
Ցո՛ր դիւցազանց եւ վեհից արդեօք ձգէր վիւրըն ճետ .
Գեղեցկութեան նորին ո՛ր արդեօք աղջիկ կաց ժառանգ :
Զիարդ նկեաց , զի՛ սիրեաց , զիարդ արդեօք եւ մեռաւ .
Մի՛ վասն այն՝ այդքան ըղքով եւ փառօք այդըր եդաւ ,
(Ուր ոչ իշխեն քայքայիլ ընչեաւքը մարդկան սինըքոր)
Զի յիշեսցի նորայն բառաս գեր մահացուի շնորհաւոր .

ՃՈ

Նըմա՛ն արդեօք այնոցիկ որ զիւրեանց տեառըս սիրեն ,
Թէ այնոցիկ՝ որ զայլոց . զի եւ առ հինս անդ էին
Այսպիսիք ոք . որպէս վէպքն հռոմէականք մեզ ճառեն .
Եղի՛ արդեօք նա զօրէն Կուռնելիայ զգօն տիկին ,
Եթէ լըկտի եւ շամբուշ զինչ Եգիպտեան պերճ դըժխոյ .
Սիրո՞ղ արդեօք գըրգռանաց , եթէ նոցին գիմամարտ՝
Կիրճ լաւութեամբք . Թոյլ մասամբ սըրտին անկեալ ի թա-
Թէ զգօնութեամբ մերժելով ի տառապանս իւր ըղձէք . [կարդ ,
Զի այսպիսի հեթեթանք իմն են ըղձիկ ինքնասէր :

ՃԻ

Գուցէ մեռա՛ւ գեռահաս . գուցէ 'ինքճնալ վըշտակիր
Ցաւօք ծանուա՛ք՝ քան որ շուրջ մեծագըմբէթըն դամբան
Պարառոցեալ եւ ճընշէ զաճիւն նորին գեղանիր .
Գուցէ ամպրոպք պատեցին ըղգեղ պտիղն ազնուական .
Եւ մուխ կալաւ զաչըսն սեաւս՝ զըղճապատումն արկածիցն՝
Զոր տան երկինք սիրելեաց , ըղմեռանել տարաժամ :
Ա՛ւլ վայելուչ իմն երանդ իւրք յարեւուն մըտից ժամ
Ըզվերջալոյսն արձարծէր մահուն՝ զնովաւ ափեալ ցիր ,
Ծրընդեալ ճնշտիցն ածելով զաշնաւազարթ գոյն կարմիր :

CIII

Perchance she died in age — surviving all,
Charms, kindred, children — with the silver gray
On her long tresses, which might yet recall,
It may be, still a something of the day
When they were braided, and her proud array
And lovely form were envied, praised, and eyed
By Rome — but whither would Conjecture stray?
Thus much alone we know — Metella died,
The wealthiest Roman's wife: Behold his love or pride!

CIV

I know not why — but standing thus by thee
It seems as if I had thine inmate known,
Thou tomb! and other days come back on me
With recollected music, though the tone
Is changed and solemn, like the cloudy groan
Of dying thunder on the distant wind;
Yet could I seat me by this ivied stone
Till I had bodied forth the heated mind
Forms from the floating wreck which Ruin leaves behind;

CV

And from the planks, far shatter'd o'er the rocks,
Built me a little bark of hope, once more
To battle with the ocean and the shocks
Of the loud breakers, and the ceaseless roar
Which rushes on the solitary shore
Where all lies founder'd that was ever dear:
But could I gather from the wave-worn store
Enough for my rude boat, where should I steer?
There woos no home, nor hope, nor life, save what is here.

ՃԳ

Գուցէ մեռա՛ լի աւուրքը երկարակեաց լինելով
Քան թէ գեղոյն տըխասանք, քան ազգականք եւ որդիք,
Եւ ալեւոր վարքն երկայն թերեւս ածին ինչ զուշով
Ջաւուրան անցեալս մինչ էին նոքա հիւսկէն հոսոպիք.
Ցօրժամ զարդուք մեռնիմանաց եւ գեղեցիկն երեսօք
Նախանձ արկեալ սըխրացեալ երանիւր յաչըս Հռովմայ : —
Այլ մինչեւ ցէրբ ձըգիցի՝ այսգոյն կարծեաց բաղաղայ. —
Այս ինչ քաջիկ յայտ է մեզ, զի Մետելլոյն այն մեռաւ,
Ճոխագունին Հռոմոյ կէն : — Ահա սէրն կամ համբաւ.

ՃԴ

Ըզվասն էրն ոչ ինչ գիտեմ, այլ մինչդեռ կամ ես առ քեւ
Թըւիմ զի քեզըն բնակեալ ճանաչել, ով գերեզման,
Եւ աւուրք վաղ իակ ուրեմն անցեալք սահեալք շուրջ զինեւ
Նըւագաւոր իմն ազդմամբ յիշատակաց դարձեալ գան.
Թէպէտ եւ ձայնք նըւագացն այլափոխեալք եւ ծանուցք
Հանդոյն ջանիթից նուաղելոց յամպրոպս ի հողմն հեռաւոր.
Այլ քաղցր է ինձ նըւաւիլ յայս բաղեղնապատըս կոշտոտ
Մինչեւ ծընայց ի մըտաց ջեռուցելոց կերպարանս.
Ի թափառիկ չըրջափուռ աւերակացս ի սահմանս.

ՃԵ

Եւ ի տախտից սըխռելոց ի քառաժեռս ցիր եւ ցան
Կառուցանել ինձ յոլսոյ նաւակիկ, գոլ դիմագրաւ
Դարձեալ յալիս ափնակոծս եւ դարձեալ յինքն ովկեան,
Եւ ի շառաչ մըրտամունչ կոհականերս այս անբաւ
Ոըք ի յափունս մինաւորս անդուլ կոծին եւ հըծծին,
Անդ ուր համայն ցանկալիքն իմ խորասոյզ կան յընդերս :
Այլ թէ բեկորս իակ բարձից եւ ծովածիկ շատ մըրթերս,
Եւ կառուցից ինձ նաւակ խոշոր, իակ ուր վարեմ զայն. —
Զինք տուն, չինք յոյս եւ ոչ կեանք, քաւ օր տատնըջս միայն [67] :

CVI

Then let the winds howl on! their harmony
Shall henceforth be my music, and the night
The sound shall temper with the owlets' cry,
As I now hear them, in the fading light
Dim o'er the bird of darkness' native site,
Answering each other on the Palatine,
With their large eyes, all glistening gray and bright,
And sailing pinions. — Upon such a shrine
What are our petty griefs? — let me not number mine.

CVII

Cypress and ivy, weed and wallflower grown
Matted and mass'd together, hillocks heap'd
On what were chambers, arch crush'd, column strown
In fragments, choked up vaults, and frescos steep'd
In subterranean damps, where the owl peep'd,
Deeming it midnight: — Temples, baths, or halls?
Pronounce who can; for all that Learning reap'd
From her research hath been, that these are walls —
Behold the Imperial Mount! 'tis thus the mighty falls.

CVIII

There is the moral of all human tales;
'Tis but the same rehearsal of the past,
First Freedom and then Glory — when that fails,
Wealth, vice, corruption, — barbarism at last.
And History, with all her volumes vast,
Hath but *one* page, — 'tis better written here,
Where gorgeous Tyranny hath thus amass'd
All treasures, all delights, that eye or ear,
Heart, soul could seek, tongue ask — Away with words! draw near,

ՃՋ

Թող մանչեացեն արդ հողմունք. այսուհետեւ ձայն նոցուն
Լեցի 'նձ նըւագ դաշնաւոր. եւ դասապետ ինք գիշեր
Յերիւրեացէ զհունչ նոցա 'նդ բըլիճակացըս Ճըչիւն
Զոր եւ լըսեմն իսկ այժմիկ, ի լոյս աղօտ եւ յերեր,
Յաղջամղջկլին տարածել ի բոյնս հաւուց խաւարի,
Պալատինեայ ի բարձանց ձայնս ածելով առ իրեար [68],
Լայնաչեայք, գորշք եւ փայլունք, բաբախելով Թեւահար:
Այս այսպիսեօք շիրմաք զինչ մերքս իցեն վիշտք արհամարհ:
Թողից ծն անդր արդ ի բաց զիմոց ցաւոցըս համար:

ՃԼ

Բաղէդն եւ նոճ եւ մխակ, աճէ եւ խոտըն վայրի
Համախառնեալ համավայր. դիզան դընին անդ վլատակք
Ուր էր երբեմըն սենեակ, բեկորք ջախջախ կամարի,
Մանրակոտոր անդ սիւնակք, ձեղունք ցըրուեալք ընդ յատակ,
Որմնանըկար գեղերանգք ի ներքնատունս տամկացեալք,
Ուր բու դարեալ դադարէ կարծեալ գիշեր հասարակ.
Եւ ո՞ գիտէ, արահք իցեն Թէ բաղանիք Թէ սառճարք.
Խոյզ եւ խընդիր գիտուԹեան ծանեաւ լոկ զայս գի որմք են:
Հայեաց ի լեառնն ինքնակալ [69]: —Այսպէս հընգօրք իսկ գրիճն:

ՃՐ

Այդ համօրէն մարդկայնոցըս պատմուԹեանց յիշատակ,
Յար անդուլ վէպք անցելոց. Այսուհետիւն առաջին,
Յետ նորա փառաց ի վըխակել նոցին՝ ոսկւոյ տենչ անյագ,
Ախտք եւ եղծումըն բարուց, եւ խըժանալ հուսկ վերջին:
Եւ պատմուԹեան ամենայն ստուարակարկառ մատնեից
Զէք բայց միայն մի պատճէն, եւ է գըրեալ սաս քաջիկ,
Աստ ուր գոռոզ բըռնուԹիւն էած կուտեաց գանձ աստիկ
Եւ փափկուԹիւնս զանազան, մարմնոյ աչաց եւ ի լուր,
Սըրտի լեզուի եւ մըտաց յաղԹկուս. — այլ հիմ բանք ի զուր.

CIX

Admire, exult — despise — laugh, weep, — for here
There is such matter for all feeling: — Man!
Thou pendulum betwixt a smile and tear,
Ages and realms are crowded in this span,
This mountain, whose obliterated plan
The pyramid of empires pinnacled,
Of Glory's gewgaws shining in the van
Till the sun's rays with added flame were fill'd!
Where are its golden roofs! where those who dared to build?

CX

Tully was not so eloquent as thou,
Thou nameless column with the buried base!
What are the laurels of the Cæsar's brow?
Crown me with ivy from his dwelling-place.
Whose arch or pillar meets me in the face
Titus or Trajan's? No — 'tis that of Time:
Triumph, arch, pillar, all he doth displace
Scoffing; and apostolic statues climb
To crush the imperial urn, whose ashes slept sublime,

CXI

Buried in air, the deep blue sky of Rome,
And looking to the stars: they had contain'd
A spirit which with these would find a home,
The last of those who o'er the whole earth reign'd,
The Roman globe, for after none sustain'd,
But yielded back his conquests: — he was more
Than a mere Alexander, and, unstain'd
With household blood and wine, serenely wore
His sovereign virtues — still we Trajan's name adore.

ՃԹ

Ա՛երձ մատեր, տե՛ւս, եւ ցընծա, խոտեա՛, ի ծաղը հաւտ ու ի լաց.
Ֆանղի ե՛ն ե՛ն իսկ աստէն Հանուրց կըրիցդ պատճառք.
Ո՛վ մարդ կախեալ ճօճանակդ ընդ մէջ ծաղու ու արտասուաց.
Ի քիչ տեղւոյս՝ պետութիւնք եւ ազգք դընին ոտընհարք.
Ի լերինս յայսմ՝ որոյ արդ եւ տեղապիծ իսկ չընչի,
Յուրանակերպ ամբառնայր իշխանապանծ աշտարակ
Շողշողելով ի փառաց պաճուճազարդ փայլատակ.
Մինչեւ ճահճանչք արեւու բոցադիզեալ եռային.
Ո՞ր արդ ոսկիքն են ձեղունք. եւ ո՞ր որք զայն կանգնեցին:

ՃԺ

Ոչ այնքան քաջ պերճախօս Կիկերոնին էր ընդու՝
Որքան դու սիւն անանուն եւ կիսաթաղ խորըսխաւ:
Ո՞ր են դափնիք որ զճակատ պըսակեցին կեսարու. —
Տուք ինձ պըսակ բաղեղան որ ի նորին տան բուսաւ:
Ո՞յր է կամարս այս կամ մկրճ որ արդ աչացս հարկանի,
Տրայհանու թէ Տիտեայ. — ժամանակին մխայնակ.
Ուշչս ածելով վարէ նա զկամար, ըզմուրճ, զյաղթանակ.
Առաքելոյն կանգուն կայ 'նդրի ուր կայսերն էր սափոր [70],
Եւ նընջեղէն աճիւնք վեհք յօդըս թաղեալք կանգնաւոր,

ՃԺԱ

Ի խորագոյն կապուտակին ի մէջ երկնիցըն Հռովմայ,
Ակնարկելով ընդ աստեղս. ու էր ջունչ երբեմն ի նոսին՝
Ըմ՛ ոչ գըրեր անհաճոյ գալ բընակել ի տոսա,
Մի յայնց ոգւոց որք լըրիւն իւրով երկրի տիրեցին,
Հռովմէականն աշխարհի, զոր չբնալաս որք յետոյ.
Նա եւ զդրաւեանըն իսկ կորոյս: Ւրան զԱղեքսանդր ինձ նա մեծ,
Սուրբ յարենէ ընտանւոյ եւ ի գինւոյ զեղծամեղծ,
Որ զարքենի լաւութիւնս հանդիսացոյց անպարտաւ.
Եւ մինչեւ ցօրս այս պատուի Տրայհանու ջինջ համբաւ:

CXII

Where is the rock of Triumph, the high place
Where Rome embraced her heroes? where the steep
Tarpeian? fittest goal of Treason's race,
The promontory whence the Traitor's Leap
Cured all ambition. Did the conquerors heap
Their spoils here? Yes; and in yon field below,
A thousand years of silenced factions sleep —
The Forum, where the immortal accents glow,
And still the eloquent air breathes — burns with Cicero!

CXIII

The field of freedom, faction, fame, and blood:
Here a proud people's passions were exhaled,
From the first hour of empire in the bud
To that when further worlds to conquer fail'd;
But long before had Freedom's face been-veil'd,
And Anarchy assumed her attributes;
Till every lawless soldier who assail'd
Trod on the trembling senate's slavish mutes,
Or raised the venal voice of baser prostitutes.

CXIV

Then turn we to her latest tribune's name,
From her ten thousand tyrants turn to thee,
Redeemer of dark centuries of shame —
The friend of Petrarch — hope of Italy —
Rienzi! last of Romans! While the tree
Of freedom's wither'd trunk puts forth a leaf,
Even for thy tomb a garland let it be —
The forum's champion, and the people's chief —
Her new-born Numa thou — with reign, alas! too brief.

ՃԺԲ

Յաղթանակաց քարաժայռն ուր արդ, ուր բարձր այն գահակ,
Ուր դիւցազնցն արկանէր գիրկ Հռոմի. ուր Տարպեան վէմք[71],
Ընկերշակաց մանուկեան կառավճատեղ դըժընդակ,
Գահ՝ ուր զամէն հըպարտ բարբս՝ մանըչին բուժէը վազք։
Մի՛ անդ արդեօք կուտեցին աչխարհակալք զառ. զապուր. —
Այո՛ այդրէն. — եւ խոնարհ ի դաշտի անդր ի բացեայն
Հազար ամաց դըժտութիւնք նընջեն ի քուն լըռելեայն.
Անմահականըն ճառից անդ հընչեցիկ վայր փորոյին[72]
Ուր պերճախօս ցարդ չընչին օդք ընդ հրավառ ևկևերոյն.

ՃԺԳ

Ազատութեան դաշտ, հերձից եւ համաւուց եւ արեանց.
Ժողովըրդեան մեծոգւոյ կըրից կարգեալ անդ հանդէս,
Ի վայրկենէն առաչնոյ յոր պետութիւն ծայր ընձուեաց
Մինչ յայն՝ յոր նոր աչխարհաց նուաճման չընոյց ասպարէս։
Այլ վաղ ուրեմն անդ սքողեալ ազատութեան էին դէմք,
Եւ անիչխան բըռնութեան չորթեալ ըզբաստըս նորին.
Մինչեւ խիզախն ի խառնէ օրինազանց զինուորին
Ըզգերակոյտըն կոխեր առ ոտն ըզՀամր ու ահաբեկ,
Կամ՝ լըրբաձայն վաճառէր կաշառու զթագն առ անձն հէգ։

ՃԺԴ

Այլ արդ դարձցուք առ յետին Հռոմէայ կացեալըն տրիբուն.
Թողեալ ըզքիւր բըռնաւորըն դարձ առ քեզ ազասցուք,
Ո՛վ դու դարուց խաւարաց՝ ամենաքաջդ փրկութիւն.
Դու բարեկամ՝ Պետրարքեայ, իտալական յուսոյն շուք.
Ո՛վ Բիէնցի ո՛վ յետին Հռոմէական դու զաւակ[73]։
Թէ կո՞ճռպեալ տայցէ կոճղ ազատութեան մի սաղարթ՝
Գերեզմանիդ միայնոյ հիւսեսցի նա պսակ ի զարդ.
Ո՛վ ատենից նահատակ, ժողովըրդեան առաչնորդ
Հռոմէայ նուսնա նորածին. վաղ պետութեանդ համառօտ։

CXV

Egeria! sweet creation of some heart
Which found no mortal resting-place so fair
As thine ideal breast; whate'er thou art
Or wert, — a young Aurora of the air,
The nympholepsy of some fond despair;
Or, it might be, a beauty of the earth,
Who found a more than common votary there
Too much adoring; whatsoe'er thy birth,
Thou wert a beautiful thought, and softly bodied forth.

CXVI

The mosses of thy fountain still are sprinkled
With thine Elysian water-drops; the face
Of thy cave-guarded spring, with years unwrinkled,
Reflects the meek-eyed genius of the place,
Whose green, wild margin now no more erase
Art's works; nor must the delicate waters sleep,
Prison'd in marble, bubbling from the base
Of the cleft statue, with a gentle leap
The rill runs o'er, and round, fern, flowers, and ivy, creep

CXVII

Fantastically tangled; the green hills
Are clothed with early blossoms, through the grass
The quick-eyed lizard rustles, and the bills
Of summer-birds sing welcome as ye pass;
Flowers fresh in hue, and many in their class,
Implore the pausing step, and with their dyes
Dance in the soft breeze in a fairy mass;
The sweetness of the violet's deep blue eyes,
Kiss'd by the breath of heaven, seems colour'd by its skies.

ՃԺԵ

Եգերիա՛, անուշակդ ինձ դաստակերտ ի սրտէ [74]
Որ ի մահացուս ոչ եգիտ վայր ապաստան գեղեցիկ
Քան ըզքո ծոց մլտասառեղջ. որ ինչ քո լեալ էր կամ է,
Թէ արշալոյս ծաղկահաս յայերս օդոց ընթացիկ,
Թէ հարան յաւերժ հընաբեալ ի հոմանուղ յուսահատ,
Կամ թէ արդեօք երկբաւոր գեղեցկուհին իսկ համակ
Որ գերազանց քեզ գըտեր քան զտարփածուս հասարակ
Պաշտօնատարս աստանօր. որ զինչ եւ էր քոյին զարմ՛,
Խորհուրդ եիր դու չքնաղ ի կերպարան ընդբակազմ։

ՃԺԶ

Աղբերապատ քո մամուռքն յար ոռոգեալ ցայտեն ցարդ
Ցելխեան ջուրցըդ ցընծուղ. դէմք քոց ալեաց քարաչէթ
Ոմ՛ ոչ զօրէ ժամանակ ածել կնճիռն հընազարդ՝
Հատանեն ցոլ զերեսաց հեզակն ոգւոյ սահմանիդ։
Զօրոյ զեղերըս կանաչ՝ ոչ եղծանէ արդ արուեստ.
Եւ ոչ խաղաղ ընկղէ ջուր պարափակեալ ի կըճի
Մինչ ի սառուռատ արձանից հերձոտելոց պըղպըջի
Հեզիկ վազիւք վարեալ վէտս ի վեր եւ շուրջ եւ հեռի,
Ի ծիր ծաղկանց, բաղեղանց՝ որ ցնորածեւ բոլորի.

ՃԺԷ

Կանխաճաղիկ բողբոջէն գալարազգեաց պարք բըլեր
Ջեռեալ տըզզայ ի մարմանդն աշակաբուրն մողէս.
Ամարաւէր հաւուց վանգք երգեն յանցման քում՝՝ Ոդէ լեր.
Ծաղկունք վառեալք գոյն ի գոյն եւ բազմախուռն ի հանդէս
Առ վայր մ՛ յինքեանս դադարել ժըտին ըզքոյ գարշապար.
Եւ երկին յերկինն Թինդ առնուն զերփիւռաշարժք գեղապար.
Աչք կապուտակ մլեհնաշաղ մանուշակին քաղցրաբար
Ցերկնահընչակ սողոխէն առեալ սիրոյ համբուրիկ
Ջեթերականս ըզգենուլ Թըւին զերանգըս գողտրիկ։

CXVIII

Here didst thou dwell, in this enchanted cover,
Egeria! thy all heavenly bosom beating
For the far footsteps of thy mortal lover;
The purple Midnight veiled that mystic meeting
With her most starry canopy, and seating
Thyself by thine adorer, what befel?
This cave was surely shaped out for the greeting
Of an enamoured Goddess, and the cell
Haunted by holy Love — the earliest oracle!

CXIX

And didst thou not, thy breast to his replying,
Blend a celestial with a human heart;
And Love, which dies as it was born, in sighing,
Share with immortal transports? could thine art
Make them indeed immortal, and impart
The purity of heaven to earthly joys,
Expel the venom and not blunt the dart —
The dull satiety which all destroys —
And root from out the soul the deadly weed which cloys?

CXX

Alas! our young affections run to waste,
Or water but the desert; whence arise
But weeds of dark luxuriance, tares of haste,
Rank at the core, though tempting to the eyes,
Flowers whose wild odours breathe but agonies,
And trees whose gums are poison; such the plants
Which spring beneath her steps as Passion flies
O'er the world's wilderness, and vainly pants
For some celestial fruit forbidden to our wants.

ՃԻԸ

Եգերիա՛, յայս չըքնաղ հովանոցակ կայիր դու,
Եւ երկնաատեղն երկնավայլ ծոց քո ծըփեաւ բաբախեր
Ընդ հեռաւոր հետս ոտից քում՝ տարփածուի մահացու.
Բաղմաատեղօքըն բուլիւք ծիրանաճայր ՚ի գիշեր
Հովանանայր քոզարկու խորհըրդաւորդ հանդիպման.
Եւ մինչ նըստեալ ատ կայիր առ հոմանդդ, զի եր քեզ.
Անշուշտ քարայրս այս ըստ կամն աստուածուհոյ սիրակեզ
Ճարտարպետեալ ձեւացաւ, եւ ի սենեակն այն ներքին
Օմեւաներ Ներըն սուրբ՝ պատգամախօսն առաջին:

ՃԻԹ

Եւ արդարեւ տարաճեալ առ ծոց նորին ըզքոյ ծոց
Ընդ անմահիդ կապեցեր ըզմահացու նորայն սիրտ.
Եւ ընդ սիրոյ՝ որ ծնանի եւ մեռանի հեծեծոճ,
Հաղորդեցեր զոր ի քեզ անմահ տարփիցըդ խըլիրտ.
Եւ բաւեցեր յարդարել անմահականըս զայն կիրս,
Եւ երկրաւորս հըրճուանաց տալ երկնունակ մնքրուվիւնս,
Անքուէթ ըղնետըն պահել եւ ըզնորայն թափել Թոյն,
Ըզյափրուվիւնըն պըղերգ՝ որ եղծանէն ըզքընաւ,
Եւ զհեղձուցիչն ի հոգւոյ զդաղըն խըլել կենսագաւ:

ՃԻ

Եղե՛ւկ մեզ, կերք կաթոգինք ի մանկականըս հասակ
Կամ զուր վատին կամ հոսեն արբուցանել զանապատ՝
Յորմէ միայն արձակին յոգնահամբար սեաւ բուսակք,
Որոն անժամ, վերք սըրտի՝ Թէ եւ աչաց որոգայթ.
Ծաղկունք՝ ի բոյր վայրենի օրհասական հարեալ հոտ,
Ծառք խիժաբերըք Թունակաթիք. այսպիսիք տունկք աւադիկ
Ընդ մուլուվեան բողբոջեն գարշապարօք չարակինք՝
Մ՚ինչ Թափառեալ երթայ նա ՚Նդ անկըդի վայրս աշխարհի՝
Խնդրել պըտուղս ինչ երկնից՝ զլացեալս առ դիւս մեր կարի:

CXXI

Oh Love! no habitant of earth thou art —
An unseen seraph, we believe in thee,
A faith whose martyrs are the broken heart,
But never yet hath seen, nor e'er shall see
The naked eye, thy form, as it should be;
The mind hath made thee, as it peopled heaven,
Even with its own desiring phantasy,
And to a thought such shape and image given,
As haunts the unquench'd soul — parch'd — wearied — wrung —
[and riven.

CXXII

Of its own beauty is the mind diseased,
And fevers into false creation: — where,
Where are the forms the sculptor's soul hath seized?
In him alone. Can Nature show so fair?
Where are the charms and virtues which we dare
Conceive in boyhood and pursue as men,
The unreach'd Paradise of our despair,
Which o'er-informs the pencil and the pen,
And overpowers the page where it would bloom again?

CXXIII

Who loves, raves — 'tis youth's frenzy — but the cure
Is bitterer still; as charm by charm unwinds
Which robed our idols, and we see too sure
Nor worth nor beauty dwells from out the mind's
Ideal shape of such; yet still it binds
The fatal spell, and still it draws us on,
Reaping the whirlwind from the oft-sown winds;
The stubborn heart, its alchemy begun,
Seems ever near the prize — wealthest when most undone.

ՃԻԱ

Ո՜հ Սէր, չէս չէս դու բնակիչ երկրիս այսորիկ.
Այներեւոյթ Սէրովբէ, որում՝ ձճնեմք մեք հաւատս,
Հաւատք՝ որոյ վըկայք՝ սիրտք են խորտակեալք վշտակիրք.
Այլ ոչ մերկօք աչօք ցարդ եղեւ ի քեզ ոք նըկատ,
Եւ ոչ տեսցէ ոք երբեք ըզկերպարանդ՝ որպէս էն.
Ըզքեզ մարդկան հնարեաց միտք, այն որ զերկինս իսկ ելից
Թեւադրելովք ցընորիւք երեւակերպն իւր ըզձից.
Եւ ետ միոյ խորհըրդոյ մտացըն զայս ձեւ եւ զայս դէմս,
Քաղել զոգիս տապակիրս, ցաւածս, հիւծեալս եւ գըժխեմս։

ՃԻԲ

Ջեւեալ մըտաց յիւրակերտն ըզձակամէի տարփ գեղոյ,
Եւ յինքնաստեղծըն տուայտի հեթեթանաց սընոտիս.
Ո՞ր են պատկերք՝ զոր հանճար անդրեգործին ած ի գոյ.— —
Ի՞նըմայ լոկ։— Եւ՛ըբ եցոյց բնութիւն չըքնաղս այդպիսիս.
Ո՞ր են չընորհքն այն, կամ ո՞ր այն լաւութիւնք՝ զոր իշխեմք
Խորհրդածել յարբուն տիս եւ զհետ ձրգտիմք յայրուհեան.
Ցուսահատիւ ըզձանաց դըրախտ անհուսալ անժաման,
Որ չարաչար չըպարէ զգրիչ եւ վըրձին ճարտարի
Եւ քընքշէ գքարտ՝ յոր փայլել ծաղկափըթիթի հընարի։

ՃԻԳ

Մոլի հարեալն ըզսիրով. սէր՝ զառանցանք մանկութեան,
Այլ դաձնագոյն եւս է դեղն. մինչ ըզսիրուն պաշտելին
Թողուն պաճոյճք հետ զհետ. և մինչ քալ իսկ յայտ է այն
Թէ չիք արդոյ կամ չըքնաղ բայց տիպք նոցա մըտածին,
Դեռ տակաւին վարակէ զոգի՝ պըճնեալն երեւոյթ
Եւ տոն արկեալ կաչկանդեալ առեալ տանի բացաձիգ
Ի հողնեացան սերմանեաց իւրոց հնձել ըզմրրիկ։
Սիրտ յամառեալ անճնամանն յոսկեստեղծիկ հեթեթանաց՝
Հասու կարծէ զինքն եւ ճախ՝ հուպ կորտանեան ի դարանս։

CXXIV

We wither from our youth, we gasp away —
Sick — sick; unfound the boon — unslaked the thirst,
Though to the last, in verge of our decay,
Some phantom lures, such as we sought at first —
But all too late, — so are we doubly curst.
Love, fame, ambition, avarice — 'tis the same,
Each idle — and all ill — and none the worst —
For all are meteors with a different name,
And Death the sable smoke where vanishes the flame.

CXXV

Few — none — find what they love or could have loved,
Though accident, blind contact, and the strong
Necessity of loving, have removed
Antipathies — but to recur, ere long,
Envenom'd with irrevocable wrong;
And Circumstance, that unspritual god
And miscreator, makes and helps along
Our coming evils with a crutch-like rod,
Whose touch turns Hope to dust, — the dust we all have trod.

CXXVII

Yet let us ponder boldly — 'tis a base
Abandonment of reason to resign
Our right of thought — our last and only place
Of refuge; this, at least, shall still be mine:
Though from our birth the faculty divine
Is chain'd and tortured — cabin'd, cribb'd, confined,
And bred in darkness, lest the truth should shine
Too brightly on the unprepared mind,
The beam pours in, for time and skill will couch the blind.

ՃԻԴ

Ի մանկութեան անդ թօշնիմք ի տիս, Հատեալք ի Հառաչ,
Անհասք առ իղձ՝ թալանամք, եւ անյագուրդք առ ծարաւ,
Եւ անագան թէ ուրեմն յեզը անդ կենացըս գանդաղ
Ուրուական իմն ամոքէ իւր ըղձայաքըն կանխաւ.
Այլ անագանն եւ անժամ. որով եղուկ մեզ կրկին:
Մի ինչ են սէր եւ սիգանք, ագահութիւն, եւ համբաւ,
Զար են համայնք եւ թափուրք, այլ յետնաչար ոչ բընաւ,
Զի երեւոյթք տեսլակերպք են լոկ, անուանքք զանազան,
Եւ ըսպառին փայլք բոցոյ նոցին ի մահայլ ծուխ մահուան:

ՃԻԵ

Խուն կամ ոչ ոք զոր կարէր սիրել՝ եգիտ կամ սիրեաց,
Եւ եթէ դէպք, կոյր հընդումն, եւ սիրելոյ հարկ ուժգին
Տարաւերժեաց իսկ երբեք ըզհակակիր կիրս ոգեաց,
Այլ ուր ուրեմն դարձցին եւ այնք դեղեալք կսծագին.
Եւ պատահումն բաղդի՝ Դիք անոգի ու անճարակ
Շրջախուզեալ բոլորէ զմեօք ըզչարեացըս խուժան
Իբրու ծայրիւ ճանկճանկոտ գազանի խուզական,
Եւ ի հընալ մականին՝ յոյսք մեր դառնան ի փուչ,
Ի փուշ՝ զոր կոխեաց ամենայն մարդ մրսեղի:

ՃԻԶ

Այլ խոկացուք սրտապինդք. զի չէք ինչ այնպէս վատթար
Որպէս ըզքանըն թողուլ եւ զկորհելոյ զիրաւունս,
Ըզյետին զայն եւ միակ ապաստանի մեր դադար,
Ի սոյն եւ ես ապաւէն ժուժեալ կացից գեթ համբուն.
Թէ եւ ի ծնէ իսկ մերմէ աստուածեղէնն ի մեզ կար
Կալեալ կապեալ վըշտաբեկ արտասահման տարագիր՝
Իւնի արկեալ ի մրրիան, զի աստուգութիւն լուսակիր
Մի զօշոտ զանպատրաստ միտս, այլ ծագէ ճառագայթ.
Զի ժամանակ եւ արուեստ բուժէն զայեաց կուրին խայթ:

CXXVIII

Arches on arches! as it were that Rome,
Collecting the chief trophies of her line,
Would build up all her triumphs in one dome,
Her Coliseum stands; the moonbeams shine
As 'twere its natural torches, for divine
Should be the light which streams here, to illume
This long-explored but still exhaustless mine
Of contemplation; and the azure gloom
Of an Italian night, where the deep skies assume

CXXIX

Hues which have words, and speak to ye of heaven,
Floats o'er this vast and wondrous monument,
And shadows forth its glory. There is given
Unto the things of earth, which Time hath bent,
A spirit's feeling, and where he hath leant
His hand, but broke his scythe, there is a power
And magic in the ruin'd battlement,
For which the palace of the present hour
Must yield its pomp, and wait till ages are its dower.

CXXX

Oh Time! the beautifier of the dead,
Adorner of the ruin, comforter
And only healer when the heart hath bled —
Time! the corrector where our judgments err,
The test of truth, love, — sole philosopher,
For all beside are sophists, from thy thrift
Which never loses though it doth defer —
Time, the avenger! unto thee I lift
My hands, and eyes, and heart, and crave of thee a gift:

ՃԻԸ

Ո՛վ դուք կամարք կամարաց . թեբ՝ինն այնպես թէ Հռոմայ
Ըզքնաւ զամէն զիրարեալ զորդւոցն յաղթից ըղնըշան
Յաղթանակօք Հանուրըք մի լոկ կանգնել տուն գըմբեթեայ՝
Ըզկոլիսէն իւր ամբարձ . ուր որպէս ջահ բընական [75]
Լուսնոյ ճաճանչք նըշղէն . զի աստուածեան իակ լուսոյ
Լուսաւորել է արժան զհրաշեղն այն բովս անըպաճա ,
Թէ եւ աչխատ եղեն միաք հետազօտք անդ ընդ երկար .
Եւ կապուտակըն փայլուն իտալական գիշերի՝
(Յորում երանգս այնպիսիս ըզգենուն դէմք ելեւէի ,

ՃԻԹ

Որոց են բանք եւ խօսին ընդ քեզ յերկնից՝ըն բարձանց) ,
Ծաւալ առեալ յընդարձակս այս եւ չը-քնաղ ի չինած
Հովանանայ տարածուն ի շուք նորին փառասիրած :
Ըզգացուին իմն ոգեղէն է յերկրաւորս աւերածս
Ջոր տապալեալ ամենակ՝ արկանէ ձեռն ըզնոքօք ,
Ա՛յլ եւ փշրէ զմանգաղն անդ . է զօրութիւն ինչ ծածուկ
Եւ մոգական իմն Հանդէս մահարձանացն ի դերբուկ
Որոց տեղի տան այժմուս հղյակապեալ ապարանք
Ըսպասաելով զապագայն յօժիտ առնուլ դարուց ժանգ :

ՃԼ

Ո՛Հ դու դիմաց մեռելոց գեղաւորիչ ժամանակ ,
Աւերակաց զարդարիչ , մէն միխիթար մըտադիր
Եւ դեղ կամակ դու սըրտի արիւնակաթ տխրորակ .
Ո՛Հ ժամանակ ո՛վ ուղղիչ դատաստանաց խեղաթիւր
Ձըշմարտութեան եւ Սիրոյ փորձիչ , միակ խնամասէր ,
Ջ՛ի բաց ի քէն՝ խնամատակ են պլք . արդար վըէժխնդիր ,
Թէ եւ յամես ի դատ , զանց երբեք չառնես ի նանիր .
Առ քեզ ո՛վ ժամանակ , ձեռս , աչս եւ սիրտ վերամբարձ ,
Պարգեւ մի ինձ միայնակ ի քէն խնդրեմ՝ ինձ ի վարձ .

CXXXI

Amidst this wreck, where thou hast made a shrine
And temple more divinely desolate,
Among thy mightier offerings here are mine,
Ruins of years — though few, yet full of fate: —
If thou hast ever seen me too elate,
Hear me not; but if calmly I have borne
Good, and reserved my pride against the hate
Which shall not whelm me, let me not have worn
This iron in my soul in vain — shall *they* not mourn?

CXXXII

And thou, who never yet of human wrong
Left the unbalanced scale, great Nemesis!
Here, where the ancient paid thee homage long —
Thou, who didst call the Furies from the abyss,
And round Orestes bade them howl and hiss
For that unnatural retribution — just,
Had it but been from hands less near — in this
Thy former realm, I call thee from the dust!
Dost thou not hear my heart? — Awake! thou shalt, and must.

CXXXIII

It is not that I may not have incurr'd
For my ancestral faults or mine the wound
I bleed withal, and, had it been conferr'd
With a just weapon, it had flow'd unbound;
But now my blood shall not sink in the ground;
To thee I do devote it — *thou* shalt take
The vengeance, which shall yet be sought and found,
Which if I have not taken for the sake —
But let that pass — I sleep, but thou shalt yet awake.

ՃԼԱ

Ցաւերակացս ի միջն՝ ուր քեզ տաճար եւ խորան
Կառուցեալ իմըն կանգնեաս աստուածապէս ամպի,
Բարձեալ բերեմ եւ ես զիմ նըւէր նուիրացդ ի խըրան,
Ձաւերս ամաց, ոչ բազումն այլ դիպուածովք յոքնալի.
Եթէ տեսեր զիս երբեք ամպարհաւաճ՝ մի լըսեր.
Իսկ թէ տարայ լըռելեայն յողողութեան եւ հանդարտ,
Ձդոռոզութիւնս իմ պահեալ առելութեան դիմամարտ՝
Յորմէ քնաւ ոչ ընկճեցայց, մի՛նդ վայր ուրեմն ընդ ոդիս
Անցցէ երկաթս այս։ — Ձիցե՛ն եւ նոցա զեղջ եւ լալիս։

ՃԼԲ

Եւ դու որ ոչըն թողեր երբեք մարդկանըս չարեաց
Ձարգարութեանըն վըխլել՝ նըժար ոմն մեծ Ղեմեսիս [76],
Ասա ուր նախնիք ընդերկար հարին պաշտօն քեզ փառաց,
Դու որ ձայնեալ յանդընդոց ի դուրս հաներ կատաղիս
Պատեալ զանձամբ Որետեայ չըշել սուրել արհաւիրս [77]
Ի վըէժ քինուն այնորիկ անբընականին հառուցմանն,
Որ ոչ գըրիւր մեղա՛ թէ չէր մերձաւոր ձեռքըն դրուժան.
Ըզքեզ կարդամ ի փոշւոյ յարքենիդ քումմ հին դադարդ
Ո՞չ լըսիցես իմ սըրտիս... Ձարթիր, զի մարթ քեզ եւ պարտ։

ՃԼԳ

Ոչ զի այնպէս համարիմ թ՝ էր ինձ ազատ գոլ հընար
Ցաղդուս վերէս՝ զոր առ մեղս հարց կամ իմոցս իսկ կըրեմ,
Ձոր թէ հարեալ եւ եղեալ իսկ էր ի յիս ձեռն արդար
Ա.բձակ եւ յայնժամ թերեւս տայի հոսել դառնագեմ.
Ա.յլ ոչ է պարտ արդ յերկիր հեղուլ արեանս ճապաղեաց
Քեզ նըւիրեմ ընծոսիկն, դու խնդրեսցես զիմըս վըէժ
Ձի եւ խնդրել տակաւին եւ գըտանել գոյ յաւէժ.
Վ.ըէժ՝ զոր ոչ խնդրեցի, զի... այլ թողցուք զայդ համբուն.
Թէպէտ մըտից ես ի նինջ՝ այլ դու կացցես միշտ արթուն։

CXXXIV

And if my voice break forth, 'tis not that now
I shrink from what is suffer'd: let him speak
Who hath beheld decline upon my brow,
Or seen my mind's convulsion leave it weak;
But in this page a record will I seek.
Not in the air shall these my words disperse,
Though I be ashes; a far hour shall wreak
The deep prophetic fulness of this verse,
And pile on human heads the mountain of my curse!

CXXXV

That curse shall be Forgiveness. — Have I not —
Hear me, my mother Earth! behold it, Heaven! —
Have I not had to wrestle with my lot!
Have I not suffer'd things to be forgiven?
Have I not had my brain sear'd, my heart riven,
Hopes sapp'd, name blighted, Life's life lied away?
And only not to desperation driven,
Because not altogether of such clay
As rots into the souls of those whom I survey.

CXXXVI

From mighty wrongs to petty perfidy
Have I not seen what human things could do?
From the loud roar of foaming calumny
To the small whisper of the as paltry few,
And subtler venom of the reptile crew,
The Janus glance of whose significant eye,
Learning to lie with silence, would *seem* true,
And without utterance, save the shrug or sigh,
Deal round to happy fools its speechless obloquy.

ՃԼԹ

Եւ եթէ ձայն ամբարձեալ՝ գոչեմս այժմիկ գուժաւոր
Ոչ զի չարեացըս կրելոց զահի հարեալ եւ սոսկամ՝
(Թող ասասցե , ո երբեք եւս զիմ դէմս գետնակոր
կամ՝ ո երբեք ի սարսուռս հարեալ զոգիս եւ կարկամ) ,
Այլ զի զբարեհնս այս կամիմ յեւս իմ Թողուլ յիշատակ ,
Զի ոչ տարցին հողմք ըզքանս , Թէ 'ւ գարձայց ես ի մոխիր .
Այլ գայցէ ժամ հեռաւոր , եւ ըղնուագաց գուշակիր
Հանցէ ի գլուխ նա զիմոց խորախորհուրդ տեսուԹիւն
Եւ կուտեսցէ զմարդկութեամբ զանէծս իմ զայս լեռնագոյն .

ՃԼԵ

Եւ անէծքն այն մռաացօնք յինէն գրեացին ։ — ՄինԹէ ով, —
Լուր ինձ ո՜հ մայր իմ, Երկիր , եւ գաւք երկինք ունկընդիրք ,
ՄինԹէ չեցէ ընդ բաղդի կըռուեալ իմ սիրա ի Թընդոյ .
ՄինԹէ չիցէ՞ն եւ իմ լեալ մռաացուԹեան արժան կիրք .
Չիցե՞ն եւ զիմ չեռուցեալ խելք եւ ըզսիրտ պատառեալ ,
Չհամբաւ խամրեալ , զՅղյա խորեալ , վատնեալ գկենաց իմոց
Եւ Թէ չանկայ եւ յեւս այսը յանկուսուԹե՞ տրեայտանս, [կեանս.
Զի ոչ ի նոյն ի նըման կաւոյ զանդեալ եմ իսպառ
Յոր լուծանին ոգիք այնք՝ որ ինձըս կան ատընհար ։

ՃԼՋ

Ի մեծամեծ եղերանց ցընկենգուԹիւն զըձմատես
Զիցէ տեսեալ իմ յոր վայր իցեն մարդուկք ձեռընհաս .
Ի պոռոտող շառաչմանց զըբաթաւուԹեան փրփրապես
Մինչ ի զանխուռ անգր հընձիւն փանաքեից բաղեաղայս ,
ԸնդըդրանիւԹ դեղ Թունոյ սողկագընացըն ջալացք ,
ԶակնարկուԹիւնս յանսոեան , որոյ ազդու նիշ եւ հիւ [78]
ԶըստուգուԹեան կեղծէ ցոյց , մինչ կայն լըռիկ դաւագիր ,
Ու առանց բանի բարբառման , այլ ասա յերիկ ու ի Թառանչ
Սփռել ճըղնի 'պարզամիտս՝ անձայն կընծու Թիւր բարբանջ ։

CXXXVII

But I have lived, and have not lived in vain:
My mind may lose its force, my blood its fire,
And my frame perish even in conquering pain;
But there is that within me which shall tire
Torture and Time, and breathe when I expire;
Something unearthly, which they deem not of,
Like the remember'd tone of a mute lyre,
Shall on their soften'd spirits sink, and move
In hearts all rocky now the late remorse of love.

CXXXVIII

The seal is set. — Now welcome, thou dread power!
Nameless, yet thus omnipotent, which here
Walk'st in the shadow of the midnight hour
With a deep awe, yet all distinct from fear;
Thy haunts are ever where the dead walls rear
Their ivy mantles, and the solemn scene
Derives from thee a sense so deep and clear
That we become a part of what has been,
And grow unto the spot, all-seeing but unseen.

CXXXIX

And here the buzz of eager nations ran,
In murmur'd pity, or loud-roar'd applause,
As man was slaughter'd by his fellow man.
And wherefore slaughter'd? wherefore, but because
Such were the bloody Circus' genial laws,
And the imperial pleasure. — Wherefore not?
What matters where we fall to fill the maws
Of worms — on battle-plains or listed spot?
Both are but theatres where the chief actors rot.

ՃԼԷ

Ա՜յլ իմ կեցեալ է, եւ ոչ կեանքս կեցեալ վայրապար.
Թ՝ եւ կորուացեն միաք ըզկար իւրեանց, կամ՝ զհուր իւր արիւն,
Թէ վաստեսցի եւ մարմին կըռուեալ ընդ կիրս վըշտահար.
Ա՜յլ է ինչ յիս քան ըզցաւս եւ զժամանակ մընայուն.
Եւ շընչիցեմ նա եւ յետ իմ լինելոյ շընչաստաւո.
Աներկրաւոր իմն է նա՝ զորմէ նոցա ոչ է փոյթ,
Իբր յիշատակ նըւագաց քնարի լռելոյ եւ անքոյթ,
Որոյ ազդեալ ի կակղեալ ոգիս՝ որ ժայռք են այժմիկ,
Խըլըրտեսցէ զգորովոյ ապաժաման խայթ յուղիկ։

ՃԼԸ

Հարա՜ւ կընկիքն։ — Ա՛րդ եկ այժմ ինձ զօրութիւն ահաւոր,
Որոյ անուն չիք, այլ գո՛գ առ աւձնային բաւական,
Որ ի գիշեր հասարակ ճեմիս ի սուուերս աստանօր
Խոր իմն ածեալ արհաւիրս, այլ ոչ երկիւղ իսկական.
Ընտրեա ըզվայրս յապաւէն, ուր որմք մեռեալք ամբառնան
Բաղեղնապատ ի պատուարս. եւ տեսարանս վէհունակ
Առնու ի քէն ըզգացուած իմն այնպէս խոր եւ յըստակ՝
Մինչեւ լինել եւ մեզ մաին իրաց ելոյց ու անցելոց
Եւ ածել անդ, բընաւին տեսողք ու անտեսք առ յայլոց։

ՃԼԹ

Ատ խուռնամբոխ բըզգալով ժողովք ազգաց գեռայինք
Մերթ ի մրմունջ աղերս, մերթ ի ծափածայն շառաչուկ,
Ցորժամ՝ ի սպանդ վարեր մարդ ի հարուածոյ ընկերին։ —
Եւ յաղագս էր մեռանէր։ — Գանգղ օրէնք բարեշուք
Հրամայեին զայս, օրէնք արիւնըռուչտ կըրկնեին,
Եւ կամք հաճոյք իշխողին։ Եւ առ իմ՞ ոչ այսպէս.
Զի զինչ այլ ինչ բուռտից թոռցուք որդանց մեցամէս՝
Թէպէտ անկցուք ի կրկես թէպէտ անկցուք ի մարտի.
Ո՞չ զոգ թաւերք են՝ ուր քաջ գերասանն խակ փըտի։

CXL

I see before me the Gladiator lie:
He leans upon his hand — his manly brow
Consents to death, but conquers agony,
And his droop'd head sinks gradually low —
And through his side the last drops, ebbing slow
From the red gash, fall heavy, one by one,
Like the first of a thunder-shower; and now
The arena swims around him — he is gone,
Ere ceased the inhuman shout which hail'd the wretch who won.

CXLI

He heard it, but he heeded not — his eyes
Where with his heart, ant that was far away:
He reck'd not of the life he lost nor prize,
But where his rude hut by the Danube lay,
There were his young barbarians all at play,
There was their Dacian mother — he, their sire,
Butcher'd to make a Roman holiday —
All this rush'd with his blood — Shall he expire
And unavenged? — Arise! ye Goths, and glut your ire!

CXLII

But here, where Murder breathed her bloody steam;
And here, where buzzing nations choked the ways,
And roar'd or murmur'd like a mountain stream
Dashing or winding as its torrent strays;
Here, where the Roman millions' blame or praise
Was death or life, the playthings of a crowd,
My voice sounds much — and fall the stars' faint rays
On the arena void — seats crush'd — walls bow'd —
And galleries, where my steps seem echoes strangely loud.

ՃԽ

Ահա դիտեմ զառաջեաւ Սուսերամարտ ի յորսոյս [79]
Ամբընկնայեց ընկողմնեալ. եւ գոռակերպ ի ճակատ
Ըզմեռանել յանձն առնու, պլլ նըւաճէ եւ զօրհաս։
Առ փոքըր փոքր ի խոնարհ բերի գլուխն ուժահատ.
Եւ կարմրորակ ի կողէն յետին ըսպեացըն կպլակք
Ամբաձորեալ յամր հոսմամբ մի մի կաթիեն ի գետին
Որպես թծնուտ մըրըրկաց տեղատարափ շիթք նախկին.
Խրտնի զնովաւ ասպարէզն համայն. եւ նա մեռանի,
Մինչ յաղթութեան նորա դէմ՝ հնչմամբ հաչակ հարկանի։

ՃԽԱ

Լըսեր լըւաւ զայն, պլլ ոչ եւըս լիներ ունկընդիր.
Աչք իւր յառեալ ի սըրտին, եւ սիրտն ի բաց հեռանայր,
Ոչ ընդ կենացըն կորուստ եւ ոչ ընդ փառս՝ կարեկիր.
Այլ ուր գընձուճ տաղտաւրն առ Դանողաւ ամբաւանայր,
Ուր բարբարիկ մանկըտեակքըն կայթէին ի խաղր.
Ուր մայր նոցին ազգաւ Դակ. իսկ ինքըն հայր եւ տանտէր
Առ ի Հռովմայ ածնից հեշտ՝ աստէն զըաւեալ խաղխողէր։
Ընդ ծորս արեանն զայս խորհէր։—իսկ արդ մեռցի՛ եւ անվրէժ։—
Աւրիք գեդուրք Գոթից, կիրք ձեր արբեացին զայրավէժ։

ՃԽԲ

Այլ ասահնօր ուր չընչէր Բսպանուհիւն զարեան ծուխ,
Այս ուր ազինք գիրարեալք լընուին խուռն ըզփողոցս,
Եւ աղաղակ խուժանին իբր ի լերանց ընդոստ ուխ
Մերթ մընչէր մերթ մըւընչէր ըստ հեղեղին գարձուածոց.
Այս ուր Հռովմայ բիւրաւորքն ի ձայն խրախոյս կամ հեքիւր
Ըզկեանս կամ մահ ընորհէին՝ լեալս ամբոխին խաղալիկ,
Այս իմն հընչէ բարբառ լոկ, եւ աստեղաց լոյս նուաղիկ
Սըփռի յանդյնս ասպարէզ, ուր գահՀ մանրեալք, որմք կոր-
Եամարակապք՝ ուր ոտիցս հեւք հանեն խօլ արձագանգ։ [ծանք,

CXLIII

A ruin — yet what ruin! from its mass
Walls, palaces, half-cities, have been rear'd;
Yet oft the enormous skeleton ye pass,
And marvel where the spoil could have appear'd.
Hath it indeed been plunder'd, or but clear'd?
Alas! developed, opens the decay,
When the colossal fabric's form is near'd:
It will not bear the brightness of the day,
Which streams too much on all years, man, have reft away.

CXLIV

But when the rising moon begins to climb
Its topmast arch, and gently pauses there;
When the stars twinkle through the loops of time,
And the low night-breeze waves along the air
The garland forest, which the gray walls wear,
Like laurels on the bald first Cæsar's head;
When the light shines serene but doth not glare,
Then in this magic circle raise the dead:
Heroes have trod this spot — 'tis on their dust ye tread.

CXLV

« While stands the Coliseum, Rome shall stand;
» When falls the Coliseum, Rome shall fall;
» And when Rome falls — the World. » From our own land
Thus spake the pilgrims o'er this mighty wall
In Saxon times, which we are wont to call
Ancient; and these three mortal things are still
On their foundations, and unalter'd all;
Rome and her Ruin past Redemption's skill,
The World, the same wide den — of thieves, or what ye will.

ՃԽԳ

Աւերակ մի մնայն , եւ որպիսի՛ . դուր նըշխար
Պարիսպ պալատս եւ ողջոյն քաղաքակէս իակ ամբարձ .
Այլ տակաւին շուրջ անցեալ քո զկըմախիւքըն վիթխար՝
Ափշեալ յառիս թէ ուստի՛ այնքան աւար առաւ քաց ,
Քանդեցաւնա ՝ըդեօք ըստոյգ , թ՛ ի քաց բարձան փուլք նորին :
Այլ աւաղ , մինչ յանարի ամբարտակին մերձիս կոյս՝
Խանգարուիթեան յանդիման լինի ողորմն երեւոյթ .
Ոչ եւս իշխէ հանդուրժել պայծառուիթեան տըւընջեան
Ծանր է լոյս այնըմ՝ զոր ամք եղծին եւ ձեռըն մարդկան :

ՃԽԴ

Այլ մինչ լուսին վերացեալ ընդ բարձրադոյնըն կամար
Հեզիկ ի վեր սողալով կանգնի յուշիկ հանդարտիկ ,
Մինչ աստեղք ցոլս ընդ խրատատ ժամանակին ցայտեն վառ ,
Եւ ալեձեւ մինչ շարժէ գիշերային մեղմ հովմիկ
Ըզշըրջապատ անտառին որ զպարըսպօք գորշախայտ ,
Նըման դափնեաց որ ի կունտ Ճակատ Նախկի կեսարուն ,
Մինչդեռ պայծառ ծագէ նըշոյլ՝ այլ չըտայ լոյս պատարուն .
Ցայնժամ ի ծիրս լայս մոգիչ յառնեն մեռեալք եւ կանգնին .
Եւ ըզփոշի զոր կոխեան ատա՝ դիւցազունք կոխեցին :

ՃԽԵ

« Կանգուն կացցէ Հռովմ, ցորչափ կոլիսեան կայ կանգուն ,
» Կոլիսեան երբ կործան անկանի՝ Հռովմ իակ անկցի ,
» Եւ յանկանելըն Հռոմայ՝ անկցի աշխարհ իակ համբուն » :
Այսպէս երբեմն ասէր գյաղթ որմից՝ պանդուխտ Համազգի
Ի սաքսոնեան ժամանակ՝ որք հինք կոչին առ ի մէնջ .
Եւ տակաւին երեքին մահկանացու իքըս այս կան
Կանգունք յիւրեանցըն հիմունս եւ անաղարտք ու անսասան ,
Հռովմ եւ Աւերք իւր՝ անցեալք ըստ նորոգման իակ հընար ,
Գողոց եւ այլ դըժնեխիզ լայն քարայր՝ նոյնս այս Աշխարհ :

CXLVI

Simple, erect, severe, austere, sublime —
Shrine of all saints and temple of all gods,
From Jove to Jesus — spared and blest by time ;
Looking tranquillity, while falls or nods
Arch, empire, each thing round thee, and man plods,
His way through thorns to ashes — glorious dome !
Shalt thou not last ? Time's scythe and tyrant 's rods
Shiver upon thee — sanctuary and home
Of art and piety — Pantheon ! — pride of Rome !

CXLVII

Relic of nobler days, and noblest arts !
Despoil 'd yet perfect, with thy circle spreads
A holiness appealing to all hearts —
To art a model ; and to him who treads
Rome for the sake of ages, Glory sheds
Her light through thy sole aperture ; tho those
Who worship, here are altars for their beads ;
And they who feel for genius may repose
Their eyes on honour 'd forms, whose busts around them close.

CLXVIII

There is a dungeon, in whose dim drear light
What do I gaze on ? Nothing : Look again !
Two forms are slowly shadow 'd on my sight —
Two insulated phantoms of the brain :
It is not so ; I see them full and plain —
An old man, and a female young and fair,
Fresh as a nursing mother, in whose vein
The blood is nectar : — but what doth she there,
With her unmantled neck, and bosom white and bare ?

ՃԽԶ

Պարզատեսիլ, հարթ եւ կոկ անսեթեւեթ վեհունակ,
Տաճար սըբոց ընդհանուր, մեհեան հանուրց աստուածոց,
ՅԱրամազդայ ցըցխուս. զոր թող գըգուեաց ժամանակ.
Դու որ հեզկիդ ակնարկես, մինչ տապալեալք շարժակոծ
Ոըք չուրչ ըզքեզն են դընին, եւ պետութիւնք եւ կամաքը,
Եւ հորդէ մարդ ընդ տատակ ըզճանապարհն առ մոխիր.
Գըմբէթի փառաց Պանթէոն [80], չանկանիցիս դու յերկիր.
Մանգաղ գարուց եւ մակնք բըռնաց ի քէն բըմբեցան,
Տուն եւ տաճար արուեստից եւ կրօնից պարծք հռովմական։

ՃԽԷ

Նըշխար աւուրց ազնըւաց ու ազնըւագոյն արուեստից,
Կապտեալ, այլ դեռ անթերի, շըրջանակաւ քով սփռես
Նըւիրական իմն ազդումն առ հասարակ դու սըրտից,
Ո՛վ օրինակ արուեստից, ընդ որոյ՝ փառք լուսատես՝
Ընդ պատուհանըդ միակ՝ հեղուս զճաճանչս իւր առ նա՝
Որ զհընուէթանց եւ զարուց զընընէն ի Հռովմ զուտընփոխ.
Աղօթկերաց են սեղանք անդ առ ուլունս արբատող [81].
Եւ խուզարկուաց հանճարոյ գոն կերպարանք պատուելիք
Կանգնեալք յաշացն ըզբօսանս, որ ըզնոքօք կիսանդրիք։

ՃԽԸ

Ահաւադիկ տուն բանտի. յորոյ աղօտ տըխուր լոյս
Զի՞նչ ինձ կայցէ տեսանել։ — Տեսից թող անդրէն.
Դիմակք երկու աստուերակերպք եւ յամրաշարժք գան ի դուրս.
Երկու ցընորք խելաձինք եւ միայնակք համօրէն. —
Այլ ո՛չ այդպէս. տեսանեմ ըզնոսա ստոյգ եւ որոշ.
Մին ծերունի, միւսն կին եւ մանկամարդ գեղունակ [82]
Մատաղամօր դիւեցկի նման՝ այր արեան փոխանակ
Խաշալ ի նեարդս օշարակ. այլ զի՞նչ աստէն նորա գործ
Պարանոցաւն հոլանի մերկակըտիտ ճերմակ ծոց։

CXLIX

Full swells the deep pure fountain of young life,
Where *on* the heart and *from* the heart we took
Our first and sweetest nurture, when the wife,
Blest into mother, in the innocent look,
Or even the piping cry of lips that brook
No pain and small suspense, a joy perceives
Man knows not, when from out its cradled nook
She sees her little bud put forth its leaves —
What may the fruit be yet? — I know not — Cain was Eve's.

CL

But here youth offers to old age the food,
The milk of his own gift: — it is her sire
To whom she renders back the debt of blood
Born with her birth. No; he shall not expire
While in those warm and lovely veins the fire
Of health and holy feeling can provide
Great Nature's Nile, whose deep stream rises higher
Than Egypt's river: — from that gentle side
Drink, drink and live, old man! Heaven's realm holds no such tide.

CLI

The starry fable of the milky way
Has not thy story's purity; it is
A constellation of a sweeter ray,
And sacred Nature triumphs more in this
Reverse of her decree, than in the abyss
Where sparkle distant worlds: — Oh, holiest nurse!
No drop of that clear stream its way shall miss
To thy sire's heart, replenishing its source
With life, as our freed souls rejoin the universe.

ՃԽԹ

Ծորբ առատ նորախոյծ կենացն աղբիւր խոր պայծառ,
Յորմէ սըրտին ի վերայ եւ ի սըրտէ իսկ անտի
Ըզնախն ի մեզ ձըգեցաք եւ զքաղցրագոյնըն պաշար,
Յորժամ օրհնեալ ի մայր՝ կին՝ յանմեղունակն ակնարկի,
Եւ ի ջերմիկըն ճըչիւն չըրթանց անդուլ եւ անկիր
Ըզդայ հրճուանս իմն՝ որում սիրտ մարդոյ չէ բաւական,
Դեռաբուսիկ մինչ կոկոնն ի խանձարրոց անդ անկեան
Յուշիկ յուշիկ բողբոջէ։ — Ջիարդ պըտուղն այն լեցի. —
Ո՞ գիտէ. — ո՛չ աւադիկ եւ կայէն էր նըշայի։

ՃՄ

Ա՛յլ մանկամարդ աստ ձօնէ մնունդ հնացելոյն հասակաւ,
Ըզկաթին՝ ըզձիր խակ նորուն. եւ փոխարէն առ հայր իւր
Մատուցանէ զպարտս արեանն զոր ծընընդեամէն ընկալաւ.
Ո՛չ ոչ մեռցի՛ նա, յորչափ յերակունս անդ ջերմ եւ դիւր
Աւռոջութիւն եւ ազնիւ ըզդացուածոց հուր բորբոք
Մատաբշակէ զբընութեան վերին ՆԵՐՈՍ յորդառատ,
Որոյ աղբիւր բարձր եւ խոր քան զեդիպտեանն հեղեղատ։ —
Ի գիրգ ծոցոյ այսի սրբ ոգի ծերունի, սրբ եւ կեաց,
Աբբայութեան իսկ երկնից չիք այդպիսի տեղ ալեաց։

ՃՄԱ

Աստեղազարդն առասպել կաթնացընցուղ կամարին
Ըզպարզութիւն պատմութեան քում՝ ոչ ունի զայս գունակ,
Ինչք աստեղաց են ի սմա ճառագայթիւք հեզագին.
Եւ բընութիւն սըրբազան վերջ եւս կանգնէ յաղթանակ
Այս յընկերկել օրինացըն՝ քան յանդունդս անդ երկնից
Ուր հեռաւոր աշխարհաց ճառագայթէ ցիր կաճառ։
Ո՛վ սըրբագոյնդ դայեկաց. մեզ չիմ աղբերըդ պայծառ
Հասցէ անվրէպ հօրդ ի սիրտ, տալ կեանս յորմէ առ ինքնին.
Որպէս հոգիք մեր զերծեալք գընան ի վայր ուստ ՝եկին.

CLII

Turn to the Mole which Hadrian rear'd on high,
Imperial mimic of old Egypt's piles,
Colossal copyist of deformity,
Whose travell'd phantasy from the far Nile's
Enormous model, doom'd the artist's toils
To build for giants, and for his vain earth,
His shrunken ashes, raise this dome: How smiles
The gazer's eye with philosophic mirth,
To view the huge design which sprung from such a birth!

CLIII

But lo! the dome — the vast and wondrous dome,
To which Diana's marvel was a cell —
Christ's mighty shrine above his martyr's tomb!
I have beheld the Ephesian's miracle —
Its columns strew the wilderness, and dwell
The hyæna and the jackall in their shade;
I have beheld Sophia's bright roofs swell
Their glittering mass i' the sun, and have survey'd
Its sanctuary the while the usurping Moslem pray'd;

CLIV

But thou, of temples old, or altars new,
Standest alone — with nothing like to thee —
Worthiest of God, the holy and the true.
Since Zion's desolation, when that He
Forsook his former city, what could be,
Of earthly structures, in his honour piled,
Of a sublimer aspect? Majesty,
Power, Glory, Strength, and Beauty, all are aisled
In this eternal ark of worship undefiled.

ՃՄԲ

Զնդրիանու դաստակերտ տէս բարձրաբերձ ամբարտակ [85] .
Կայսերական միմոխկ կոթողաց հին եգիպտեայ ,
Սոսկավիթխար գաղափար տըգեղութեան լուծանդակ .
Որ յուշ ածեալ զանհեդեդ տիպս հեռատրըն Նեղեայ
Աշխատ առնէր ըզճարտաքս՝ հընակայագործ կանգնել շէն ,
Վաթն փուշըն ընդունայն եւ վան աճեանն հողմավար
Ջայնքան ըզմեծ ամբառնալ գմբեթութունակ ըզբջաթար .
Քանի արժան է ծաղուս իմաստասէր նա մըտաց
Որք առ վախճան այդպիսի դիտեն զահեդեդ այդ շինած :

ՃՄԳ

Ահա գումբեթին ընդարձակ , ահա գումբեթին հրաշային [84] .
Ա՛ր որով խուն մ՚ Անահտային մեհեան թըւի տաղաւար .
Վէհ սա սեղան քրիստոսեան ի գերեզման վըկային :
Ջեփեստեան իմ տեսեալ է քաջ շինուած հրաշափառ .
Վայրավատին դընեն սեամբըն բեկորք յամպի .
Ո՛ի հովանուոջըն հանգչէր անդ բորենի եւ յովազ .
Տեսի զսըրբոյն Սոփիայ ձեղունս յարեւ լուսանաղ
Յաջողեցաւ ինձ զնընել ըզսխրալին զայն տաճար
Մինչդեռ յաղօթըս կային մահմետականք պերճաբար :

ՃՄԴ

Ա՛յլ դու միայն կաս ի հին եւ նոր տաճարս եւ սեղան
Դու միայնակ ամբառնաս , չունելով զոք հաւասար .
Դու լոկ սըրբոյն Աստուծոյ եւ Ճըշմարտի քաջ արժան :
Ո՛ յերկրաւոր տաճարաց մըտոցէ գեղոյդ ի պայքար ,
Յորմէ հետէ Սիոնի յաւար դարձաւ սուրբ խորան
Եւ եհող Տէր ըզփառացն իւրոց նախկին օմիարան .
Ահեղութիւն , մեծութիւն եւ փառք եւ գեղ զուգական
Համախըմբեալ ընդ յարկադ յաւերժական տարածին ,
Ուր սուրբ անխառըն պաշտի ճըշմարտութիւն երկնային :

CLV

Enter: its grandeur overwhelms thee not;
And why? it is not lessen'd; but thy mind,
Expanded by the genius of the spot,
Has grown colossal, and can only find
A fit abode wherein appear enshrined
Thy hopes of immortality; and thou
Shalt one day, if found worthy, so defined,
See thy God face to face, as thou dost now
His Holy of Holies, nor be blasted by his brow.

CLVI

Thou movest — but increasing with the advance,
Like climbing some great Alp, which still doth rise,
Deceived by its gigantic elegance;
Vastness which grows — but grows to harmonize —
All musical in its immensities;
Rich marbles — richer painting — shrines where flame
The lamps of gold — and haughty dome which vies
In air with Earth's chief structures, though their frame
Sits on the firm-set ground — and this the clouds must claim.

CLVII

Thou seest not all; but piecemeal thou must break,
To separate contemplation, the great whole;
And as the ocean many bays will make,
That ask the eye — so here condense thy soul
To more immediate objects, and control
Thy thoughts until thy mind hath got by heart
Its eloquent proportions, and unroll
In mighty graduations, part by part,
The glory which at once upon thee did not dart,

ԱՆԵ

Մուտ, եւ ընկճեալ ոչ յայնքան մեծութենէ անդ նորին .
Ոչ առ նորայն նըւազել՝ այլ առ լսոյնել մըտաց քոց
Հըսկայաբար աճելով ի ձեռն ոգւոյ տաճարին .
Զի եւ ոչ այլըւր գըտցի տեղի պատկան վեհ հոգւոց
Բայց յայսպիսի կայս , ուր յոյսք յանմահութիւն վերըբերին :
Օր եկեսցէ եւ տեսցես (թէ ոչ գըտցիս անարժան) ,
Զատուածութիւնն իակ տեսցես անճառ դու գէմ յանդիման
Որպէս զիւրն առա տեսանես ըզսըրբութիւնն սըրբութեանց ,
Տեսցես եւ մի 'Հող դարձցիս յայնցին ահէ վեհապանճ :

ԱՆԶ

Ցառաջ խաղաս ... եւ աճէ նա յառաջելդ եւս քան զեւս ,
Որպէս եւ խրոխտ ինչ կոհակք այրարատեան [85] բարձրաբերձ
Հըսկայակերպըն գեղով պատրելով զաչս յականերեւս .
Աճել աճէ բովանդակ այլ վայելուչ անտրխեղծ .
Դաշնակութիւն ինն եւ չափ տիրէ համայն անդ գոգցես ,
Վէմք պատուականք , ճոխազարդ պատկերք , սեղանք ղողղոջուն
Ի բոց ոսկեակ կանթեղաց , եւ յաղթականն այն ձեղուն
Հանուրց երկրի զանգուածոց , թէ եւ նոքա յերկիր վայր
Ըզտակ առեալ , ամպամբար ջանայ սորայն եւեթ ծայր :

ԱՆԻ

Այլ դեռ ըզբնաւ ոչ տեսեր , ծն , քակեա լոյծ ըզբոլոր
Ցառեալ տես մի առ մի զմեծ վամնայինն ըզմասունս .
Իբր ովկիան բիւր յափունսըն գործէ ծոց գոգաւոր
Ականջ տեսոյ արժանիս . ծրարեա զհոգւոյդ ասու զաչկունս .
Ուրոյն դիտել զմեղմաւորս , եւ սանձ մըտաց դիր ըզգայդ .
Մինչեւ հարցին ի սըրտիդ պերճապատում տիպք նորուն ,
Ու առ փոքըր փոքըր կըրթեալ բերցես ի քաջ տեսութիւն
Ըզհրաշագեղ պատկերին զանհամեմատ կերպարան՝
Զոր համօքէն նըկատել ոչ բաւէիր ի սկըզբան :

CLVIII

Not by its fault — but thine; Our outward sense
Is but of gradual grasp — and as it is
That what we have of feeling most intense
Outstrips our faint expression; even so this
Outshining and o'erwhelming edifice
Fools our fond gaze, and greatest of the great
Defies at first our Nature's littleness,
Till, growing with its growth, we thus dilate
Our spirits to the size of that they contemplate.

CLIX

Then pause, and be enlighten'd; there is more
In such a survey than the sating gaze
Of wonder pleased, or awe which would adore
The worship of the place, or the mere praise
Of art and its great masters, who could raise
What former time, nor skill, nor thought could plan;
The fountain of sublimity displays
Its depth, and thence may draw the mind of man
Its golden sands, and learn what great conceptions can.

CLX

Or, turning to the Vatican, go see
Laocoon's torture dignifying pain —
A father's love and mortal's agony
With an immortal's patience blending: — Vain
The struggle; vain, against the coiling strain
And gripe, and deepening of the dragon's grasp,
The old man's clench; the long envenom'd chain
Rivets the living links, — the enormous asp
Enforces pang on pang, and stifles gasp on gasp.

ՃԾԲ

Ոչ առ նորին ինչ՝ պյլ քո զգայականիդ թերութեան,
Որ առ սակաւ եւ սակաւ գերս ըմբռնէ զարտաքոյ,
Եւ չըքաւէն ի մեզ բանք ներքին զգացմանց գոլ թարգման.
Չանգոյն եւ յայս սքեսրալի ահեղաերոխտ չինուածոյ
Շլացեալ աչացս ըմբռնին ի խոր պատրանս պակուցման.
Մեծութիւնս այս մեծութեանց՝ խաղ առնէ զմեզ ըզփոքուքմբ,
Մինչեւ տակաւ ընդլայնեալ մըտացս՝ աճուէճ անդ առնուքմբ,
Ընդարձակեալ ըզհոգիս՝ քաջհասուք գոլ նոցին՝
Որոց լըկով զարմացմամբ կայաք յառաչէն ի զընին:

ՃԾԹ

Արձանացիր, եւ զդատ լեր, զի մեծ են շահք ի դիտմանդ
Քան զըսքանչանս վայրապար կամ զահ տեղւոյն սըրբութեան,
Կամ զհիացումն ընդ արուեստըն հնարագիւտ որ կայն անդ
Եւ ընդ ճարտարս՝ որք զհանուրց վերհն ամբարձին զայն կայեան,
Որում ստեղծուել ինչ զոյգ՝ ոչ բաւեաց ձեռն ոչ միտք նախնեաց,
Վըսեմութեան համբրէն կան աստէն խորք հոլանի.
Աստուստ կարեն միտք մարդոյ քակել հանել մի առ մի
Զոսկեղենիկ աւազոյն առնուլ ըզչափ եւ պայման
Եւ գիտել որքան զօրեն մեծամեծ դիւտք մըտական:

ՃԿ

Կամ գարձ այսի արարեալ ի վատիկան երիվիչիր
Զաղնըւակերպ տեսանել Լայոկոնեայ երաչեալ [86],
Ըզմահացուի օրահաս եւ ըզհօր սէր կարեկիր
Համբերութեան լըծակցեալ՝ որ անմահիցն է ի դէպ.
Զուր ճիգըն, զուր առ մանուած գարձ ի գարձին պատածոյ
Եւ առ պըրկանս կաշկանդման չարաժանի վիշապին՝
Մըրցանք ծերոյն. մահաճոյն երկայնաշար ըշղթային
Ըզկենդանին աղնաշար կարթեալ՝ եւ քարըն անարի
Մանրակըռիտ սատակէ քաղեալ ոգի առ ոգի:

CLXI

Or view the Lord of the unerring bow,
The God of life, and poesy, and light —
The Sun in human limbs array'd, and brow
All radiant from his triumph in the fight;
The shaft hath just been shot — the arrow bright
With an immortal's vengeance; in his eye
And nostril beautiful disdain, and might
And majesty, flash their full lightnings by
Developing in that one glance the Deity.

CLXII

But in his delicate form — a dream of Love,
Shaped by some solitary nymph, whose breast
Long'd for a deathless lover from above,
And madden'd in that vision — are exprest
All that ideal beauty ever bless'd
The mind with in its most unearthly mood,
When each conception was a heavenly guest —
A ray of immortality — and stood,
Starlike, around, until they gather'd to a god!

CLXIII

And if it be Prometheus stole from Heaven
The fire which we endure, it was repaid
By him to whom the energy was given
Which this poetic marble hath array'd
With an eternal glory — which, if made
By human hands, is not of human thought;
And Time himself hath hallow'd it, nor laid
One ringlet in the dust — nor hath it caught
A tinge of years, but breathes the flame with which 'twas wrought.

ՃԿԱ

Կամ ի զընին դու կայց տեառնըն դիպածիգ աղեղան [97],
Ա՛յն որ կենաց կոչի դիք եւ քերդուԹեան եւ լուսոյ.
Եւ մարդակերպ իրանամբք բերեալ ըզդէմս արեգան
Ցօնըս շարժէ փայլատփիւռս յաղԹահակաց ի շըքոյ.
Դեռ այն ինչ նեան ոստուցեալ յաղեղանէն արձակի,
Փայլէ փըքրին ցասմնալի անմահականըն վըհժուժ.
Շրջացանէն աչք եւ ունչք՝ դեղեցիկ խմբն զայրուց.
Եւ վհհուԹիւն կորովի փայլատակեալ բռավանդակ
Լոկովն յայտնէ անմարկեալ զաստուածուԹեան երեւակ։

ՃԿԲ

Ա՛յլ ի չըքնաղ կերպարանս անդ անուրջք իմն են սիրոյ
Կերպարանեալք ի տեսիլ յաւերժհարսին մենահիւս.
Աչմահուընակ տարփածուի տատակ ի սէր հարելոյ
Եւ յափշուԹեան անդ իւրում կացելոյ աչք ի յակճիռ,
Տըպաւորեալ ի նըմա զամենայն գեղ մըտածին
Զոր կարաց մարդ հանճարել յանեզրկրաւոր գազափար,
Ցերկինք ընորհէ ՚նդունելով ըզնորհըդոցըն տիպար,
ԶանմահուԹեան ճառագայԹս, որ իբրեւ բոլոր աստղակոյտ
Շուրջ հաւաքեալ կառուցին զաստուածեան զոյն երեւոյԹ։

ՃԿԳ

Թէ արդարեւ ՊառնիԹեւս ըզհուր յերկինց գողացաւ՝
Որով տածին մահացուք, հաւոյց ըզնոյն վերըստին
Նա՝ որ եղեւ ձեռընհաս հըզօր ոգւով այնքանեաւ
Քերդողականս յայս ի վէմ տըպաւորել գըլխովին
Զանմահակերպ փառաց շուք. զոր Թէ մարդոյ ձեռն հաստեաց
Ա՛յլ խորհուրդք գեր մարդկայինք անշուշտ ծընան գնորոյն ձեւս,
Ո՛ւմ ժամանակն իակ խնայեաց. չէք խոպ մ՚անկեալ յարձանէս,
Եւ ոչ ընդ մի եկեալ բիծ յոլովուԹեամբ ինչ տարեաց,
Ա՛յլ տակաւին շընչէ զոյց՝ զոր ի սկըզբանն անդ կըրեաց։

CLXIV

But where is he, the Pilgrim of my song,
The being who upheld it through the past?
Methinks he cometh late and tarries long.
He is no more — these breathings are his last;
His wanderings done, his visions ebbing fast,
And he himself as nothing: — if he was
Aught but a phantasy, and could be class'd
With forms which live and suffer — let that pass —
His shadow fades away into Destruction's mass,

CLXV

Which gathers shadow, substance, life, and all
That we inherit in its mortal shroud,
And spreads the dim and universal pall
Through which all things grow phantoms; and the cloud
Between us sinks and all which ever glow'd,
Till Glory's self is twilight, and displays
A melancholy halo scarce allow'd
To hover on the verge of darkness; rays
Sadder than saddest night, for they distract the gaze,

CLXVI

And send us prying into the abyss,
To gather what we shall be when the frame
Shall be resolved to something less than this
Its wretched essence; and to dream of fame,
And wipe the dust from off the idle name
We never more shall hear, — but never more,
Oh, happier thought! can we be made the same:
It is enough in sooth that *once* we bore
These fardels of the heart — the heart whose sweat was gore.

ՃԿԴ

Ա՛յլ ո՛ւր արդեօք իջե՞նա, Պանդուխտ իմոց նըւագաց,
Ո՞ւր այն՝ որ էր յանցելումն երգոց օճան զօրավէդ.
Թը՛ւ՝ ինձ թէ գայ նա յուշիկ եւ դանդաղեալ առնու զկաց, ..
Ոչ եւս է նա. ու ահա հուսկ ընծեղոյն շըշունջ սակաւիկ:
Դադարեցաւ Թափառիկն եւ վերացան տեսիլք իւր.
Եւ եղե՛ւ նա ինքն ոչ ինչ: — Թէ առաւել քան ըզցնորս
Իչր ինչ Ն՛արդեօք, Թէ կարէր խառնիլ ի շարս ձեւաւորս
Նոցին՝ որք կեանն եւ կըրեն, ապա եւ նա Թող անցցէ.
Ըսաուեր նորին ի կուտակս եղծմանն անկեալ պակասէ,

ՃԿԵ

Ա՛յն որ պատէն եւ զըստուերս եւ գոյութիւնս եւ ըզկեանս
Եւ զամենայն զոր ստանամբս՝ ի մահացուն իւր պատանս.
Որ սփռէ զմուխ եւ դանդիման ու առ հասարակ տըխատանս՝
Եւ զամենայն ինչ փոխէ յօրըուականաց կերպարանս.
Փարատի ամպն՝ որ ընդ մէջ մեր եւ բնաւին որ փայլեաց.
Փառաց ճաճանչն խակ՝ փոխեալ ի վերջալոյս համառօտ
Մելամաղձիկ խմբն փայլ սըփռէ նըւազ ընդ աղօտ
Ցեզըր մըրճան. Թըխագոյն ճաճանչք քան Թուխ ըզգիշեր,
Գանգի հարեալ ափշութեամբ եւ զօշտեալ զմիտս մեր,

ՃԿՋ

Վարեալ մըղեալ ի յանդունդս ի վայր ըզմեզ յուշարկէն
Չեռազօտել զայն՝ զոր կայ մընալ լինել մեզ տակաւ,
Ցորժամ՝ լուծցին կերպարանքս այս յիր՝ որ նուազ խակ իցէ՝
Գան զայժմուս հեգ գոյութիւն. եւ յերազել ըզհամբաւ,
Եւ Թօթափիլ ըզփոշի յունայնատուր անուանէ.
Ջոր ոչ եւս այլ լըւթիւք: Բայց ո՞չ եւս... խոկ երջանիկ.
Ոչ եւս լիցուք յայնմ՝ հետե որպիսի եմքս արդ այժմիկ:
Շատ է առաւել՝ զի զըբերտի կրեցաք երբեմն ըզգեստիս,
Սիրու՝ որ յարեան Ճապաղիս փոխեր զերկանցըն քըրտինս:

CLXVII

Hark! forth from the abyss a voice proceeds,
A long low distant murmur of dread sound,
Such as arises when a nation bleeds
With some deep and immedicable wound;
Through storm and darkness yawns the rending ground.
The gulf is thick with phantoms, but the chief
Seems royal still, though with her head discrown'd,
And pale, but lovely, with maternal grief
She clasps a babe, to whom her breast yields no relief.

CLXVIII

Scion of chiefs and monarchs, where art thou?
Fond hope of many nations, art thou dead?
Could not the grave forget thee, and lay low
Some less majestic, less beloved head?
In the sad midnight, while thy heart still bled,
The mother of a moment, o'er thy boy,
Death hush'd that pang for ever: with thee fled
The present happiness and promised joy
Which fill'd the imperial isles so full it seem'd to cloy.

CLXIX

Peasants bring forth in safety. — Can it be,
Oh thou that wert so happy, so adored!
Those who weep not for kings shall weep for thee,
And Freedom's heart, grown heavy, cease to hoard
Her many griefs for One; for she had pour'd
Her orisons for thee, and o'er thy head
Beheld her Iris. — Thou, too, lonely lord,
And desolate consort — vainly wert thou wed!
The husband of a year! the father of the dead!

ՃԿԷ

Լուռ..... աւադիկ յանդընդոց անտի լինի ձայն ժաման,
Երկար եւ խոր ի հեռուստ հընչեալ մրմունջ ահաւոր,
Որպէս ըզձայն զոր արկեալ ազգ հարեալ յախտ մահական
Որում չնչէ յոյս դեղոյ բըժըշկութեան հնարաւոր:
Ի ծուփ մրըրկի եւ միդի գետին դընչեալ պատառ.
Խուճն ի վըհէ թեւածեն թափառական ուրուականք.
Թէ եւ անթագ՝ պետ նոցին Թըւի Թագի դեռ ժառանգ.
Եւ գալհահար այլ սիրուն, խարչեալ աղեօք մայրենի
Գըգուէ ի գիրկ դիեցիկ՝ ում սընունդ ծոց իւր չ'ունի [88]:

ՃԿԸ

Ո՞ւր արդ իցես դու, պետաց եւ արքայից բարուենակ,
Ցոյս ցանկալի բազմութեան ազգաց, մեռա՛ր 'դեօք եւ դուն.
Չէր մարթ չիրմին մոռանալ ըզքեզ եւ քո փոխանակ
Կըքեր ըզգլուխ ոչ այդքան վհչ ոչ այդքան եւ սիրուն:
Ի տըխուր մէջ գիչերին, ով մայր միոյ լուկ ժամու
Մինչ արիւն դեռ կաթէր սիրտ քո ի վերայ որդւոյ քումի՝
Հաւեալ մահու ըզոեցոյց զամենայն ցաւդ ապառումի.
Փախեաւ ընդ քեզ ներկայս բաւատ եւ յուսացեալ խընդութիւնն
Որ ըզկըզիչն արքունիս լընոյր վեղոյր թաթաղուն.

ՃԿԹ

Գեղջուկք երկնեն անվըտանգ. իսկ առ իմ՞ ոչ քեզ այս,
Քեզ՝ ով բնաւից երջանիկ ու ամենեցուն սիրելի.
Լացցեն, լացցեն այո զքեզ ոըք ոչ կամին լալ զարըցաս.
Ազատութեան ինքըն սիրտ ՃընՃեալ բեռամբ ցաւալի
Ըզհոսկ վընշացըն Թողեալ՝ գորովէ զմեզ միայնակ.
Ա՜յն որ տեղայրն ըզքեզ շուրջ Ներքըողական գովքեց Ճառ.
Եւ Նըշմարեր ըզդըլխովդ ըզծիածան իւր պայծառ:
Եւ դու մեկնակ տեր, ըզքեզ եալ լըծակից, զուր դու փեսայ,
Մի եւեթ ամ ամուսին, հայր մեռելոց յաւակայ:

CLXX

Of sackcloth was thy wedding garment made;
Thy bridal's fruit is ashes: in the dust
The fair-hair'd Daughter of the Isles is laid,
The love of millions! How we did intrust
Futurity to her! and, though it must
Darken above our bones, yet fondly deem'd
Our children should obey her child, and bless'd
Her and her hoped-for seed, whose promise seem'd
Like stars to shepherds' eyes: — 'twas but a meteor beam'd.

CLXXI

Woe unto us, not her; for she sleeps well:
The fickle reek of popular breath, the tongue
Of hollow counsel, the false oracle,
Which from the birth of monarchy hath rung
Its knell in princely ears, 'till the o'erstung
Nations have arm'd in madness, the strange fate
Which tumbles mightiest sovereigns, and hath flung
Against their blind omnipotence a weight
Within the opposing scale, which crushes soon or late, —

CLXXII

These might have been her destiny; but no,
Our hearts deny it: and so young, so fair,
Good without effort, great without a foe;
But now a bride and mother — and now *there!*
How many ties did that stern moment tear!
From thy Sire's to his humblest subject's breast
Is link'd the electric chain of that despair,
Whose shock was as an earthquake's, and opprest
The land which loved thee so that none could love thee best.

ՃՀ

Ջո հարանեաց պատմուճանք անկան հիւսիւք խարազանց.
Առագաստին քո բողբոջ պտղաբերեաց քեզ աճիւն.
Անկեալ եղաւ ի փոչի կըղզեաց դըստրիկն հերապանճ
Սիրեցեալն այն ի բիւրուց, յոյս ապագայ մեր բարւոյն.
Ջի թէ մահուան իակ մըթնար զսակերոտի մեր պատեր,
Ահա ափսեաք՝ թէ որդեաք՝ որդւոյ նորա հնազանդին,
Օրհնեն ըզմայրն եւ օրհնեն ըզշառաւիղն ըղձալին,
Որ ցանկալի մեզ թըւեր հանդոյն աստեղ յայլս հովուի. —
Ո՛ ահա դըստա՛ւ լուկ ճաճանչ լուսերեւոյթ՝ որ ցըրուի:

ՃՀԱ

Վա՛հ, եղուկ մեզ, ու ոչ նըմա, զի նա նըւնջէ խաղաղիկ: —
Վայրապատին յեղյեղուկ ծուխ ոսմականըն շընչոյ,
Լեզու պեղեալ խորհըրդոց, եւ կամ՝ պատգամք խաբուսիկ՝
Որ շընչնջէր՝ ի սկզբանց իշխանութեան աքքենւոյ
Ի լսելիս փարազանց, մինչեւ ընկճեալ ժողովուրդք
Յաբեան եւ խուռն ընթացան, զինուորութիւն խեղաթար. —
Բաղդ տարակարծ՝ որ զիշխողս հըզօրս առնէ ոտընհար,
Եւ արկանէ 'նդդեմ նոցին կոյր բըռնութեանն եւ անքոյթ
Մէտ մ՝ ի նըժարն հակակայ՝ որով ճընշին վաղ կամ փոյթ.

ՃՀԲ

Ահա յաղթիկ լինէին թերեւս նորա մանն եւ բաստ.
Ա՛յլ ո՛չ. չառնուն յանձին զայդ՝ սիրտք մեր. չը-քնաղ մանկա-
Բարի՝ գոլով անկեղծ, մե՛ծ՝ չունելով զոք դիմակաց. [մարդ,
Այն ինչ եղեալ հարան եւ մայր, եւ անդ անկեալ դընի արդ...
Գանի կապանս ոչ խըղեաց մին այն վայրկեան դըժընդակ.
Ի սըտոե հօր քում՝ ցըսիրտ յետին հընոյ հպատակին
Մածեաւ ըզղձալ յուսահատ ելեկտրացունդ տապնակին,
Որոյ դըղորդ խրեւ ժամ սասանեցոյց զերկիրն այն
Որ սիրէրն այնպէս ըզքեզ որպէս ոչ այլ ոք համայն:

CLXXIII

Lo, Nemi! navell'd in the woody hills
So far, that the uprooting wind which tears
The oak from his foundation, and which spills
The ocean o'er its boundary, and bears
Its foam against the skies, reluctant spares
The oval mirror of thy glassy lake;
And, calm as cherish'd hate, its surface wears
A deep cold settled aspect nought can shake,
All coil'd into itself and round, as sleeps the snake.

CLXXIV

And near Albano's scarce divided waves
Shine from a sister valley; — and afar
The Tiber winds, and the broad ocean laves
The Latian coast where sprang the Epic war,
« Arms and the Man », whose re-ascending star
Rose o'er an empire: — but beneath thy right
Tully reposed from Rome; — and where yon bar
Of girdling mountains intercepts the sight
The Sabine farm was till'd, the weary bard's delight.

CLXXV

But I forget. — My Pilgrim's shrine is won,
And he and I must part, — so let it be, —
His task and mine alike are nearly done;
Yet once more let us look upon the sea;
The midland ocean breaks on him and me,
And from the Alban Mount we now behold
Our friend of youth, that ocean, which when we
Beheld it last by Calpe's rock unfold
Those waves, we follow'd on till the dark Euxine roll'd,

ՃՀԳ

Ողջ լեր՝ Նեմի [89]. զի չբքնաղ ղօղեալ ի բլուրս պրակաշարժ,
Զի եւ յախուռնն մրըրիկ որ ըղկաղնի հինաւուրց
Աբմատախիլ արարեալ ոստուցանէ գետնաքարշ
Եւ ըստ ափունսըն վարէ զովկիանոս դիպեն ջուրց
Ցերկինս ի վեր պուռղելով ըղփրփրացեալ վէտս ալեաց,
Զըւաճեւիդ կայ պատկառ բիւրեղափայլ ըզճակիճ.
Հանդարտ զինչ քէն ողբեալ՝ երեսըն ի կերպ ցուցակի
Խոր եւ ցըտին մըկանանց. այն՝ զոր խռովէ եւ ոչինչ,
Ցեռեալ տոռնեալ զիրերօք համակ հանդոյն օձ ի ներկ։

ՃՀԴ

Եւ հուպ նըմին Ալբանոյ վըտակըն գայ յերեւան՝ [90]
Ի հարազատ իմն հաղիւ անջըրպետեալ ի հովտէ.
Ճեմի Տիբեր ի հեռուստ, ու անդրագոյն լայնն ովկիան
Փերելով զափըն լատին ուր դիւցազանցն ի մարտէ,
Ելին «զէնքն եւ պրն» այն՝ որոյ կաց աստղ կանգուն [91]
Եւ ամբարձաւ յինքնակալ ի պետութիւն։ — Խակ յայկոյս
Չանգըստարան վայրք Տուլեայ մինչ ի Հռովմայ տպրըն խոյս [92].
Եւ հեռագոյն ուր ըներանց պարք անկանին քօղ ական՝
Հերկք ու ագարակ Սաբինաց [93], խոնջ քերդողին զբօսարան։...

ՃՀԵ

Ասյ զառանցեմ. — Պանդխտին իմոյ առաւ սըրբարան.
Եւ հարկ է մեզ անջատել թողուլ զիրեար. — Եղեցի՛.
Վաստակ նորա եւ իմ՝ գոգ ի գլուխ ելին միաբան։
Ասյ միանգամ՝ եւս ի ծով անդր ակնարկել թողյ տացի։
Համատարած մէջերկրեայ խորտակի հուպ չիս եւ նա.
Եւ ի լեռնէ Ալբանոյ ըզմանկունքեան բարեկամ
Տեսանեմք մեք զովկեան, որ՝ մինչ տեսաքս հուսկ անգամ՝
Ըղքարաժեռ կալբէիս կուտեր կոհակ ի կոհակ [94],
Եւ սահ արկեալ դընացաք մինչ անդր՝ ուր թուխն Եւբսինեակ՝

CLXXVI

Upon the blue Symplegades: long years —
Long, though not very many, since have done
Their work on both; some suffering and some tears
Have left us nearly where we had begun:
Yet not in vain our mortal race hath run,
We have had our reward — and it is here;
That we can yet feel gladden'd by the sun,
And reap from earth, sea, joy almost as dear
As if there were no man to trouble what is clear.

CLXXVII

Oh! that the Desert were my dwelling-place,
With one fair Spirit for my minister,
That I might all forget the human race,
And, hating no one, love but only her!
Ye Elements! — in whose ennobling stir
I feel myself exalted — Can ye not
Accord me such a being? Do I err
In deeming such inhabit many a spot?
Though with them to converse can rarely be our lot.

CLXXVIII

There is pleasure in the pathless woods,
There is a rapture on the lonely shore,
There is society, where none intrudes,
By the deep Sea, and music in its roar:
I love not Man the less, but Nature more,
From these our interviews, in which I steal
From all I may be, or have been before,
To mingle with the Universe, and feel
What I can ne'er express, yet can not all conceal.

ՃՀՉ

Շառաչաշարժ թաւալէր ի Սիմպլեգադ կապուտակ[98].
Երկայն տարիք, թէ ոչ յոյժ բազումք՝ այլ քաջ իսկ երկայն,
Յետ այնորիկ չիս եւ նա ներգործեցին հասարակ.
Արտօսր եւ վիշտք ինչ՝ յորմէ սկըսաք՝ ըզմեզ Թողին յայն.
Բայց ոչ ի զուր զմահացուս հատաք անցաք զասպարէզ.
Առաք եւ մեք ըզմեր վարձ, եւ աւասիկ ն՝ աստանօր.
Քանզի կարեմք դեռ բերկրիլ յարեգական շողուտր,
Հընձել հըրճուանս ի յերկրէ եւ ծովէ այնպէս սիրունս՝
Որպէս թէ չիք որ խառնվէ յերկրի զսոցա պարզութիւնս:

ՃՀԼ

Ո՜հ, ո՞տայր ինձ երթալ կալ յանմարդաճայն անապատ
Մի լոկ Ոգի գեղեցիկ հուպ ունելով արբանեակ.
Ո՜տայր ըզբնաւ մարդկութեան ազգաւս առնել ինձ ապաստ
Եւ չտեսլով եւ ոչ զոք սիրել ըզնէ միայնակ:
Ո՜վ դուք տարերք, յորոց յիյզ եւ ի բարբառըս վըսեմ
Թրւիմ եւ ես ամէառնալ ինքն ի վէճակ վերադրձ
Ո՞չ կարիցեք դուք ընորհել ինձ արարած մի այդպէս:
Խաբիմ արդեօք կարծելով զդոսա բնակեալ շատ ուրեք.
Թէ եւ, ո՜հ, մեզ կենակցիլ նոցին՝ տրւեալ դուն երբեք:

ՃՀԸ

Ձ՛ի հեշտալիք են անտառք անճանապարհք եւ անկոխք.
Ո՜հ, զի զմայլիչ է ոգւոց ափըն լըռին մենաւոր.
Ընկերութիւն է անքոյթ զոր ոչ խառնվէն այլ ամբոխք
Ի խոր անդունդըս ծովուն, ու ի մեռունչս անդ՝ ձայն դաչնաւոր:
Ոչ Թէ պակաս ինչ ըզմարդ, այլ շատ սիրեմ ըզքնութիւն.
Քանզ՝ ի սմանէ տեսութիւնքն այն՝ որով զանձն իմ կորզեմ
Ցամենայնէ յոր եղէ եւ յոր լինելըս կարեմ,
Աւ ի հեղուլ եւ խառնիլ ընդ տիեզերս, եւ ըզգալ
Իրս՝ զոր յայտնել ոչ կարեմ, այլ ոչ իսպառ եւ լուռ կալ:

CLXXIX

Roll on, thou deep and dark blue Ocean — roll!
Ten thousand fleets sweep over thee in vain;
Man marks the earth with ruin — his control
Stops with the shore; — upon the watery plain
The wrecks are all thy deed, nor doth remain
A shadow of man's ravage, save his own,
When, for a moment, like a drop of rain,
He sinks into thy depths with bubbling groan,
Without a grave, unknell'd, uncoffin'd, and unknown.

CLXXX

His steps are not upon thy paths, — thy fields
Are not a spoil for him, — thou dost arise
And shake him from thee; the vile strength he wields
For earth's destruction thou dost all despise,
Spurning him from thy bosom to the skies
And send'st him, shivering in thy playful spray
And howling, to his Gods, where haply lies
His petty hope in some near port or bay,
And dashest him again to earth: — there let him lay.

CLXXXI

The armaments which thunderstrike the walls
Of rock-built cities, bidding nations quake,
And monarks tremble in their capitals,
The oak leviathans, whose huge ribs make
Their clay creator the vain title take
Of lord of thee, and arbiter of war;
These are thy toys, and, as the snowy flake,
They melt into thy yeast of waves, which mar
Alike the Armada's pride, or spoils of Trafalgar.

ՃՀԹ

Շարժվեաց խորին ովկեան ալեօքըդ Թուխ կապուտակ
Զուր ըզմկանամբ քովք քարշին գընան տորմիղք բիւրախուռմբ .
Զաւերաճու ձեռացն հետս ձըդե մարդ ի ցամաք ,
Ամէ դիմակալ ծովուն եզը արձանանայ նըմին Թուռմբ :
Ի ջըրեզէնըն դաշտի դու միայն գործես խորտակմունս .
Զիք անդ մարդոյ նիշ քանդիչ , բայց մի եւեԹ , ինքն ինքնին .
Ցորժամ առ վայր մի հանգոյն խմբն կայլակն անձրեւին
Վիժէ ճողփմամբ ի քոյին յանդընդախոր յորձանուտ
Անդադար անպատան անլաց անսուտ ու անձանօթ :

ՃՁ

Ոչ ձըգեացեն տաք մարդոյ կընիքս ի քոյդ ասպարէս ,
Եւ ոչ տարցի նա զկապուտ քոյոյ հովտաց յաւարի .
Դու ամէարձեալ վերատցիս ու ի բաց ըզնա հեռքեատցես՝
Հենգնեալ զուժովն ապիկար՝ որով դըղըրդ տայ երկրի .
Աղընդամուղ դու տրտվմամբդ ըզնա ձըգեալ ընդ երկինս
Եւ ջախջախեալ խաղալիկ տաս ծըփանացդ ահագին ,
Մինչ նա դեռ դից իւր մաղԹէ , եւ առ օճան վըտանգին
Չուպնաւակաց ինչ կամ խորշ գուզնաքեայ տալ ժըտէ զաւազդ ,
Եւ դու վարեալ արկանես ի ցամաք . Թող կացցէ անդ :

ՃՁԱ

Որինախարխար մենքեննայք որձաքարից դըղեկաց
Սարսեցուցիչքն այն ազանց բախմամբ Թընդից շանԹաԹափք ,
Իըրդուեցուցիչք ազգայից յիշխանանիստ քաղաքաց ,
Կիտահասակ կաղնեկուռ եւ լայնակող նաւափայտք
Ձոր պանծացեալ մեծամիտ հաստիչք նոցուն կաւեղէնք՝
Կոչէն զանձինս ծովիշխանս եւ յաղԹուԹեանց մարտագիրք ,
Դոքա զբօսանք են առ քեզ , եւ իբրեւ ձեան ձըւէնք ցիրք
Հալին յալեաց քոց փրփուրս , այնք՝ որ եղէնն ոտընհար
Ցխորտակեալն Արմագայ [96] եւ նըշխարաց Տրափակար [97] :

CLXXXII

Thy shores are empires, changed in all save thee —
Assyria, Greece, Rome, Carthage, what are they?
Thy waters wasted them while they were free,
And many a tyrant since; their shores obey
The stranger, slave, or savage; their decay
Has dried up realms to deserts: — not so thou,
Unchangeable save to thy wild waves' play —
Time writes no wrinkle on thine azure brow —
Such as creation's dawn beheld, thou rollest now.

CLXXXIII

Thou glorious mirror, where the Almighty's form
Glasses itself in tempests; in all time,
Calm or convulsed — in breeze, or gale, or storm,
Icing the pole, or in the torrid clime
Dark-heaving; — boundless, endless, and sublime —
The image of Eternity — the throne
Of the Invisible; even from out thy slime
The monsters of the deep are made; each zone
Obeys thee; thou goest forth, dread, fathomless, alone.

CLXXXIV

And I have loved thee, Ocean! and my joy
Of youthful sports was on thy breast to be
Borne, like thy bubbles, onward: from a boy
I wanton'd with thy breakers — they to me
Were a delight; and if the freshening sea
Made them a terror — 'twas a pleasing fear,
For I was as it were a child of thee,
And trusted to thy billows far and near,
And laid my hand upon thy mane — as I do here.

ՃՁԲ

Ափունքդ այդ՝ են պետուրհիւնք, փոխեալ համայն ի քէն զատ.
Ասորեստան ու Ելլադա, Հռովմ, կարքեդոնէ, ուր են արդ.
Ջուրք քո զնոսա մաշէին, մինչդեռ կային դեռ ազատ,
Որպէս յետոյ արկին անդ բըռնաւորաց ձեռք աղարտ։
Ափունքն այն խուժք եւ սըրտակք նըւաճեցան յօտարաց.
Անկմամբ նոցին՝ պետուրհիւնք յամայիս կորդ փոխեցան։
Դու ոչ այդպէս. կաս մընաս նոյն, բաց յալեացըդ գրուժան.
Կապոյտ գիմաց քոց չածէ ծիրըս ծընգեալք՝ ամանակ.
Իբր յայգու անդ ստեղծման քում հոսես եւ արդ նոյնգունակ։

ՃՁԳ

Ո՛վ հրաշափառ Հայկէ, յոր բարձրելոյն խակ ինքնին
Կերպարանի երեւոյթ՝ ի յոյղ ծըփանց մըրըրկաց.
Դու հանապազ՝ թէ քաոմնեալ եւ հողմահար, թէ լըռին,
Ի սիւք ու ի բուք, ի սահմանս սառնասուզակ բեւեռաց
Եւ ընդ թծնուտ արջնաթոյր այրեցածին խորշակաւ,
Անեզը անհուն եւ վըսեմ յաւերժութեան ես պատկեր.
Գահաւորակ անտեսին. ի նոյն հիւթոյ քում տարեր՝
Ջեռունք վըհիդ հաստեցան. երկիրս ամէն քեզ պատկառ,
Եւ դու սիգաս խաղաս տանք անհետազօտ մեծափառ.

ՃՁԴ

Էի եւ ես խանդակաթ ի սէր քոյին՝ ովկէան,
Եւ ըզքօսանք մանկութեան իմոյ եղէն՝ քո ալիք.
Սահիլ գընալ ի նոսին պըղըպջակաց քոց նըման.
Տըղայ տիոցս՝ ամենակոծ կոհակդ էին խաղալիկք.
Նոքին ինձ հեշտք եւ հաճոյք. ցըրտասարսուռ եւ թէ ծով
Աբկանէր ահ ինչ նոքօք, եր եւ երկեղն այն քաղցրիկ.
Քանզի նըման իսկ նոցին՝ էի եւ ես քո ուստրիկ.
Ցանձն ի ծըփանըդդ եղեալ եւ ի մեռոյ եւ հեռուստ,
Եւ իբր յայժմուս՝ գըգուէին ձեռք իմ ըզքաշ քո հարուստ։

CLXXXV

My task is done — my song hath ceased — my theme
Has died into an echo; it is fit
The spell should break of this protracted dream.
The torch shall be extinguish'd which hath lit
My midnight lamp — and what is writ, is writ, —
Would it were worthier! but I am not now
That which I have been — and my visions flit
Less palpably before me — and the glow
Which in my spirit dwelt is fluttering, faint, and low.

CLXXXVI

Farewell! a word that must be, and hath been —
A sound which makes us linger; — yet — farewell!
Ye! who have traced the Pilgrim to the scene
Which is his last, if in your memories dwell
A thought which once whas his, if on ye swell
A single recollection, not in vain
He wore his sandal-shoon, and scallop-shell;
Farewell! with *him* alone may rest the pain,
If such there were — with *you*, the moral of his strain!

ՃՀԵ

Ահա ես յաւարտ վաստակոցս հասի. եւ երգք իմ լըռեն.
Եւ նիւթ բանիցս յարձագանգ մ՝ անկեալ ի խոր մեռաւ դեռ.
Աշուրջք երկայն երազոյս՝ արդ ըզլուծումն խընդրեն.
Թող շինջի ջահ՝ որ զկանթեղն իմ ցպտամէջ լուցանէր:
Որ ինչ գրեցաւըն գրեցաւ. ո՞ տայր թէ էր լաւագոյն.
Ահա ես ոչ եւս եմ նոյն ինքն՝ որ ինչ երբեմն ես էի.
Ցաճին տեսլեանցս երեւոյթք զինեւ նըւազ ըզգալի.
Եւ որ երբեմն ի յոգիս բնակէր ի ներքըս բոց վառ,
Արդ դողդոջուն եւ նըւազ, եւ անկանի շինջափառ:

ՃՀԹ

Բարեաւ մընայք. — ձայն յաճախ կրկնեալ յաճախ կրկնելի,
Բարբառ՝ որ տայ ոանառելոյ. — սակայն բարեաւ ինձ մընայք
Դուք՝ որ ըզհետ նժդեհին ընջեցայք յահն հպելի
Մինչ ի յետինըն տեսիլ: — Եթէ խորհուրդ մի միակ
Ի խորհըրդոց անդ նորուն կացցէ ի ձեզ անմոռաց,
Թէ ծածանեալ ծըփիցի զձեօք մի եւեթ յիշատակ,
Ապա նա ոչ վայրապար կըրեաց զկօշկին եւ խեցեակ [38]:
Ողջամբ մընայք. վիշտք, թէ կայր ինչ վիշտ, նըմա լոկ թողջին,
Իակ կըրթական նըւագացըն հրահանգք՝ այն ձեզ բաժին:

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

1. Իբրեւ նախերգանս իմն կարգեցաք զայս տուն, որ է ճժ տուն գ երգոց Ներդուածոյն Պանդխտութեան Արուդեայ Ասպետի:

2. Անխբաղ Կարքեդոնացի:

3. Կից յորմն բարձր ապարանից զքսիցն Վենետկոյ եւ յորմն բանտի քրէական յանցաւորաց՝ արկեալ կայ կամուրջ յարկածածուկ ի վերայ ջրանցից. ընդ այն անցուցանէին յատենէ ապարանիցն ի տեղի պատուհասին՝ դատապարտեալս ի մահ կամ ի զնդան մշտնջենաւոր. վասն այնորիկ կոչեցաւ նա կամուրջ հառաչանաց, Ponte dei Sospiri.

4. Կիւբելէ, ըստ Ցունաց առասպելեացց դիցուհի պաշտպան շէնից եւ քաղաքաց, վասն որոյ կերպարանեն զգլուխ նորա ի խոյր կամ՝ թագ աշտարակազարդ, բերելով զձեւ մահարձանաց պարսպաց:

5. Գաստոյ (Գորգուադոյ) դերագոյն դիւցազներգակ քերդողաց Իտալացւոց, որ երգեաց զՅերուսաղէմ ազատեալ. յորմէ հատուածս եւ ցուցս ի բերան առեալ երգէին յաճախ վենետկեցիք յածելով թեթեւաստահ նաւակօք իւրեանց (զոր կոչեն) ի մեծ ջրանցս եւ ի ծովալիճն իւրեանց:

6. Գերահռչակ միակամար կամուրջն արկեալ ի վերայ մեծի ջրանցիցն որ յերկուս բաժանէ զքաղաքն Վենետկոյ:

7. Անձինք թատերգուԹեանց Շէքսպիրայ. Շայլոգ է Հրեայն ի վաճառականն Վենետկոյ, — Մաւրիկն է ՕԹելլոյ (ա. 17):

8. Բանք մերն Բրասիդեայ Սպարտացւոյ, զոր ասաց առ այնոսիկ որք զքաղաքուԹիւն որդւոյ իւրոյ գովէին:

9. ՍովորուԹիւն էր դքսից Վենետկոյ խաղալ ամի ամի (ի տօնի Համբարձման) նաւագնացմամբ հանդիսիւ ի խորս Ադրիական ծովու եւ արկանել մատանի մի, իբրեւ նշանակ փեսայուԹեան Վենետկոյ ընդ ծովին. եւ նաւ դքսին կոչէր Պուչէնթորոյ Bucintoro, որ Թարգմանի Եղնաջուլ: — Սոբջ Մաւրիս, կաԹուղիկէ տաճարն է եւ հրապարակն իսկ որ առաջի նորին. ի գլուխ կամարի մեծի գրան գաւԹի եկեղեցւոյն կայ ոսկեքանդակ պատկեր առիւծու, նշանակ՝ աւետարանչին Մարկոսի:

10. Գերմանացւոց ինքնակալն Փրետերիկ Շիկամօրուս, որ յետ քանամեայ մարտից եւ հակառակուԹեան ընդ Հայրապետս Հռոմայ եւ ընդ Իտալիոյ, յամին 1177 եկն ի Վենետիկ, ուր կանխեալ էր քան զնա Պապն Ագէքսանդր Գ, եւ խնդրեալ ներումն հաշտեցաւ ընդ նմա եւ ընդ Իտալացւոց:

11. Նոյն ինքն Շիկամօրուան, զի էր ի Սուաբեան տոհմէ. իսկ տէրն Աբեգան կայսրն Ասարիոյ է:

12. Ենրիկոս Տանտոլոյ դուքս Վենետկոյ 85 ամաց էր յորժամ ընտրեցաւն ի դքսուԹիւն, եւ ամաց գոլով իննսուն եւ հօԹանց դաշնակցեալ փառագական տօրմիցն խաղաց եւ էառ զԿոստանդնուպօլիս յամին 1204:

13. Ի ներքոյ նախայիշեալ առիւծուդ (9) ի կիսաբոլոր կամարի անդ կանգնեալ կան չորք ձիք պղնձիք ոսկեզօծք, զորս յառաջման Կոստանդնուպօլսոյ բարձին անտի Վենետկեցիք, ուր ի Հռոմայեայ փոխադրեալ էր Թէոդոսի կայսեր. եւ ի Հռոմայեցւոյ աւանդեն Տրդատայ կամ ՏիրիԹայ Հայոց արքայի ընծայ ինքնակալին. իսկ ի Հայս Թուի բերեալ ի Տիգրանայ Միհնոյ կամ յԱրտաշիսէ Աբգարեանէ ի ժամանակի արշաւանին իւրեանց յԵլեազդա եւ ի կղզիս: Ցելս անցելոյ դարու Փռանգաց տիրեալ Վենետկոյ տարան գձին ի Բարիզ եւ անտի փոխեցան ի Վենետս, եւ վերստին դարձուցան ի տեղի իւրեանց, մայց սուղ ինչ կապտեալ ի սարից եւ ի զարդուց:

14. Պետրոս Դորիա առաջնորդ Գենուացւոց, էառ զԳիոճա քաղաք հուպ ի Վենետիկ, եւ յաղերեալ Վենետկեցոց ի հաշտութիւն ապառնայր զենու զօրութեամբ մոռնել ի Վենետիկ եւ առնձ արկանել անսանձ ձիոցն պղնձեաց: Այլ վերպեցաւ ի յոտոյ եւ ի կենացն միանգամայն. եւ պարտեալ Գենուացւոց (յամին 1380) անձնատուրք եղեն ի Վենետկեցիս:

15. Ձայր վատ զնասպարծ կամ զապիկար Բանդալն Pantalone կոչեն Վենետկեցիք, եւ յաճախ յածի այս անուն ի բերանս նոցա առ առակէ եւ նշաւակէ. քերդողս ստուգաբանէ զանունս ի Բիանդա-լէոնէ Pianta-leone բառից, որ նշանակեն ըստ ձայնին պնդող առիւծ. եւ առ միտս, զի Վենետկեցոց նշան ազգի եւ դրօշոյ էր առիւծ, եւ նուաճեալ քաջութեամբ քաղաքս եւ բերդս բազումս զնոյն նշան ձողաբարձ անկէին. վասն այնորիկ առիւծապոռնիկ կոչեցան:

16. Պատմէ Պլուտարքոս ի վարս Նիկիասայ զԱթենացւոց գերելոց ի Սիրակուսացւոց երգել ի սփոփանս իւրեանց եւ յողբ գերչացն զտաղս Եւրիպիդեայ, եւ այնու շնորհս ազատութեան գտանել ի նոցանէ:

17. Օդուէյ, Otway, թատերգակ անգղիացի, ծ. 1651, մ. 1685. որ գրեաց զողբերգութիւնն Ալեքսանդրիոն վենետկոյ (ի Սպանիացւոց): — Ռետգլիֆ, Radcliffe, կին վիպասան անգղիացի, ծ. 1764, մ. 1823. յիշի ատ վասն վիպասանութեանն կոչեցեալ Գաղնիկ ոռոնդոյ: — Շիլլեր, գերագոյն քերդողաց Գերմանացւոց, որ գրեաց եւ վիպասանութիւնս երկուս՝ յորս զվենետկոյ սովորոյթս եւ բարս նկարագրէ, զմին կոչեցեալ Թանգար վենետկոյ, եւ զմիւսն Տէսդեմոնա կամ Հայ: — Շէքսբիր, գերագոյն ողբերգակ բանաստեղծից Անգղիացւոց. որոյ է եւ Օթելլոյ կամ Մաւրին (Սեաւ) վենետկոյ ողբերգութիւն նշանաւոր:

18. Շատ սիրեալ եւ ոչ սակաւ ժամանակս եկայ քերդողն ի վենետիկ, ուր եւ զմահն մի քերդուածոյս գրեաց:

19. Սակայն լաւ եւս լինէր ազնուագոյնս ինչ ընծայել մարդոյ համբերութեան օրինակս քան զողջ ապուշ եւ զդայլ գիշատիչ:

20. Փրիուլ կամ Ֆրիուլ, երբեմն մարզ վենետկոյ, սահմանա-

կից Խատրիոյ, այսպէս կոչեցեալ յանուն քաղաքին Փորոն Յուլեայ, Forum Julii.

21. Հռետեան բարձունք, Rhætia, Ալպեայ լերինս, ի սահմանակցութեան Հելուետիոյ, Դիրոլայ եւ Լոմպարտիոյ:

22. Մեդոակոն մեծ ըստ նախնեաց, այժմ Պրենդա գետ, յանուն Մեդոակեան տոհմի Հռետիոյ, ոռոգանէ զգաւառս վենետկոյ:

23. Արկուա, Arqua կամ Արկուատոն, Arquato, գիւղ Պատաւիոնի (Բատուա), յորում եկեաց Պետրարքա բանաստեղծ դյետին ամս կենացն եւ մեռաւ, յ'18 յուլիսի, 1370. եւ թաղեալ կայ անդէն ի բացօթեայ շիրմի. եւ պահի ցարդ տունն եւ սենեակն եւ կահք սենեկին, որոց կայք ելանեն եկք եւ ընկիք խաչիոյ, իբրեւ յիշատակաց քերդողի եւ տարփաձուին Լաւրայի զոր երգեացն յաճախ. եւ թարգմանի Լաւրա՝ Դափնի:

24. Փերրարա, Ferrara քաղաք ամուր ի պետութեան Հռովմայ, յ'ծԳ դարու ժառանգութիւն եղեւ Եստեան տոհմի, որ պայծառացաւն անդ ղբսութեան շքով ի ծԵ եւ ի ծԶ դարս:

25. Տոն բանտին յորում արգել Ալփոնսոս Եստեան գուքս զՏորկուատոս Դասսոյ բանաստեղծ, զոր եւ ցայսօր ցուցանեն քննասիրաց. որում եւ քերդողս անգղիացի կայց ելեալ եւ ժամս ձիգս ասեն եկաց ի նմին միայնիկ:

26. Գրոֆիա անուանի ճեմարան կամ ժողով գիանոց խոսալացւոց, որք զմեծն եւ զպանծալի բառարան ընդունին իւրեանց հրատարակեցին, եւ դատաստան նոցին օրէնք համարին. բայց խստութեան օրինաց նոցին կամ չհաւանութեանն յաղթող ասէ քերդողս զԴաւսոյ, նղնպէս եւ անհաշառ բանադատութեան Պոալոյի քերդողի գաղղիացւոյ, որ ոչ հաւանէր՝ ըստ Պայըլի՝ թէ յաղթիցէ խոսալացին՝ գաղղիական հոմանաձայն եւ տաղտուկ տաղաչափութեան. սակայն չափազանց թիւի մեղադրութիւնք, անմարթ է զգօն ականջաց չզգալ զզերազանց ներդաշնակութիւն խոսալական լեզուի եւ չափաբանութեան:

27. Դժոխերգու պոէտն եւ Տուսկեան հայրն եւ Վաղկունն

նոյն ինքն է Տանդէ հայր իտալացւոյ քերդողական լեզուի. որ յերիս քերդուածս երգեաց զԴժոխս, զքաւարան եւ զԱրքայութիւն, եւ զերեսին միանգամայն քերդուածն կոչեաց Աստուածային խաղալիկ կամ Թատր. La divina Commedia. — Ասպետաց դովասանն է Արիոստոյ որ ի դիւցազնական քերդուածն Օռլանդ Ֆուրիոզ կամ Դիվոդոպ՝ Orlando Furioso, երգէ զկրօնս եւ զարարս արի արանց եւ ասպետաց միջին դարուց. եւ նմանեցուցանէ զնա քերդողն՝ Սկոտայ (Walter Scott) գերահռչակ արձակաբան վիպասանի Սկովտացւոյ մերոյ դարուս հեղինակի. եւ փոխադարձաբար զհամազգին իւր կոչէ Արիոստոյ հիւսիսային, եւ զնապաստային՝ Սկոտ հարաւային:

28. Զառաջինն յեկեղեցւոջ Բենեդիկտեանց Թաղեաւ կայր մարմին Արիոստոյ ի Փերրարա, եւ կիսանդրի ի վերայ չերմին երկաթակուռ դամենեձեւ պատկաւ՝ որ շանթահար լեալ երբեմն անկաւ. զայս դեպս յիշէ քերդողս եւ ի չքմեղս կացուցանէ ի կասկածանաց Թերահաւատից:

29. Այս տունս եւ որ զկնի սորին՝ ազատ ինն Թարգմանութիւն է գերահռչակ չորեքտասանդողեայ Նուագի քնարերգակն իտալացւոյ Ֆիլիգայոյ, որ ընդ աննմանման դասի սրտառուչ եւ գեղեցիկ երգոց:

30. Մտերիմ բարեկամն Տուլլեայ Կիկերոնի Սերվիոս Սուլպիկիոս, որ նաւելով զնեաց զմեռացորդս քաղաքացն Ելլադայ:

31. Ազնոս գետ, Arnus, Arno. ոռոգանէ զԴոսկանա եւ Թափի ի միջերկրական ծով: — Եպտուրական Ալֆենք կոչէ զՓլորենտիա կամ Ֆիորենցա (Ծաղկաւան) մայրաքաղաք Դոսկանայ. որ է երկիր նախնի Եպտուրացւոց եւ Տուսկեանց:

32. Ազնուանի արձան Աստղկան որ Մեդիկեանն կոչի, մի ի հրաշակերտից յունական ճարտարութեան համարեալ. որում շուայլէ քերդողն գովութեամբ:

33. Հերա, Աթենաս, Ազնահիտ եւ Աստղիկ դիցուհիք վիճելով վասն գեղոյ իւրեանց՝ դատաւոր ասեն կացուցին զՀովիւ մի Տրովացի կամ զՊարիս զորդի Պրիամու Տրովացւոցն արքայի, եւ նա զԱստղիկ ասաց լինել գեղեցկագոյն:

34. Ա յսինքն՝ կապակաբար նմանողի :

35. Անուանի գերեզմանատուն փլոբենտիոյ :

36. Միքսպէլ-Անգելոս , Միքելանճէլոյ ըստ իտալացւոց , մեծա- հանճար անդրիագործ , ճարտարապետ եւ նկարիչ : — Աւե- փիերի գերագոյն ողբերգակ քերդողաց իտալացւոց :

37. Գալիլէոս , հայր նորոց աստեղաբաշխից , հեռադիտակին գտող , եւ չարժմանն երկրի վարդապետող :

38. Խորագէտ պատմագիր իտալացւոց :

39. Գանովա գերագոյն յանդրիագործս նորոց դարուց . ծնեալ ի Բոսսանիոյ փոքու գեղջ Դրեվիզ գաւառի , յամին 1737, եւ անդ թաղեալ , 1822 , ի հոյակապ տաճարին յիւրում դաս- տակերտի :

40. Պոգգաչչիոյ , հայր իտալական արձակ մատենագրութեան :

41. Զի քան զամենայն բարբառս իտալացւոց Տուսկեանն այս- ինքն Դոսկանացին քաջ ընտիր եւ հեշտալուր է :

42. Զհռաւենա քաղաք կոչէ յետին ամրոց տկարացեալ ինք- նակալութեանն Հռովմայ :

43. Տես զծանօթութիւնն 23 :

44. Անդրիագործութիւն եւ նկարչութիւն :

45. Լիճն Տրասիմենեայ այժմ կոչեցեալ Լիճ Բերուճիոյ , ի պատուհասն Հռոմայ , առ որով Աննիբաղ տարաւ յաղթու- թիւն մեծ ի վերայ Հռովմայեցւոց 217 ամս յառաջ քան զԹուականն Փրկչին :

46. Sanguinetto, Սանգուինեդդոյ , որ նշանակէ Արիւնիկ :

47. Կլիտումնոս գետ հնոյն Ումբրիոյ . կան աւերակք տաճարի յեզը նորա ընդ մէջ Ֆոլինիոյ եւ Սբոլեդոյ քաղաքաց Հռով- մայ պատուհասն :

48. Վեզլինդ կամ Դեռնեի, յանուն գեղջ եւ քաղաքի մեծ եւ անուանի սահանք ջրոց մերձ ի Ռեդի քաղաք Հռովմայ. գետն Վեզլինդ եկեալ յերկրէ Նեապօլսոյ եւ գործեալ գՋրվէժն թափի ի Ներա գետ:

49. Գետ դժոխոց ըստ ցունաց առասպելեաց:

50. Ապենին կամ Ապենեան լերինք, պար երկայնաչար որ Ալպեանց շառաւիղեալ ձգի ընդ բովանդակ երկայնն Իտալիոյ:

51. Կուտան լեառն, Jungfrau, բարձրագոյն ի Պեռնեան լերինս Ջուիցերեաց: — Սպիտակ լեառն Ալպեկայս, բարձրագոյն լերանց Եւրոպիոյ, 14807 ոտնաչափ գաղղիական:

52. Կիմեռ լեառն Յեպիտոս:

53. Շանթիակատար լերինք, ըստ ցունաց Ակրոկերաունոս, Յեպիտոս, որ է այժմ Եանեա:

54. Աորակեան լեառն, իբր 30 մղոնաւ ի հիւսիսի Հռովմայ, ի հնումն տաճար Ապողինի կայր ի գագաթանն, եւ փերոնիայ դիցուհւոյ ի տոորտոան. այժմ կոչի Ս. Ովնեսաէս կամ Ս. Սեղբեստրոս լեառն:

55. Որատիոս:

56. Նէոբէ ըստ առասպելեաց դուստր Տանտաղոսի, վասն բազմածնութեանն արհամարհեալ զԼատոնէ մայր Ապողինի եւ Արտեմիդայ՝ զսկեցաւ յորդւոցն, զորս նետահար սպանին հարազատքն ծեռք լատունեայ. եւ դիմ գթածեալ յանդադար արտասուս թշուառական մօրն՝ փոխեցին զնա յարձան սպառաժ, յորմէ հոսէին հանապազ ջրոյ կայլակք:

57. Կապիտոլիոն, Capitolium. բլուր եւ ակառն հնոյն Հռոմայ, ուր կառուցեալ էր գերահռչակ տաճարն Ջրամազդայ, զորոյ տեղի կալաւ մեծ եկեղեցի Տիրամօր ի Ե կամ Զ դարէ եւ այսր:

58. Եւբէա, յունական ձայն, ըստ բուն ազգային հնչման՝ Էւբէա, այսինքն կով:

59. Տուլլիոս Կիկերոն գերագոյն Հարտասանից. Վիրգիլիոս գերագոյն բանաստեղծից. Լիւիոս գերագոյն պատմագրից Լատինաց:

60. Զդրոմուելայ ասէ որ յ'3 ամենայն սեպտեմբերի յաղթեաց ի Տընապար, յ'3 նորին ամսոյ էառ զպսակ իշխանութեան, եւ դարձեալ յերրորդի աւուր նորին ամենայն մեռաւ:

61. ԶՊոմպէի անդրոյն ասէ, զհակառակորդին կեսարու, զոր ոմանք նոյն իսկ համարին՝ առ որով սպանաւն կեսար յատեան ծերակուտին:

62. Պղնձեայ անդրի Հռովմայ, որ է գայլ մատակ՝ յորմէ դիեն Հռեմոս եւ Հռեմուլոս երկուորեակք. յոր շանթ երբեմն անկեալ եւ խանդարեալ է:

63. Ի Մեծն Նաբոլէոն զոր ընդ Յուլիոսի կեսարու կշռէ եւ ստոբադասէ:

64. Ակնարկէ ի հռչակաւոր բանն կեսարու Veni, Vidi, Vici. եկի, տեսի, յաղթեցի. զոր գրեաց առ իւրն, յորժամ արագ արագ ի վերայ հասեալ փառնակայ որդւոյ Միհրդատայ մեծի ի պարտութիւն մատնեաց:

65. Եպերբ զարարս Նաբոլէոնի եւ ներքոյղ զվաշինկդոն զաստուարն Ամերիկացւոց:

66. Շերիմ է Կեկիլիայ Մետելլայ կնոջ կրաստոսի, կառուցեալ ի վերայ Ապպեան ճանապարհին:

67. Աւաղ հանճարոյդ, զոր այսպէս գերկրաւ զառածեալ անյուսութեամբ բարբանջես:

68. Մի յեօթեանից բլրոյ յորոյ վերայ կառուցեալ էր Հռոմ եւ են արդ ի նմա փուլք եւ ահագնաձոք հին շինուածոց:

69. Նոյն ինքն Պալատինեան բլուրն:

70. Աշտարակաձեւ սիւն յիշատակաց Տրայիանոսի կայսեր, յորոյ գագաթին ամփաթեալ կայ արձանդրի Ս. Պետրոսի առաքելոյ, որպէս եւ Ս. Պօղոսի ի սիւնն Աւրեղիանու կայսեր:

71. Տարպեան վախք ի Կապիտոլիոն լերին, ուր թաղեցաւ Տարպէա Տարպէոսի քաղաքապետի Հռովմայ, ընդ վահանօք եւ ընդ ապարանչանօք զինուց Սաբինացւոց որոց մատնեալ էր զՀռովմ, եւ վարձ մատուցեան խնդրեր զապարանչանս եւ զբազմամանեակսնոցին: Ընդ այն վախս գահավիժէին յետ այնորիկ զմանիկս Հռովմայեցիք:

72. Փորումն Forum. այսպէս կոչէին Հռովմայեցիք զգլխաւոր հասարակաց հրապարակ քաղաքացց իւրեանց, ուր ժողովէին ի քննութիւն դատաստանաց եւ առեւտրական իրաց:

73. Ր[illegible], ծ. ի Հռովմ, 1310, մ. 1354. Ճարտարասան քաջ եւ նօտար ի տան քահանայապետին. զորոյ բացաքնակութիւն յԱւինիոն պատճառս առեալ գրպտեաց զժողովուրդն եւ անուանեցաւ Տրիբուն յամին 1347. եւ թեկն ածելով զիշխանութեան բռնակալ Կոլոնոյ՝ մերժեցաւ ի միւսում ամին, եւ փախստական լեալ ձերբակալ եղեւ. գտեալ չնորհս վերստին դարձաւ ի Հռոմ եւ խառնեցաւ ի ծերակոյտն. եւ անդրէն զառածեալ յիշխանասիրութիւն սպանաւ ի ծառայէ մերոջէ:

74. Եգերիա կէն էր Նումայի Պոմպիլեայ ըստ Ովիդեայ. աղբիւր ջրոյ զործեաց ի քարայրի, յաւերժից նուիրեալ Հարանց. եւ կայ մնայ ցայսօր զչիմողին կրելով զանուն. եւ է վայր զբօսանաց տիկնայց Հռովմայ:

75. Կոլիսէ Colisæus, կամ փլաւեան ամփիթէատրոն, մեծագոյն թատերց Հռովմայ, որ տաներ արս իբրեւ լինն բիւր. եւ ուր յաճախ գազանամարտքն լինէին, եւ կոչեցաւ այսպէս վասն անհեղեղ մեծութեանն, քանզի Կոլօս մեծ եւ խոշոր լսի ըստ յոյն լեզուի: Մեծագոյն է ի մնացուածս աւերակաց շինուածոց նախնեաց, եւ տակաւին կանգուն կայ մեծաս մասամբ:

76. Ներմեսիս, դիք վըիժուց ըստ առասպելեաց, Աբրամազդայ եւ Հարկի դուստր, կամ Ովիդիանու եւ Գիլերոյ, զոր կերպարանեն թեւաւոր, կրելով օձս եւ շանթիս:

77. Որեստէս որդի Ագամեմնոնի սպանելոյ կամակցութեամբ կնոջն Կլիտեմնեստրեայ. պատուէր առեալ յանուրջս ի հօրէն՝ ապան զնայր իւր, վասն որոյ զամս բազումս տանջիւր յԱրհաւբաց դժոխայնոց եւ փախստական լինէր, մինչեւ շի-

Ջաւ ցասումն դից. զայս դէպս առին յողբերգել քերդողք Հարտարք :

78. *Յանոսեան ակնարկութիւն. — Յանոս ըստ առասպելեաց որդի էր Ապողընի, եւ գաղթականութեամբ անկեալ Իտալիա կառոյց դաստակերտ մի ի վերայ միոյ ի բլուրց Հռոմայ, եւ ասպնջական լեալ Սատուռնոսի դից հալածելոյ յերկինից՝ ընկալաւ ի նմանէ շնորհս տեսանելոյ զանցեալն եւ զապառնին. վասն այնորիկ եւ կրկնադէմ կերպարանի :*

79. *Ակնարկէ ի գեղաքանդակ կճեայ անդրի սուսերամարտի օրհասականի, որ համարի գաղափարեալ ի պղնձեայ անդրոյն Ճուլելոյ ի Կաեսիլլոսէ :*

80. *Պանթէոն, որ ըստ յունական ձայնին նշանակէ Ամենայն դից, զի ամենայն խառնաղանճին Ոլիմպեայ նուիրեցին զայն Հռովմայեցիք. կանգուն կայ մեծատարր տաճարն բոլորշի. վասն որոյ եւ այժմ Բոլորակ կոչի ի ռամկաց, Rotonda, եւ նըւիրեալ է Մարտիրոսաց Տիրամօր :*

81. *Աչխինքն որք աղօթեն շարիւք ուլանց, որ է համարիչն կամ վարդապանն :*

82. *Ամանդուխեամբ պատմի ցարդ ի Հռովմ Լեփ գհայր դատապարտեալ ի բանտ մահու մուռցաներ դուստրն Ցնողաեր իւրով իսկ կաթամբ. եւ տեղի բանտին ասէն էր այժմեան Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյն վայր :*

83. *Ադրիանու դաստակերտ, այժմ կոչի Ս. Հրեշտակի բերդ, Castel Sant' Angelo. Ադրիանոս կայսր շինեաց զայն անհեթեթ իմն շինիւմ վասն իւր, Թերեւս մեծագոյն շինուածց եւ անմանաղոյն. պատապարան է արդ ամուրեան Հռովմայ :*

84. *Գմբեթի տիեզերահռչակ մեծի տաճարի Ս. Պետրոսի :*

85. *Ի բնագրին՝ Ալպեան լեառն :*

86. *Լպոկովն որդի Պռիամու եւ քուրմն Ապոլլոնի, հակառակեր իշխանաց Տրովադաց չմուծանել ի քաղաք անդր զձին փայտակերտ զոր Յունք նուէր իմն կարծեցուցանէին առնել, եւ հարկանէր զնոյն գեղարդեամբ. եւ ահա օձք վիշապք պա-*

տեալ զնովաւ եւ զերկոքումբ որդեկօքն՝ հեղձուցանէին չաբաստանջ։ Հրաշակերտ անդրի սոցա հելլենական ձեռին գործ գտաւ ի սկիզբն ԺԶ դարու յագարակս Ցիտոսի եւ եդաւ ի վատիկան։

87. Ապոլոնի անդրին գեղեցկագոյն համարեալ յառնապատկերս ճարտարեալս ի նախնեաց, կայ ի պատշգամաձեւ ժայռ դահլճի մի ի վատիկան, վասն որոյ եւ Ապոլոնին պատշգամին կոչի, Apollo del Belvedere.

88. Ողբայ զմահ կաբլըդեայ դստեր Գէորգեայ Ե թագաւորին Անգղիոյ, որ գժուարաճին լեալ մեռաւ. որպէս եւ ուստրն նորընծայ։

89. Նեմի գիւղ մերձ յԱլպանոյ, ուր ասեն ճեմիլ Եգերիայ ի պուրակս տաճարին Արտեմեայ։

90. Ալբանոյ, քաղաքաւան, ամարանոց Հռոմայեցւոց, առ երի հնոյ քաղաքին երկայնն Ալբայ։

91. Սկիզբն նենէականին գիւցազներգութեան վիրգիլեայ։

92. Կիկերոնի Տուլլիոսի ամարաստուն եւ ագարակք ի Տուսկուլոն գեղջ, որ է այժմեանս Ֆրասկատի։

93. Ոտգդա ձիովանէ գիւղ է աւերակ, եւ մասն հնոյ երկրին Սաբինացւոց։

94. Կալքէ եւ Ալբիւլէ անուանք արձանացն Հերակլի զոր կանգնեաց ի կիրճս Կադեսայ, այսինքն են հրուանդանք ճիպրալտարայ։

95. Սիւմպլեգադ կամ կիւանեան պարեխք ի Թրակեանն վտափոր ի մուտս Սեաւ ծովու։

96. Ադմադա, այսպէս կոչէր Աչիլլեին անուանեալ տորմիղ նաւաց հարիւր երեսուն եւ հնգից, զոր փիլիպպոս Բ արքայ Սպանիացւոց յամին 1588 առաքեաց ընդդէմ Անգղիացւոց. այլ մրրկեք եւ թշնամիք վատթարեցին զայն, եւ սակաւք ի նաւացն զերծան։

97. Տրափակար Հրուանդան ի կրճին Ձիպրալդարայ, ուր Նել-սոն Տովապետ անգղիացի խորտակեաց զնաւատորմն Փառա-կաց եւ Պատնիայոց, եւ ինքն վիրաւորեալ մեռաւ, (1805). Յետ մարտին մրրիկ մեծ անկեալ ի Տովն տագնապ եւ վնաս անհնարին հասոյց յաղթողացն եւ յաղթելոց:

98. Նոչիկ՝ նշան բազմաշքջուխեան պանդխտի, եւ խեցեակն առաձեռն ըմպանակ նորին:

Price S. 75.

PR 4357 A1 1860

Byron, George Gordon Noël Byron
Childe Harold's pilgrimage: Italy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY